

LUSTGÅRDEN

CUNNAR HALLSTROM

DENDROLOGI och PARKVÅRD
ARSSKRIFT 1939

BIBLIOFILUPPLAGA TRYCKT I ETT-
HUNDRA NUMRERADE EXEMPLAR,
AV VILKA DETTA ÄR
NR 82

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Ordförande: Professor ROB. E. FRIES.

Adr. Bergianska Trädgården, Stockholm 50. Tel. 32 24 45.

Ansvarig utgivare: Fil. dr NILS SYLVÉN.

Adr. Källstorp. Tel. Svalöf 172.

Skr., skattm. och red.: Friherre SVEN A. HERMELIN.

Adr. Villa Diorama, Stockholm Dj. Tel. 62 47 40.

Klichéer: A.-B. Malmö Grafiska Anstalt, Malmö, och
Bröderna Åkerbloms Klichéanstalt, Stockholm.

Tryckeri: Emil Kihlströms Tryckeri A.-B., Stockholm 1939.

LUSTGÅRDEN

ÅRSSKRIFT

FÖR

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH
PARKVÅRD

ÅRG. 20 1939

Redigerad av SVEN A. HERMELIN.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Ett och annat om trädgårdsodlingen i övre Norrland. Av AXEL ULANDER	1—18
Växtsamhällen i trädgården. Av SVEN A. HERMELIN	19—32
»Föreningen för växtförädlingen av skogsträd.» Av NILS SYLVÉN	33—52
Till Värmland och Dal. Föreningens för Dendrologi och Parkvård 19:de exkursion. Av NILS SYLVÉN	53—100
Inventering av svenska jätteträd. Av NILS DAHLBECK	101—112
Några fridlysta och icke fridlysta träd i Åtvids socken. Av J. E. THORSSELL	113—118
Trädgårdsanläggningen vid Marabou Chokladfabrik. Av SVEN A. HERMELIN	119—123
Bondträdgårdar med tradition. Av INGER WEDBORN	124—127
Undersökning om Ginkgo	127
En dendrologiskt intressant trädgård i Djursholm. Av SIGURD HOFF	128—132
Sveriges nordligaste ek. Av N. SYLVÉN	133—134
Vägbyrån nu förverkligad. Av SVEN A. HERMELIN	135—137

Litteratur:

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 29. 1938. Ref. av N. SYLVÉN. S. 138—140. — Skånes Natur. Skånes Naturskyddsförenings årsskrift 1938. Ref. av N. SYLVÉN. S. 140. — Dansk Naturfredning. Danmarks Naturfrednings forenings Aarskrift 1937—38. Ref. av N. SYLVÉN. S. 140—141. — Skäralid. Av TORSTEN HALLENBORG. Ref. av SVEN A. HERMELIN. S. 141—142.

Förteckning över under år 1937 utkommen litteratur rörande dendrologi och parkvård. Utarbetad av HELLEN AMÉEN-MALMSTRÖM	143—166
Föreningen för Dendrologi och Parkvård	167—170
Föreningens för Dendrologi och Parkvård styrelse 1939	171
Artförteckning	172—176

ETT OCH ANNAT OM TRÄDGÅRDSODLING I ÖVRE NORRLAND.*

Av föreståndaren för kemisk-växtbiologiska anstalten inom
Norrbottens län fil. dr. AXEL ULANDER.

Det behöver väl knappast framhållas, att trädgårdsodlingen är av blygsam omfattning i övre Norrland, vare sig man mäter den i arealen av köksväxtland, blomsterrabatter, bänkgårdar och växthus, i mängden av skördeprodukter eller i dess penningvärde. Enligt den måhända något osäkra jordbruksstatistiken uppgår trädgårdsarealen i de båda nordligaste länen sammanlagt till 140 hektar, vilket betyder, att det på vart och ett av de 180,000 hektaren odlad jord inom nämnda län i genomsnitt kommer inte fullt 8 kvadratmeter och på var och en av de 425,000 invånarna 3, *säger 3 kvadratmeter trädgårdsland.*

Man får då inte undra på, om den resande söderifrån tycker, att det är litet glest mellan täpporna. Men han tänker väl, att så här långt mot norr är det nog inte lönt att offra så mycket på trädgårdsjobb, och så har nog en stor del av »infödingarna» däruppe resonerat, när de låter sina gårdstomter ligga oansade i årtionden. »Det är inte lönt att försöka!»

Men det är inte alla, som slagit sig till ro med den tankegången. Ända från mitten av 1800-talet, ja, ännu längre tillbaka i tiden har det funnits personer, som drivits av en obetvinglig lust att se efter,

* Föredrag vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård sammanträde den 20 mars 1938.

om ändå inte åtskilligt av de trädgårdsalster, som mildare luftstreck bjuder odlaren, kan frambringas även i höga nordnen. Att dessa föregångsmän till allra största delen varit att finna bland söderifrån inflyttade ämbets- och tjänstemän, såsom präster, läkare, lärare, lantmätare o. s. v., faller av sig självt. Ljuset har i detta fallet helt naturligt kommit från *söder*.

Under de senaste årtiondena har ju uppfattningen om trädgårdsodlingens betydelsefulla uppgift allt mera trängt igenom, och med det allmännas stöd arbeta nu skolade krafter även i våra bygder för att föra trädgårdstanken framåt. Må vi dock inte inför nutidens målmedvetna och framgångsrika, så att säga officiella arbete för trädgårdsodlingen glömma dem, som ofta i det tysta samlat erfarenhet och verkat väckande på området. Det finns för resten åtskilliga av den typen ännu verksamma i vårt vida Norrland.

Nu kan det ju invändas, att de där mönsteranläggningarna hos trädgårdsentusiasterna bara är lysande undantag, som endast bekräfta regeln, att trädgårdsodlingen i Norrland i större delen av Norrland i alla fall erbjuder så stora vanskligheter, att de ansträngningar, som göras för densamma, måste anses skäligen bortkastade.

Det finns emellertid från jordbrukets växtodling ett exempel, som enligt min åsikt talar ännu tydligare och är betydligt allmän- giltigare, jag menar den norrländska potatisodlingen. Så visst som trädgårdsskötsel också i grund och botten är en form av jordbruk, ett jordbruk på små områden och med största intensitet bedrivet, bör man väl ha rätt att ur resultatet av det egentliga jordbrukets växtodling draga slutsatser om utsikterna inom det idealiserade jordbruk, som trädgårdsskötseln innebär.

Nåväl, vi har uti potatisen att göra med en synnerligen frostöm växt, ömtåligare än de allra flesta av de vanligaste av köksträdgårdens växter, och en växt, som inte varit i *allmän* odling i övre Norrland mer än 70 à 80 år. Och dock finner vi av jordbruksstatistiken, att potatisen i Norrland ger utmärkta skördar. Det är sålunda Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, som har att

uppvisa de högsta avkastningssiffrorna i vårt land, med ett par tusen kg. överstigande riksmedeltalets omkring 12,000 kr. per hektar. I Norrbotten är avkastningssiffran på 20 à 25,000 kg. per hektar ganska vanliga och i enstaka fall har man här annoterat siffror på 40,000 och 45,000 kg. Och vilka faktorer är det, som medverkat till det goda resultatet? Drivande läge å lätt jord, kraftig och rationell gödsling, omsorgsfull bearbetning, noggrann skötsel under växttiden, samt sist men icke minst utsädet utgroning 6—8 veckor före sättningen.

Men vad innebär nu en sammanfattning av all denna omtanke om potatisens odling. Så vitt jag kan förstå ingenting annat än det, att de norrländska lantbrukarna, stora som små, på potatiskulturen punkt för punkt tillämpa de principer, som äro utmärkande för rationell trädgårdsodling av mera fordrande trädgårdsväxter. Man utväljer till potatisland den bästa och ogräsfriaste biten, gödslar med måttliga mängder kreatursgödsel jämte superfosfat och brukar jorden omsorgsfullt före sättningen samt sköter fältet så, att inte ett ogräs får sticka upp nosen över den yviga potatisblasten. Men först och sist ägna våra dugliga potatisodlare stor uppmärksamhet åt sättpotatisen och dess utgroning, och här kommer momentet av trädgårdskultur alldeles särskilt i förgrunden. Ty vad är väl denna potatisens utgroning annat än en fullständig motsvarighet till plantupptragningen av trädgårdstjäppans köksväxt- och blomsterplantor!

Det är väl nästan onödigt framhålla, att jag inte vill tillmäta potatisodlingens goda ställning i Norrland någon beviskraft beträffande möjligheten för odling av *fleråriga* trädgårdsväxter, det må vara mångåriga blomsterväxter, bärbuskar, fruktträd, prydnads-träd och buskar.

Men potatisen förtjänar även av andra anledningar att nämnas i sammanhang med trädgårdsskötseln i Norrland. Den är inte bara ett av de viktigaste vegetabiliska födoämnena i denna landsända, den försvarar också direkt sin plats såsom ett led i köksträdgårdens växtföljd. Än så länge är ju flertalet av övre Norrlands

Fig. 1. Välskött potatisfält, Norrbottens kustland.

trädgårdsområden så oansenliga, att man merendels inte vill låta potatisen inkräkta på utrymmet där, men i samma mån som de enskilda trädgårdsarealerna bli större, blir det svårare att undvara potatisgrödorna där, som få sin stora uppgift att förlänga växtföljden och underlätta ogräsbekämpningen. Det är naturligtvis mycket tidiga sorter såsom Early Puritan, Rosenpotatis och Juli, som i främsta rummet bör komma ifråga. Är läget drivande och utgroningen väl skött, kan det bli rätt bra med pengar från sådana odlingar, som man under gynnsamma årgångar kan börja skatta i mitten av juli. Och det är inte att undra på, om älskare av färsk potatis föredrar den inhemska varan framför den danska, skånska eller mellansvenska s. k. färskpotatisen, som ifråga om smak inte kan nämnas på samma dag.

Om vi börjar vår lilla rundvandring i norrbottniska trädgårdstäppor, så kan vi med potatisodlingen som exempel och utgångs-

Fig. 2. Vitkål, blomkål m. m. Seminarieträdgården, Luleå.

punkt säga, att odlingen av trädgårdens ettåriga köksväxter har goda förutsättningar även i Sveriges nordligaste bygder. Visserligen räknar vegetationsperioden i övre Norrland bara 150 dagar, mot mellersta Sveriges 210 och skånska slättbygdens 250, och visst gör sig frosten i många fall här uppe ofta påmint redan i augusti månad, men om de på tal om potatisodlingen nyss antydda reglerna för rationell köksväxtodling iakttages, blir resultatet ofta över förväntan. Men det behöver väl knappast framhållas, att sådana huvudmoment som läge, djupkultivering, rationell bearbetning och gödsling, tidig sådd, användning av kraftiga plantor vid planteringen samt först och sist ett omsorgsfullt val av lämpliga sorter har ännu mer att säga till om i våra nordliga bygder än söder om Dalälven.

Av *kålväxterna* lyckas alla arter bra utom brysselkålen, som på grund av sin långa växttid sällan ger full valuta för besväret i

Norrbottens kustland. Av blomkål erhålles gott resultat av tidiga eller medeltidiga sorter, medan sommaren däremot är för kort för så sena sorter som Frankfurter jätte. Naturligtvis böra också de sena sorterna av vitkål undvikas i övre Norrland, ehuru givetvis användning av extra välutvecklade plantor i viss mån kan kompensera den senare mognadstiden.

I fråga om *rotväxterna* gäller i stort sett detsamma som om kålen. Alltför sena sorter av morötter och palsternackor bör exempelvis undvikas i övre Norrland. Av lämpliga sorter nämner jag Guérande samt framför allt Londoner torg och Weibulls Regulus.

Av den stora gruppen av köksväxter, *baljväxterna*, synes ärterna trivas särskilt bra i norra Sverige. Praktiskt taget alla av de vanliga odlade socker- och märgspritärterna kan med fördel odlas där, t. o. m. så sena sorter som Stensärten. Särskilt glada är vi åt Alnarps Stensärt, som hos oss ger mycket rik avkastning. Av brytärterna har Kungsärten fullt slagit igenom och är nu en skarp konkurrent till de vanliga sockerärtsorterna. Den som sätter värde på särskilt tidiga sockerärter — och det gör vi norrlänningar naturligtvis också — låter naturligtvis Cavallius tidiga sockerärt ingå i ärtsortimentet.

Åtskilligt större vanskligheter erbjuder odlingen av bönor i våra nordliga landamären. Bondbönor växer naturligtvis ungefär lika bra här som söderut, men stör- och krypbönor är åtskilligt kinkigare. De förra torde det knappast vara lönt att besvåra sig med, och för odling av krypbönor måste läget väljas med urskiljning, om ett gott resultat skall erhållas. I skyddade lägen inom Norrbottens kustland och en bra bit uppefter älvdalarna kan dock både skär- och brytbönor ge vacker avkastning. Nu för tiden ställer också förädlingen av trädgårdsväxter ideligen nya och för nordliga lägen värdefulla bönsorter till odlarnas förfogande.

Övriga köksväxtgrupper kan vi måhända avfärda litet mera summariskt. Låt mig här bara i förbigående erinra om de moderna sorter av sättlök, (Cavallius' midsommarlök, Weibulls sättlök

Fig. 3. Seminarieträdgården i Luleå med seminariets huvudbyggnad i bakgrunden, slutet av juli.

m. fl.), vilka, åtminstone i övre Norrland, synes vida mindre mottagliga både för lökmöglet och för lökflugan än den sedan långliga tider i Norrland odlade nordiska schalottenlöken. Och låt mig sjunga »Kungens av Danmark» lov — ja, jag menar den rikgivande och delikata spenatsorten med detta namn, den nya sorten »Första snitt» ej heller att förglömma. Och låt mig med en saknadens suck erkänna, att odling av sparris inte lönar sig i Norrbotten. Sparris-skotten bli här i regel smala som blyertspennor.

Några ord bör ju också ägnas åt odling av *bärbuskar*, *bärplantor* och *fruktträd* i övre Norrland.

I fråga om bärbuskarna har man väl rätt att sätta de röda vinbären och hallonen främst. Rätt skötta lämnar de båda säker och stor avkastning även längst i norr. Jordgubbsodlingen har under de senaste åren tillvunnit sig rätt mycket intresse även i Norrbotten.

tens län, och många odlare har lyckats ganska bra därmed. Något större uppmärksamhet bör dock ägnas åt sortfrågan, när det gäller jordgubbar. Ätminstone i Norrbottens län är sorterna Sieger och Deutsch Evern enligt min erfarenhet absolut överlägsna andra sorter, exempelvis den längre söderut i Norrland odlade Abundance.

Så till sist fruktträden! Under uttryckligt betonande av, att min erfarenhet på detta område är alldeles för obetydlig, för att tillåta ett bestämt omdöme, skulle jag vilja anföra ett citat av en mera kompetent person. Så här sammanfattade THORILD WULFF sina intryck om äppleodlingen å Hällans bekanta trädgård vid Piteå, som då bedrivits mer än 25 år av telegrafkommissarien L. A. RINGIUS och hans son bankdirektör G. RINGIUS: »Vad beträffar fruktodlingen, så är denna givetvis en vida mer ömtålig fråga än t. ex. köksväxt- och rotfruktsodling. Först som sist kan sägas: fruktodling på kalljord kan aldrig bli lönande i Norrbotten. Men att fruktträd där kunna odlas, trivas och bära frukt i årtal, det har redan en tillräcklig erfarenhet givit vid handen. På skyddade platser å varma torra sydslutningar kan man med ganska stor utsikt till framgång mycket väl pryda sina hem med en liten fruktträdgård, naturligtvis med iakttagande av lämpligt sortval.» I stort sett vill jag ännu i dag underskriva denna uppfattning möjligen med en reservation för vad den moderna växtförädlingen visat sig kunna prestera. Måhända lyckas dessa verkliga trollkarlar även på fruktodlingens område överraska oss med någon aldrig förut skådad äpplesort — något annat fruktslag med utsikter i Norrbotten kan det väl knappast bli fråga om. Och skulle även den nya eller de nya sorterna icke kunna med fördel klara sig i det nordligaste länet, så få vi norrbottningar väl inte missunna våra vänner på södra sidan om landsgränsen en så stilig present från växtförädlingen. Dess mera hoppas vi däremot av förädlingsarbetet inom andra grupper av trädgårdsväxterna.

Att *blommorna* utvecklas väl på nordliga breddgrader, är en känd och omvittnad sak. De vanliga ettåriga blomsterarterna lyc-

Fig. 4. Perenn rabatt i seminarieträdgården, slutet av juli.

kas i övre Norrland förträffligt och står ofta med större blommor i mera intensiva färger än längre söderut i vårt land. Fast nog händer det, särskilt under svala somrar, att man får vänta rätt länge på blomsterfärgingen, och visst måste vi i Norrbotten i stor utsträckning driva upp blomplantorna under glas för att få någon glädje av mera senvuxna arter och sorter, som man i södra och mellersta Sverige mycket väl kan så direkt på kalljord. Odling under glas, det må vara i drivbänkar, fönsterlådor i boningshusen, kallhus eller drivbänkar bli därför i norra Sverige ett utomordentligt viktigt hjälpmedel för trädgårdens blomsterodling. Under de mörka månaderna har de nysådda plantorna det nog litet besvärligt vid 65:te breddgraden, men redan i början av mars ljusnar tillvaron betydligt för dem, och från och med den 21 mars flödar ljuset som bekant för var dag allt längre över dem än över deras syskon i de syd- och mellansvenska växthusen och drivbänkarna.

En god hjälp har trädgårdsodlingen i övre Norrland fått i de elektriska drivbänkarna, särskilt där billig elektrisk kraft varit tillgänglig. Det är framför allt vissa allmänna verk och institutioner, såsom en del sjukhus och skolor, statens järnvägar m. fl., för vilka engångskostnaden för bänkgårdens elektrifiering icke inneburit större hinder, som skyndat sig att övergå till detta system, vilket för nämnda institutioner medfört, utom större driftsäkerhet, lättnader även i andra avseenden. Den största elektriska bänkgården i Norrbotten har väl Statens Järnvägars växtdepå i Boden, som upptar 250 bänkfönster. Tämligen stora elektriska bänkgårdar finnes också vid Furunäsets sjukhus vid Piteå samt vid garnisons-sjukhuset i Boden.

Däremot är det inte så mycket att undra på, om de elektriska bänkarna än så länge fått ringa användning hos enskilda trädgårdsodlare, det må vara amatörer eller yrkesmän. De jordbrukare, som slagit sig på trädgårdsodling har naturligtvis ganska bra kunnat ordna sina drivbänkar enligt det gamla systemet. Men det förefaller mig, som om de elektriska drivbänkarna i alla fall skulle i ganska hög grad ha framtiden för sig.

De mångåriga blommorna förtjänar också några rader i denna lilla översikt. Det är fråga, om inte kontrasten mellan förr och nu, närmare bestämt mellan 1888 och 1938 i norrbottnisk trädgårdsodling är allra mest iögonfallande just i fråga om de perenna blommorna, och måhända gäller det omdömet även för andra trakter av vårt land. Det tillgängliga sortimentet inom denna blomstergrupp har svällt ut på ett oanat sätt, och både fackmän och amatörer intresserar sig alldeles särskilt för denna odlingsgren även i övre Norrland. De visserligen blygsamma odlingsförsök med perenna växter, som under de senaste årtiondena gjorts i övre Norrland pekar i den riktningen, att ett oväntat stort antal fleråriga blommor trives ganska bra här uppe. En otalig mängd arter och sorter återstår naturligtvis att pröva. Och det är väl onödigt framhålla, dels, att många vackra och intressanta blomster från sydligare trakter trotsar blomstervännernas möda, ävensom att

Fig. 5. Jättestora Struthiopteris, seminarieträdgården, juni.

det nog tarvas litet mera omtanke och besvär att hålla en del av dessa Floras ömtåliga barn vid god vigör i grannskapet av polcirkeln än — låt oss säga i Norrvikens trädgårdar nere vid Båstad. Men som sagt — otroligt mycket kan trivas häruppe, och en del ömtåliga typer kan genom urval bli härdigare. Jag vill endast anföra ett par exempel. För 10 à 12 år sedan utplanterades i seminarieträdgården i Luleå 4 à 5 individ av fjädernejlika (*Dianthus plumarius*) från Trädgårdsföreningen i Göteborg. Ursprungsplantorna strök med första vintern, men en smula frö kunde tillvaratagas från dessa plantor och frö har sedan dess årligen skördats samt utsåtts. Vinterhärdigheten har successivt ökats och var under detta och föregående år oklanderlig. Det andra exemplet anför jag med en viss reservation. Det avser fingerborgsblomman (*Digitalis purpurea*), som jag fröförökat vid seminariet på samma sätt som fjädernejlikan. Den förefaller nu att vara betydligt här-

digare vid Luleå än för 15 år sedan. I detta fall ha nog även de gynnsamma väderleksförhållandena under åtskilliga av de senare åren spelat med.

De nyss anförda fallen har naturligtvis ej något som helst vetenskapligt värde. Men liknande mycket mera exakta iakttagelser har gjorts på andra perenna örter, både bland trädgårdens och jordbrukets arbetsfält, jag tänker härvid särskilt på vallgräsen. Helt säkert skulle en systematisk prövning av våra perenna blommor med ty åtföljande urvalsarbete på någon (eller några) lämpliga platser i övre Norrland ge både intressanta och värdefulla resultat. Åter ett problem för växtförädlingen! Och ännu är det åtskilliga vackra och sällsynta blommor i vårt vida Norrland, som inte är upptagna i trädgårdsfirmornas sortiment av perenna växter!

Det återstår att säga några ord om *prydnadsträden* och *prydnadsbuskarna* i övre Norrlands trädgårdar. Det är väl då bäst att först som sist erkänna, att på det området brister det väl mest. Den som första gången reser genom Norrbottens bygder, lägger väl alldeles särskilt märke till den ofta nästan totala frånvaron av trädplanteringar vid gårdarna, ja, det finns ännu hela byar, där man får leta efter en tillstymmelse till trädvegetation. Naturligtvis står det bättre till i städerna och i byarna närmare kusten, men det behövs ännu mycken propaganda för att öppna den norrländska befolkningens ögon för den i verklig mening kulturskapande kraft, som trädplanteringar kring våra hem utövar, för trädens förmåga att skänka karaktär, trevnad och skönhet. Men nu har vi dock i våra städer efter norrlandskusten, i våra kyrkbyar och vid mångfaldiga enskilda gårdar i Norrland vackra anläggningar, och jag är övertygad om, att var och en, som vuxit upp vid en sådan trädomsusad plats skall ta med sig det bestående intryck, som dessa länkar mellan gångna och levande släkten utövat på honom och när han får tillfälle därtill söka åstadkomma något liknande.

Vi har i övre Norrland inte så många trädslag att välja på. Vårt förnämsta park- och alléträd måste ju bli björken, men det bästa

Fig. 6. Sibiriskt bäräpple och popplar från plantering i Luleå, juni.

är gott nog! Den når visserligen inte ekens ålder och mäktighet eller almens och askens höjd, men den tävlar enligt mångas mening med dessa och andra av södra Sveriges prydnadsträd, vare sig den står som ett vårdträd vid en gammal gård eller speglar sin krona i vattnet.

Och det finns dessutom åtskilligt annat att välja på till alléer, häckar, bersåer o. s. v. Förutom de inhemska arterna rönn, hägg och gråal, må nämnas den mäktiga balsampoppeln, som går utmärkt i Norrbotten, ävensom i skyddade lägen vid kusten lönn och småbladig lind. Av buskar finns också mycket att välja på. Må det vara nog att nämna syrenerna, varav såväl den vanliga syrenen som den ungerska lyckas utmärkt.

I fråga om *klängväxter* är våra bygder betydligt sämre ställda. Av buskartade klängväxter finnes ingenting att välja på. Vid Sun-

derby Folkhögskola vid Luleå blir vildvinet inte högt, och jag har i hela Norrbottens län bara på ett enda ställe, en gård i Piteå, sett vildvin som fyllde en gavelvägg på ett 8 meter högt hus. Vi måste alltså i våra trakter hålla oss till de örtartade klängväxterna, och här finnes ju en del att välja på. Förutom den välkända humlen nämner jag av perenna växter snårvindan (*Calystegia sepium*), vidare kaukasisk rankspenat (*Hablizia thamnoides*) samt av ett-åriga främst gulkrasse (*Tropæolum canariense*) samt blomsterböna och blomman för dagen (*Ipomea purpurea*).

Jag har här försökt att med stöd av dels ett tyvärr tämligen ofullständigt bildmaterial, dels den erfarenhet jag som trädgårdslärare, som amatörbotanist och som försöksman på jordbrukets och trädgårdsskötselns område i övre Norrland kunnat förvärva mig, ge mina ärade åhörare söder om Dalälven en liten föreställning om, huru trädgårdens växtodling för närvarande ställer sig i Nord-sverige. Det har sålunda inte varit min avsikt att på något sätt blanda mig in i den diskussion om önskvärda nya åtgärder för trädgårdsodlingens höjande i söder såväl som i norr som för närvarande pågår.

Jag föreställer mig emellertid, att vi kan vara eniga i några punkter såväl i fråga om möjligheter som medel och mål.

Vad nu särskilt Norrland angår, är vi som arbeta i övre Norrland säkerligen överens om värdet av den upplysnings- och propagandaverksamhet, som i våra dagar med det allmännas stöd på mångfaldigt sätt bedrives, bl. a. vid olika undervisningsanstalter, genom hushållningssällskapets fackmän på området, genom J. U. F.-rörelsen samt genom den omsorg, som stat och kommun numera nedlägger på våra samhällens försköning genom grönska och blommor.

Jag kan här ej underlåta att framhålla den mäktiga insats för trädgårdsodlingens höjande, som inte minst i norra Sverige gjorts genom de planteringar, som genom Statens Järnvägars försorg kommit till stånd. Från Bohusläns klippor över Göta- och Svealands slätter, genom Norrlands skogs- och ödebygder, överallt har

Fig. 7. Från Statens Järnvägars växtdepå, Boden; kallbänkar för uppdragning av prydnadsbuskar.

trädgårdskultur i någon form fått vara med på ett hörn vid stationer och banvaktsstugor, även om den till följd av vårt lands skiftande klimat måst bli av ganska olika slag. Ett alldeles särskilt värde i denna Statens Järnvägars banbrytande verksamhet ligger enligt min mening i det arbete, som vid växtdepån i Boden nedlagts och nedlägges på uppdragande av för våra bygder lämpade arter och variteter av prydnadsträd och buskar, från våra inhemska arter björk, rönn och hägg till mera sydländska arter, såsom poppel, hagtorn, nypon, spirea, syren m. fl. Fröet till dessa plantor hämtas i största möjliga utsträckning från S. J:s egna planteringar i Norrland. Vid växtdepån i Boden har på detta sätt 100,000-tals exemplar av här nämnda träd- och buskarter uppdragits och utplanterats inom 5:te järnvägsdistriktet, från Abisko till Sollefteå. Statens Järnvägars växtdepå har härigenom kommit att

bedriva en praktisk förädlingsverksamhet i stor skala till särskild nytta för övre och inre Norrland.

Det är klart, att denna planteringsverksamhet under årtiondenas lopp ej kunnat undgå att mäktigt påverka alla dem, som ej äro alldeles okänsliga för blommornas och trädens fägring, och jag begagnar tillfället att här uttala ett vördsamt och av hjärtat gående tack för det stöd, som härigenom skänkts åt strävandena för trädgårdskultur i vårt Nordliga Sverige.

Men låt oss inte glömma de enskilda personer, som »av födsel och ohejdad vana», genom sin outrotliga lust att »påta i jorden» framskapat dessa trädgårdsidyller, som vi här och där finner t. o. m. i nordligaste Sveriges avkrokar. Låt mig här nämna några exempel.

Jag tänker på de trädgårdsparadis, som kyrkoherde VESTEESON under sin vistelse i Norrbotten framtröllade i Karesuando och Gellivare. Det var en upplevelse att vid ett besök, som jag sommaren 1931 gjorde i Gellivare, i hans trädgård finna inte bara högfjällets rariteter i prydliga små rutor och högönskelig välmåga, utan även många sällsynta blomster från långt sydligare luftstreck.

Om möjligt ännu mera häpnade jag att vid samma tillfälle hos en annan Floras dyrkare i skuggan av Gällivare-Dundret, lokomotivreparatör HULTBLAD, skåda en den kanske rikaste amatörkollektion av perenna växter i Norrland. Antalet arter och former i hr Hultblads botaniska trädgård — ty det hedersnamnet förtjänar den — torde närma sig 400, och där påträffades arter i full vigör, som mången odlare nere vid Luleå antingen redan »slängt» eller rent av ansett hopplöst att ens försöka sig på.

På tal om exemplets makt och vad som kan skapas av det väckta trädgårdsintresset kan jag ej underlåta att peka på en trädgårdsanläggning långt in i Arvidsjaurns socken, Pite lappmark, på nära 400 meters höjd över havet, anlagd år 1875 av en jordbrukare enligt anvisningar av den store banbrytaren på trädgårdsområdet i Norrbotten L. A. RINGIUS samt allt fortfarande pietetsfullt vårdad av ättlingar till grundläggaren. Åtskilliga av de

för 60 år sedan inplanterade växterna fanns ännu kvar, men det ståtligaste monumentet över trädgårdsanläggningen var dock den hela trädgården omslutande mäktiga granhäcken, som kom mig att tänka på de stolta granlundarna i Uppsala botaniska trädgård.

Och när vi nu än en gång kommit till namnet RINGIUS, låt oss till sist stanna där! Det råder måhända mången gång tvekan eller rent av delade meningar om var stöten helst bör sättas in, när det gäller trädgårdsodlingen. För min del tvekar jag ej att vilja lägga tyngdpunkten på det estetiska momentet. Visst är det bra med den ljuvliga, vitaminrika, hälsosamma gräsmaten från täppan, den må vi ha så mycket som möjligt av framför allt i norr. Och visst är det bra med det tillskott i kassan, som kan inflyta genom försäljningen av det, som inte går åt i det egna hushållet. (Jag bortser i det här sammanhanget naturligtvis från de mera yrkesmässigt bedrivna trädgårdsodlingarna.) Men allt det där har man nu genom på mångfaldigt sätt bedriven propaganda börjat få klart för sig, och det går nu vidare av farten.

Trädgårdens prydnad uppgift har emellertid enligt min mening ännu endast delvis kunnat fånga intresset, och jag tror, att detta är fallet inte bara på landsbygden utan även på många håll i de stora samhällena i övre Norrland. De blommande och grönskande gardenerna av klängväxter förekommer där alldeles för sparsamt, och de skyddande, skuggande, mäktiga träden lyser med sin frånvaro. Och ändå är det just träden, som — jämte blommorna och klängväxterna naturligtvis — måste vara närvarande, om man skall kunna tala om trädgårdskultur i verklig mening. Det är den kulturen, som vi med förenade krafter bör skapa fram även i vårt lands nordliga bygder, och jag är övertygad om, att strävandena härför inte är hopplösa. Trädgårdsvännerna i Norrland har redan i den vilda naturen, där den visar sin vänaste sida, en mäktig förespråkare.

Jag vill därför till slut citera det danska ordspråk, som Hällans skapare, skåningen L. A. RINGIUS hade satt som motto för ett föredrag om trädgårdsodling, som han för snart 40 år sedan höll i

Luleå: »Plant et Trae och det vill voxe, mens Du sover». Av de trädteflningar, som han på 1870-talet planterade, stå ännu många kvar på Hällan och annorstädes, åtskilliga av dem med mäktiga kronor. L. A. RINGIUS sover sedan årtionden sin sömn under björkarna på Piteå stads gamla kyrkogård, och vid hans sida vilar sedan ett par år hans son, blomstervännen GUSTAV RINGIUS. Låt oss hoppas att deras verk och deras exempel skall locka fram många nya idyller sådana som Hällan i vårt vida Norrland.

VÄXTSAMHÄLLEN I TRÄDGÅRDEN.

Av trädgårdsarkitekt SVEN A. HERMELIN.

»När i det nya Glyptoteket i Köpenhamn byggherren — eller var det måne arkitekten? — i denna konstens och kulturens helgedom i trappuppgången bland de sköna konsternas emblem insatte även trädgårdskonstens, vidgade han det estetiska blickfältet ett gott stycke utöver gängse mått.»

NORDENSTRENG.

Renässansens och barockens livligt beundrade trädgårdskonst använde som uttrycksmedel i huvudsak dött material (jord, grus, sten, vatten o. dyl.) och tuktad vegetation (klippta pyramider, häckar, klot m. m.). Frivuxna träd och buskar tolererades inte alls i den strängt formade anläggningen, och blommorna voro av underordnad betydelse. Icke desto mindre åstadkommos trädgårdar, som voro verkliga konstverk. Man nådde sina mål genom en suverän modellering av terrängen i strikta terrasser, anslutna till sträng arkitektur, man gav anläggningen fasthet genom murar och trappor och förlänade den värdighet och ro med hjälp av lugna vattenytor, sprittande glädje och livslust genom spelande, forsande vatten. Strålande effekter uppnåddes genom en harmonisk linjeföring, ett samspel mellan ytor i olika plan. Men det var inte bara det vackra ytmönstret som gjorde trädgården. Kompositionen hölls samman av boskéväggar, murar och häckar, som gävo erfordrigt djup och rumsverkan.

När fulländade konstverk skapades med ett så begränsat material, vad borde man inte kunna göra nu, när man har så mycket att välja på!

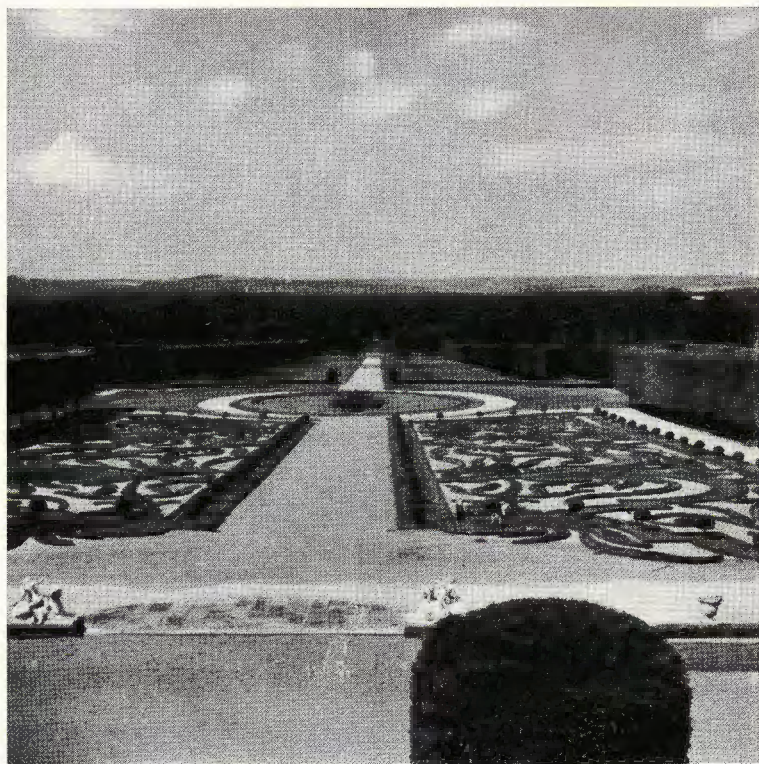

Fig. 1. Barockträdgården med dess tuktade vegetation. Chateau de Champs.

Foto: Förf.

Med de *frivuxna* växterna tillfördes trädgårdskonsten under 1800-talets engelska epok ett material, så oändligt rikt på variationer, att man kunde åstadkomma effekter, som aldrig voro tänkbara i den strängt regelbundna trädgården. På samma gång som det rika materialet öppnade helt nya perspektiv, medförde det emellertid en risk för överbelastning. — I våra dagar är det inte lättare. Se bara på en katalog från en välsorterad plantskola! Amatören plockar gärna ut alla de växter han känner till och så en hel del nytt av pur nyfikenhet. Han får kanske bara rum med ett exemplar av varje, och därav försöker han göra sig en trädgård. Den uppgiften är inte lätt.

Fig. 2. Syrenhäcken hör intimt samman med gammal allmogekultur. Grisslehamn.
Foto: Förf.

Enda sättet att behärska det rikare växtmaterialet är att dela upp det i grupper och att sedan använda varje grupp för sig. De två stora huvudgrupperna kunna vi kalla vildväxter och kulturväxter.

Till *vildväxter* räkna vi först och främst alla här i landet vilda träd, buskar och örter, och dessutom från andra länder och världsdelar stammande arter och varieteter, som till sin typ passa samman med vår vilda flora.

Kulturväxter däremot äro sådana, som i sin typ höra odlingen till. De kunna sedan i sin tur delas in i de rena nyttoväxterna, såsom fruktträd, köksväxter och hela långa raden av krydd- och

läkeörter, och de typiska prydnadsväxterna, såsom kastanj, syrén, gullregn, rosor, borstnejlikor, hyacinter, tulpaner, pensées, reseda etc. Bland dem kunna vi sedan särskilja t. ex. allmogeväxterna — pioner, löjtnantshjärtan, stormhattar och kejsarkronor m. fl. Man skulle också kunna tala om växter av utpräglad sydländsk karaktär, såsom akacia, taggaralia och majs. Slutligen skulle man kunna tala om en grupp arkitekturväxter, dit vi då skulle föra alla regelbundet växande träd- och buskformer, t. ex. pelarformer av poppel, ek, alm, avenbok, thuja etc., samt alla klotformade träd och buskar.

Gränserna vid en sådan uppdelning måste naturligtvis bli flytande. Så kan t. ex. den pelarformade enen hänföras lika väl till arkitekturväxterna som till vildväxterna.

Genom att för en viss anläggning välja växtmaterial uteslutande ur en av dessa grupper kan man åstadkomma en bestämd prägel på en anläggning. Vid den lilla stugan t. ex. understryker man den ålderdomliga *stugkaraktären* genom att använda gammaldags allmogeväxter. I den miljön passa naturligtvis också en del av de växter, som kunna hänföras till krydd- och läkeväxter. Där går det också bra att använda vissa s. k. parkrosor, särskilt de gamla fyllda sorterna av *Rosa alba*, *gallica*, *centifolia* och *spinosissima*. Är man inte så nogräknad, kan man också mycket väl plantera moderna, fyllda sorter av *Rosa rugosa*, även om de helt nyligen kommit i marknaden. De äro inte gamla, men deras typ är sådan, att de gå in i miljön. Likaså kan man med gott samvete använda remontantrosor, men absolut inte de moderna polyantharosorna.

Hela den långa raden av kulturväxter hör människan till. De passa samman med byggnader, blomstergårdar och rabatter. Fritt utsläppta i den orörda naturen verka de hopplöst bortkomna. I gamla herrgårdsparkar finner man dock ofta en alldeles särskild kategori växter, som skulle kunna betecknas som *trädgårdens rymlingar*. Här intaga krolliljor, aklejor, pestilensrot, desmeros, *Tulipa silvestris* och luktviolier en framskjuten plats.

Fig. 3. Pestilensroten — *Petasites officinalis* — en trädgårdens rymling. Ängsö park.
Foto: Förf.

Under årtionden ha växtförädlarna strävat efter att förbättra våra prydnadsväxter. De ha gjorts större och mera rikblommande, blommornas storlek har drivits upp till det abnormalt, och nya färger och färgkombinationer ha uppnåtts. Zinnian har blivit dahliablommande, krassen dubbelblommande, påsk- och pingstliljor ha blandats ihop, så att de ej kunna särskiljas, begoniorna ha nu inte bara röda blommor utan även röda blad, och Poulsens rosor blomma långt in på höstarna — de ta aldrig slut. Man har kommit långt, men det måste också erkännas, att denna strävan efter nyheter ibland lett till resultat, som ingalunda äro tilltalande. Ofta har charmen gått förlorad — kanske också doften. Den vild-

vuxna fåglingen har bytts ut mot något, som påminner om den prisbelönta avelssuggans yppiga former.

De senaste årens utveckling ger vid handen, att smaken förändrats till förmån för de enkla, de mera »naturliga» blommorna. Det är en reaktion mot det abnormt uppskruvade rekordjaktet bland producenterna av växtnyheter. Denna omsvängning får ses mot bakgrunden av att vår äldre trädgårdskonst framförallt utvecklades vid våra herresäten, under det att den numera även omhuldas av städernas befolkning. Den trädgårdskonst, som utvecklats vid våra herrgårdar eller på landet överhuvudtaget åsyftar en kontrast mot den fria naturen, som nästan varje lantbo strävar efter — medvetet eller omedvetet. Det får därför inte betraktas som bara konservatism när renässansens eller barockens stränga trädgårdskonst håller sig kvar på landet.

Helt andra krav ställas på den trädgårdskonst, som skall tillfredsställa städernas innevånare, som fly undan stadens förkonstling och söka den rekreation naturen bjuder. Här är uppgiften i främsta rummet att varsamt umgås med de naturvärden, som äro förhanden. Trädgårdsarkitekten söker skapa en övergång mellan byggnaden och den omgivande terrängen. Den egentliga trädgården inskränkes vanligen till ett minimum, kanske en ruta med rosor i hörnet av en terrass el. dyl. Ofta gäller det bara att försiktigt gallra den ursprungliga vegetationen och att komplettera den — ett arbete, som emellertid måste ske med vaken blick för just detta lilla stycke naturs egenart. Här få vildväxterna komma till sin rätt. Det räcker dock inte bara med att växterna äro vilda, de måste också stämma överens med det växtsamhälle, som förut finnes på platsen.

På den *utpräglade sandjorden* t. ex., kan det ursprungliga tallbeståndet kompletteras med enar, harris, ginst och kungsljus, vilka ju alla höra till den inhemska floran, men intet hindrar att beståndet kompletteras med växter, som växa under liknande förhållanden i andra länder och som därför till sin typ passa samman med de andra. Så kunna t. ex. olika *Erica*-arter få komplettera den

Fig. 4. The Heath-Garden i Wisley — en sandjordsträdgård med övervägande ljung- och ginst-arter i stora bestånd.

Foto: Förf.

vilda ljungen, liksom flera olika *Genista*-arter kunna användas för att förlänga blomningstiden.

På solöppna sandbackar kunna vitludna eller gråbladiga växter komma med, t. ex. backsippor, *Thymus lanuginosus* och kanske också *Festuca glauca*. Vill man ytterligare berika floran, kan *Oenothera*- och *Eryngium*-arterna ge god effekt. Egenartad och karaktäristisk är *Yucca filamentosa*, som växer vild utmed vägarna i Italien. Bra är också sandliljan (*Anthericum Liliago*) och en del *Dianthus*-arter, t. ex. *D. arenarius*, som trivs förträffligt på rena dynsanden. Skall det sås ett gräs, kan det vara fårsvingel, eventuellt blandad med rödsvingel. Dels trivas de där utan någon

egentlig jordförbättring, dels passa deras trinda, torra blad bättre in i miljön än saftigt gröna, frodiga gräsarter skulle göra.

Ofta planteras bergtall som undervegetation till vanlig tallskog. Det verkar emellertid ologiskt, att en del tallar skulle ha vuxit till höga, raka träd, under det att en del stannat i växten utan skönjbar orsak. Sättas bergtallar däremot i exponerat, öppet läge, verkar det hela mera harmoniskt. Då ge de illusionen av vindpiskade skärgårds- och fjälltallar. Det samma gäller de krypande entyperna.

Om en något fuktig sänka med *mossjord* ingår i tallparken, kan växtbeståndet kompletteras med t. ex. *Rhododendron*-, *Azaléa*- och *Andromeda*-arter och ängsull.

Ett annat typiskt växtsamhälle är den torra backen med *kalkhaltig* jord. Sandjorden och mossen äro ju som regel kalkfattiga. Här rör det sig alltså bl. a. om lerbackarna, där hagtorn, slån och nyponbuskar utgöra huvudbeståndet tillsammans med enstaka rönнар eller oxlar. Gärna använder man här olika arter och former av *Crataegus*, *Prunus* och *Rosa*. Bland de sistnämnda föredrar man givetvis de många arterna med enkla blommor och vackra nypon. Ju mera kultiverad omgivningen är, ju större blir urvalet av rosensorter. Bland slingerväxter äro björnbärsarter, *Clematis vitalba* och *paniculata* samt *Lycium halimifolium* utmärkta, och bland örterna ha vi de vilda prästkragarna och blåklockorna, *Helianthemum*-, *Achillea*- och *Geum*-arterna. De kompletteras med lupiner, *Centaurea*, *Dictamnus*, *Coronilla* och *Veronica*-arter.

Stranden med dess fuktiga, näringsrika jord har också ett växtsamhälle, som är tacksamt att föra in i trädgårdsbilden. Bland träden dominera, förutom alarna, *Populus*- och *Salix*-arter, och bland buskarna finna vi olvon, fläder och brakved, som kunna berikas med *Cornus*-, *Tamarix*- och bambu-arter. Perennerna ha ofta stora blad och frodig växt och äro alltså rena kontrasten till dem, som växa på torra backar. Den mer än manshöga *Polygonum sachalinense* och de präktiga *Heracleum*-arterna få inte rum var som helst, men där de kunna användas, äro de av storartat deko-

Fig. 5. Dalgången med Rhododendron, ormbunkar och andra fuktighetsälskande växter. Leonardslee i S. England.

Foto: Förf.

rativ verkan. Mera färgglädje ge emellertid *Senecio*-, *Lythrum*-, *Valeriana*- och *Euphorbia*-arterna. En särskild karaktär ha *Iris*-arterna, bland vilka *I. pseudacorus*, *I. sibirica*, *I. ocroleuca* och *I. Kempferi* passa på fuktig mark. Till detta samhälle hör också *Trollius*, *Parnassia*, *Mimulus*, *Myosotis*, *Primula rosea* och den vilda *Primula farinosa*, för att nämna några exempel.

Ett växtsamhälle, som på senare år blivit synnerligen populärt i trädgården, är *stenpartiet*. Ett skickligt anlagt och planterat stenparti kan, där naturliga förutsättningar finnas, vara av utomordentlig estetisk verkan. Så snart det emellertid blir fråga om att inom ett begränsat område få rum med så många sorter som

Fig. 6. Ett vanligt dike kan utnyttjas som motiv för ett praktfullt växtsamhälle, som väl fyller sin plats i trädgården. Från en dansk trädgård.

Foto: Förf.

möjligt, blir intrycket virrigt. Än värre blir det, om stenpartiet får hysa sådana typiska kulturväxter som t. ex. vanlig höstphlox. För inte så länge sedan såg jag ett i övrigt ganska bra stenparti, som på toppen kröntes av svärdsiljor och Edelweiss sida vid sida.

Där naturliga förutsättningar för stenparti saknas, kan exakt samma växtsamhälle med mycket stor framgång planteras i en kallmur med jordfyllda fogar.

Det är alltså inte bara när det gäller att berika befintlig vegetation eller att göra naturalistiska anläggningar, som vi få hålla oss till bestämda växtsamhällen, utan mången gång välja vi växter

Fig. 7. Stenbrottet, som blev ett av Englands vackraste »rock-gardens». Få växtsambhällen äro så populära som alpernas. High Down, S. England.

Foto: Förf.

ur ett karakteristiskt växtsambhälle för att uppnå en eftersträvad effekt.

Vid plantering av blomsterlådorna på en mycket starkt beskuggad serveringsveranda i en sommarrestaurang, föll valet på sådana växter, som höra den *djupa barrskogen* till — vintergröna, lingonris, stensöta, nattviol o. dyl. En del fylldes med *lundens* växter, såsom nyckelblomster, guckusko, konvalj och några skira orm-bunkar, kompletterade med det friska bladverket av *Asarum europaeum*, som påminner om blåsippblad.

Till samma restaurang hör en rabatt, eller kanske rättare ett blomsterland (c:a 4×15 m.), beläget mitt på den kringbyggda

Fig. 8. Ett försök att låta barrskogens växter pryda restaurangens blomsterlådor. Enbusken, vintergrönan och ormbunken stå vackert mot mahognylådorna.

Foto: Förf.

gården, som är belagd med cementplattor. Jorden var sandig. Trots att det här rörde sig om en så utpräglat arkitektonisk anläggning som en kringbyggd gård, valdes växter övervägande ur *sandjordsväxternas samhälle*. I en matta, som till övervägande del består av björngräs och f. ö. av *Potentilla*, *Helianthemum* och *Felichrysum arenarium*, fingo några grupper av bergtall och harris utgöra stommen, kring vilken grupperade sig kungsljus, junkerlilja (*Asphodeline lutea*), palmlilja (*Yucca filamentosa*), *Tritoma uvaria*, *Ericaarter* m. fl. För att emellertid ge anläggningen en rikare färgprakt och litet omväxling, reserverades ett område för en *Magnolia Alexandrina*, några *Acer palmatum* och en *Berberis stenophylla*, under vilka utbreda sig mattor av mossiga *Saxifraga*- och *Phloxarter*. Här och var plockas under sommarens lopp dit små bestånd av attraktiva växter, som inte direkt höra växtsamhället till men som inte heller alldeles falla ur ramen. Det har visat sig, att den besökande allmänheten ägnar en sådan plantering av-

Fig. 9. En fri plantering inom sträng ram. Växterna äro valda med hänsyn till deras samhörighet i växtsamhällen.

Foto: Förf.

sevärt mycket större intresse än traditionella rabatter med polyantharosor, begonior eller andra knalleffekter, som enbart tala till ögat, ej till sinnet.

Det kan måhända förefalla, som om detta tal om växtsamhällen i trädgården är att göra saken märkvärdigare än den är. Låt oss emellertid erinra om att det här bara är frågan om växter av vildkaraktär och *särskilt* när de planteras i naturalistisk miljö. Kulturblomstren kunna ordnas i kulturträdgården efter färg, blomningstid, höjd etc. och gärna kompletteras med paranta vildblommor.

Även rent odlingstekniskt sett vinna vi mycket genom att ordna växterna samhällsvis. Göra vi växtvalet med hänsyn till odlingsplatsen, ha vi garanti för att växterna komma att trivas utan extra jordförbättringar, bevattning, dränering eller andra åtgärder, som man annars nödgas vidtaga.

Den största vinsten ligger emellertid på det estetiska området. Naturen har samstämt de växter, som förekomma under likartade förhållanden — de ha fått en viss prägel, som gör att de »klä» varandra. Här liksom på så många andra områden göra vi den erfarenheten, att vi lyckas bäst, när vi arbeta *med* och inte *mot* naturen!

»FÖRENINGEN FÖR VÄXTFÖRÄDLING AV SKOGSTRÄD.»

AV NILS SYLVÉN.

Den 23 januari 1936 bildades på initiativ av kabinettskammarherren friherre CARL BENNET vid möte med ett antal för saken intresserade personer å Vasatorp i Skåne »Föreningen för växtförädling av skogsträd» med ändamål »att verka för förbättring och växtförädling av våra skogsträd samt denna växtförädlings tillgodogörande inom landet». Efter två års förberedande arbeten stod den nya föreningen våren 1938 redo att träda i verksamhet.

Växtförädlingens landvinningar på jordbrukets område under det senast gångna halvsekle är den dag som i dag är allom uppenbara. Den nationalekonomiska vinsten av det inom landet här utförda växtförädlingsarbetet är storartad. Icke desto mindre möttes detta arbete — liksom allt nytt sådant — under de första åren ofta av oförståelse och hämmande motstånd. De för allt liv gällande ärftlighetslagarna voro ju då okända. När 1900-talet bröt in, ändrades i ett slag förhållandena. Återupptäckten av de Mendelska ärftlighetslagarna lade grunden till den stolta byggnad, ärftlighetsläran av i dag byggt upp. Allt efter som ärftlighetsbegreppen utformades, vann ärftlighetsläran ny tillämpning. För djuraveln skapades nya möjligheter till ökat ekonomiskt utbyte. Och även beträffande skogsträden med deras långa omloppstid började framsynta skogsmän ana den moderna ärftlighetslärans framtida betydelse.

Strävan efter ett förbättrat utsäde av lantbruksväxterna hade på sin tid föranlett bildandet av Sveriges Utsädesförening, som efter mer än 50-årig verksamhet nu kan blicka tillbaka på ett sällsamt framgångsrikt arbete i växtförädlingens tjänst. Samma strävan har också sedan länge i sin mån gjort sig gällande inom skogsbruket. Import i stor skala av för svenska förhållanden mindervärdigt »tyskt» tallfrö hade här öppnat ögonen på de svenska skogsmännen. Betydelsen av fröets härstamning eller proveniens hos skogsträden hade redan tidigt blivit föremål för undersökningar vid skogsförsöksanstalterna i Österrike och Schweiz. Då även i vårt land år 1902 en »Forstlig försöksanstalt» inrättades, upptogs proveniensförsök redan tidigt även på dennas arbetsprogram. Värdefulla bidrag till lösandet av den för svenskt skogsbruk så viktiga tallproveniensfrågan ha under årens lopp i Meddelanden från Statens skogsförsöksanstalt lämnats av framför andra framlidne professor GUNNAR SCHOTTE.

Redan i slutet av 1890-talet hade den på olika områden av svensk skogshushållning framsynte skogsmannen-biologen, sedermera byråchefen i K. Domänstyrelsen THORSTEN ÖRTENBLAD i en uppsats om »ärftlighet och urval, tillämpade på skogsträd och skogshushållning», tryckt i »Årsskrift från Föreningen för skogsvård i Norrland, åren 1896 och 1897» (Stockholm 1898), första gången fört skogsträdens rika formväxling och dennas ärftlighet på tal och för den då planerade skogsförsöksanstalten anbefallt undersökningar på ärftlighetsforskningens område. Redan från första början upptogs också dylika undersökningar på försöksanstaltens program. Då andra för praktikens skogsbruk viktiga frågor snart nog här måste gå i främsta rummet, blevo de rena ärftlighetsundersökningarna helt naturligt allt mera undanskjutna. Privata skogsmän i ledande ställning läto dock aldrig tanken på ett ordnat växtförädlingsarbete hos skogsträden vila. En av de främsta föregångsmännen har härvid varit friherre JOHAN MANNERHEIM på Grensholm. Med klar blick för de stora ekonomiska värden, som på växtförädlingens väg otvivelaktigt äro att vinna

Fig. 1. En av de bästa svenska lokalraserna av »nordsvensk» tall (*Pinus silvestris lapponica*) från Woxna i Hälsingland.

Foto: O. LANGLET sept. 1936.

just för det praktiska skogsbruket, sökte han kontakt med förestandaren för Sveriges Utsädesförening, professor H. NILSSON-EHLE, för att sondera möjligheterna för upprättandet av — såsom han så ofta uttryckte det — »ett Svalöf på skogsbrukets område». Efter friherre MANNERHEIMS frånfälle har professor EHLE genom tal och skrift med smittande entusiasm fört de Mannerheim'ska idéerna till slutlig seger.

Professor EHLES erfarenheter från mångårigt arbete i Sveriges Utsädesförenings tjänst gjorde det från början klart för honom, att föreningsformen vore den jämväl vid organiserandet av skogs-trädsförädlingen lämpligaste organisationsformen. Det var i överensstämmelse härmed som »Föreningen för växtförädling av skogsträd» i januari 1936 konstituerades. Enligt de vid det konstituerande sammanträdet antagna stadgarna »skall föreningen i mån av krafter och tillgångar söka uppnå detta ändamål:

a) genom att på skilda orter utföra noggranna, kontrollerade försök för utrönande av här i landet såväl som i utlandet förekommande skogsträds värde och lämplighet för olika förhållanden;

b) genom att förmedelst omsorgsfull och under insiktsfull ledning utförd växtförädling åstadkomma utmärkta skogsträd och verka för deras spridning;

c) genom att medelst lämpliga åtgärder sprida kännedom om och bana väg för användandet av gott kulturmaterial».

Liksom inom jordbruksområdet möta jämväl vid skogsträdsförädlingen en mångfald arbetsuppgifter. Förädlingsarbetet måste härvid främst inriktas på sådana, som ekonomiskt sett äro de mest betydelsefulla. De träkonsumerande industriernas speciella fordringar och önskemål beträffande virkets olika egenskaper få här bliva i första hand vägledande. Förädlingen bör eftersträva de kvalitetstyper, vilka visa högsta möjliga massavkastning per arealenhet, så länge massatillväxten icke ogynnsamt påverkar de eftersträfvade kvalitetsegenskaperna.

De förädlingsvägar, vilka vid skogsträdsförädlingen närmast komma i fråga, äro *direkt urval* (kompletterat med individuell

Fig. 2. »Sydsvensk» tall (*Pinus silvestris septentrionalis*) av god lokalras från
Västergötland, kronoparken Stenåsen.

Foto: O. LANGLET okt. 1936.

Fig. 3. Smal- och bredkronig nordsvensk tall vid sidan av varandra i naturlig för-
yngring vid Öhn i Bodums s:n, Ångermanland.

Foto: O. LANGLET sept. 1936.

Fig. 4. Vacker och växtlig lokalras av gran av olika förgreningstyp vid Strömbacka i Hälsingland.

Foto: O. LANGLET sept. 1936.

avkommebedömning), *kombinationsförädling*, *transgressionsförädling* och *kromosomförädling*, samtliga förädlingsvägar, vilka på vetenskaplig grundval redan förut utexperimenterats hos lantbruksväxterna.¹

Den första förädlingsvägen, det *direkta urvalet*, är givetvis den väg, som i första hand bör ifrågakomma. I flera fall har, särskilt under de senaste decennierna, det praktiska skogsbruket redan slagit in på den vägen. Om beståndsvården bedrives så, att redan tidigt de skogligt sett bästa träden i beståndet utväljas med tanke på deras kvarstående vid tiden för slutavverkningen såsom moderträd för det kommande släktet, är redan härigenom mycket vunnet. De sålunda kvarlämnade moderträden äro otvivelaktigt i flertalet fall att anse såsom de främsta bärarna av ärftliga, praktiskt värde-

¹ Jmf. H. NILSSON-EHLE och N. SYLVÉN: Växtförädling hos skogsträden. Meddel. fr. Fören. f. växtförädl. av skogstr. Sv. Papperstidn. 1938.

fulla egenskaper. En genom systematiskt genomförda ärftlighetsundersökningar fördjupad kännedom om de praktiskt värdefulla egenskapernas ärftlighet blir dock här ofrånkomlig, om vi i fortsättningen skola än ytterligare fullkomna det urvalsarbete, som det slutliga fröträdsställandet i sig innebär. En jämförande avkommebedömning av avkommor från olika träd inom bestånden får här en viktig plats på förädlingsprogrammet.

Lyckligtvis äga vi av våra viktigare skogsträd ännu allttjämt i behåll naturbestånd av betydande såväl antal som omfattning. Överallt där våra skogsträd under en följd av generationer fått fritt utveckla sig utan störande ingrepp från människans sida, har genom naturens stränga urval en typ av arten i fråga utbildat sig, i möjligaste mån anpassad efter rådande yttre förhållanden. Tack vare detta naturens urval äga vi f. n. såväl av tall och gran liksom även av våra olika lövträdsarter ett flertal olika lokalraser, jämförliga med de välbekanta lantstammarna av lantbruksväxterna. Betydelsen av denna skogsträdens mångformighet kan helt enkelt icke överskattas, då det för förädlingsändamål gäller ett ytterligare urval hos de svenska skogsträden. Vad naturen genom sitt urvalsarbete redan framskapat, därpå har växtförädlingen, i den mån urvalet gått i positiv riktning, att målmedvetet bygga vidare.

Att även *kombinationsförädling* med fördel kan komma till användning vid skogsträdsförädlingen, därom vittna i utlandet redan vunna erfarenheter på skogsträdsförädlingens område. Ett talande exempel härpå är den vid korsning mellan god ras av europeisk lärk och japansk lärk erhållna eftersträvade kombinationen av den europeiska lärkens goda stamform med den japanska lärkens utomordentliga kräftresistens. Även för svenskt skogsbruk kunna säkerligen i vissa fall korsningar bliva av ekonomiskt värde. Möjligheter att erhålla dylika synas redan från början föreligga i fråga om tall, gran, björk och ek, då vi vid sidan av varandra i våra proveniensförsök och i våra såväl kultur- som naturbestånd ej sällan möta individ av olika typ resp. art. Sannolikheten för att vi vid insamling av frö från olika moderträd här skola träffa på

Fig. 5. Gran av anmärkningsvärt finkvistig och kvistren typ från Västergötland,
kronoparken Ö. Kinneskogen.
Foto: O. LANGLET okt. 1936.

korsningsfrö i viss omfattning, är utan vidare given. Att även artificiella korsningar med framgång borde kunna utföras, ligger i öppen dag.

Transgressionsförädlingen är liksom kombinationsförädlingen en korsningsförädling, men det gäller här icke att förena olika slag av egenskaper utan att uppdriva graden hos en och samma egenskap. Att vi även på denna förädlingsväg kunna nå praktiskt värdefulla resultat inom skogsträdsförädlingens område är otvivelaktigt. Den värdefulla tillväxtstegring, man i såväl tysk som dansk skogsträdsförädling erhållit i den första korsningsgenerationen efter korsning olika arter och former emellan, talar här sitt oförtydbara språk. Om vid uppdragandet av kulturbestand korsningsfrö av känd beskaffenhet och därmed sammanhängande stegrad tillväxt hos avkomman i nödig omfattning kan ställas till förfogande, vore ju mycket vunnet.

De senaste årens fynd av triploid jätteasp med en i jämförelse med den vanliga diploida aspens avsevärt stegrad massaavkastning antyda, att även *kromosomförädling* kan vara en vid skogsträdsförädlingen framkomlig förädlingsväg.¹ Vid i bestrålningsväxthus i Svalöf våren 1937 utförda korsningsförsök med jätteasp och vanlig asp har professor H. NILSSON-EHLE också lyckats få fram en än mera högkromosomig asp av ännu växtligare typ än den triploida, 57-kromosomiga jätteaspen, en tetraploid asp med 76 (57+19) kromosomer. De av Föreningen för växtförädling av skogsträd vintern 1937—1938 fortsatta omfattande korsningsförsöken med asp av olika typ — efter nyupptäckten hösten 1937 av jämväl honlig jätteasp nu även korsning mellan jätteaspar av olika kön — ha givit ett flertal nya 76-kromosomiga asplantor. Förutom genom korsning med jätteasp ha under det senast gångna året ett relativt

---

¹ Jmf. H. NILSSON-EHLE: Framställning av skogsträd med ökat kromosomtall och ökad virkesproduktion. Meddel. fr. Fören. f. växtförädl. av skogstr. Sv. Pappers-tidn. 1938. — Se även samme förf.: Jätteaspen, Den moderna svenska skogsförädlingens upptakt. Nord. Familjeboks Månadskrönika 1938.

Fig. 6. Masurbjörk (*Betula verrucosa*) av idealtyp i hedtallskog nära Loos i Hälsingland.

Foto: O. LANGLET sept. 1936.

stort antal tetraploida aspar jämväl erhållits genom colchicin-behandling av groende aspfrön.¹

Den första förutsättningen för ett framgångsrikt växtförädlingsarbete är med nödvändighet en ingående kännedom om formväxlingen inom det till förädling upptagna växtmaterialet. Som första punkt på föreningens arbetsprogram har därför självfallet framställt sig en noggrann inventering av landets skogar med hänsyn till den inom dessa rådande formväxlingen hos våra ekonomiskt viktigare skogsträdarter.² Redan hösten 1936 kunde, tack vare välvilligt understöd från Sveriges Skogsägareförbund, en första rekognosceringsresa företagas.³ Det blev härvid i främsta rummet tall och gran och vid sidan av dem björk och asp, som blevo föremål för uppmärksamhet. Redan denna första rekognosceringsresa gav vid handen, att en närmare inventering av våra förnämliga naturbestånd av de viktigare skogsträden skulle komma att giva ett för förädlingsarbetet synnerligen värdefullt urvalsmaterial. Att en mera ingående inventering verkligen giver ett dylikt, har den under 1937 års höst med anslag av Svenska Tändsticks Aktiebolaget påbörjade och sommaren 1938 i huvudsak avslutade inventeringen av våra asptillgångar klart utvisat. Det gällde här närmast att uppleta nya lokaler för snabbväxande jätteasp av skogligt bästa typ, och de redan nådda resultaten av inventeringen visa på ett flertal dylika fyndlokaler mot tidigare allenast tre säkra sådana. Att vi också av tall och gran ävensom av de övriga lövträdsarterna vid verkställd noggrann inventering skola kunna påträffa för förädlingsarbetet värdefulla ärftliga typer är otvivelaktigt.

---

¹ Jmf. HELGE JOHNSON: 1938 års förädlingsarbete med högkromosomig asp. Meddel. fr. Fören. f. växtförädl. av skogstr. Sv. Papperstidn. 1939.

² Jmf. N. SYLVÉN: Inventering av de svenska skogsträden — en första punkt på Föreningens för växtförädling av skogsträd arbetsprogram. Meddel. fr. Fören. f. växtförädl. av skogstr. Sv. Papperstidn. 1939.

³ Jmf. N. SYLVÉN: Berättelse över i samband med utredning rörande praktiskvetenskaplig växtförädling på skogsbrukets område verkställda rekognosceringsresor genom landets olika delar. Meddel. fr. Fören. f. växtförädl. av skogstr. Sv. Papperstidn. 1937.

Fig. 7. Asp (*Populus tremula*) av vackraste lokalras vid Pukerud, Granviks revir,
Västergötland.

Foto: O. LANGLET okt. 1936.

Redan 1936 års rekognosceringsresor gävo anledning till utväljandet av ett antal moderträd för avkommebedömning av såväl tall och gran som även masurbjörk av olika lokalraser och från olika svensk breddgrad. I samarbete med Statens skogsförsöksanstalt kommer detta arbete att fortsättas och vidare utvidgas och därvid omfatta även ek och bok. Vid utväljandet av moderträd för avkommebedömning komma särskilt att efterlysas individ, hos vilka inkorsning av olika värdefulla typer kan förmodas föreligga, exempelvis inom övergångsområdet mellan nordsvensk och sydsvensk tall individ, som kunna tänkas lämna avkomlingar med praktiskt värdefulla egenskapskombinationer från dessa båda talltyper, för granens vidkommande önskvärda korsningskombinationer mellan »tysk» och svensk gran, för eken ändamålsenliga sådana mellan stjärke och druvek o. s. v.

I skrivelse av den 1 april 1938 anhöll Föreningen för växtförädling av skogsträd hos Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, Stockholm, om ett anslag på 400,550: — kronor för täckande av de för växtförädlingsarbetenas på skogsbrukets område igångsättande erforderliga engångskostnaderna, vilken anhållan omgående beviljades. Tack vare nämnda storartade anslag kunde Föreningen våren 1938 inköpa egendomen Ekebo i Svalöfs s:n till blivande huvudstation med 22 har försöksjord och där iordningställa den förutvarande huvudbyggnaden till institutionslokal, uppföra bestrålningsväxthus och köldlaboratorium med särskilt växthus för frysningsförsök samt en omfattande bänkgårdsanläggning ävensom tvenne bostadshus för föreståndare och assistenter. Anslagssumman möjliggjorde nu även anskaffande av förstklassig vetenskaplig och maskinell utrustning samt inköp av inventarier och referensbibliotek m. m. vid huvudanstalten. I det erhållna anslaget hade även beräknats kostnaderna för en av professor GÖTE TURESSON, Uppsala, ledd expedition sommaren 1938 till Nordamerika för insamling av skogsträdsmaterial, efter vilken nu slutförda expedition Föreningen förfogar över ett synnerligen rikt och värdefullt material av frö och sticklingar av för svensk odling

Fig. 8. Jätteasp (*Populus tremula gigas*; t. v.) vid sidan av vanlig diploid asp (t. h.)
vid Våle, Tynderö s:n, Medelpad.
Foto: O. LANGLET sept. 1936.

Fig. 9. Föreningens för växtförädling av skogsträd huvudanstalt vid Ekebo i Svalöfs
s:n, Skåne; i förgrunden bestrålningsväxthuset.

Foto: E. BLOM juni 1939.

Fig. 10. Från Föreningens för växtförädling av skogsträd bänkgårdar och skugg-
hall vid Ekebo.

Foto: ATELIER BEWE aug. 1939.

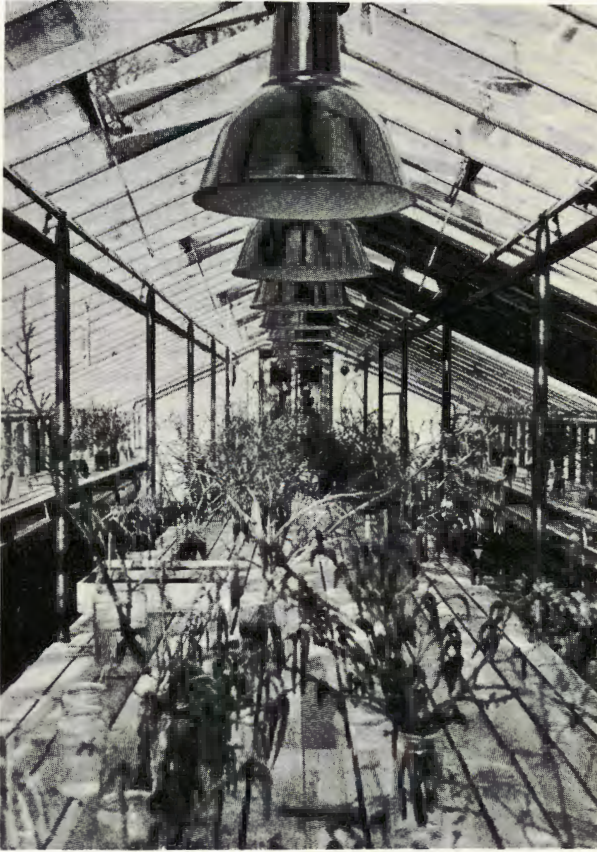

Fig. 11. Interiör från ett av bestrålningsväxthusen vid Ekebo; i förgrunden asp-korsningar, i bakgrunden korsningsförsök med björk.

Foto: H. JOHANSSON febr. 1939.

lämpade provenienser av nordamerikanska skogsträdsarter. På nyåret 1939 kunde samtliga de nya Ekebo-lokalerna tagas i bruk för sina olika ändamål och de förut upptagna arbetena program-enligt fortsätts.¹

---

¹ Jmf. Föreningen för växtförädling av skogsträd. Styrelsens berättelse för år 1938. Meddel. fr. Fören. f. växtförädl. av skogstr. Sv. Papperstidn. 1939.

Till huvudanstalten å Ekebo i Svalöf kunna förutom vissa grundläggande ärftlighetsundersökningar näppeligen förläggas andra förädlingsarbeten än sådana, som avse sydsvensk skogsträdsförädling. Då för flertalet växtförädlingsarbeten de lokala förhållandena bliva avgörande, måste dessa utföras under olika yttre förhållanden och på olika svensk breddgrad. Förädlingsarbetet måste därför med nödvändighet lokaliseras till landets olika delar. Liksom det vid Sveriges Utsädesförenings förädlingsarbete på lantbruksväxternas område visat sig nödvändigt att till särskilda filialstationer inom olika delar av landet koncentrera det lokala förädlingsarbetet, blir det i ännu högre grad för skogsträdsförädlingen ofrånkomligt att för liknande ändamål upprätta filialstationer för utförande av för olika svenska skogsbruksområden ifrågakommande växtförädlingsarbeten. Redan sommaren 1938 kunde tack vare Korsnäs Sågverks Aktiebolags beredvillighet att ställa en för ändamålet renoverad herrgårdsbyggnad till Föreningens förfogande en första filialstation tagas i bruk vid Dalfors i Dalarna. Från och med innevarande år ha ytterligare fyra filial- och försöksstationer upplåtits i och för möjliggörandet av Föreningens lokala försöks- och förädlingsverksamhet, nämligen en å Berga gård i Linköping, Östergötland, en vid Brunsberg i Värmland, en vid Backe i Ångermanland och en vid Vindeln i Västerbotten; för upplåtelsen av lokaler och försöksjord för nämnda filial- och försöksstationer stannar Föreningen i största tacksamhetsskuld till major ESKIL RIDDERSTAD, Linköping, Billeruds Aktiebolag, Säffle, Kramfors Aktiebolag, Kramfors, och Kungl. Domänstyrelsen (försöksstationen vid Vindeln). Föreningens filialverksamhet har härigenom blivit synnerligen väl tillgodosedd för den närmaste framtiden.

För den årliga driftens upprätthållande ha de större sammanlutningarna på skogsbrukets och skogsindustriernas område välvilligt sört för nödiga medels anskaffande. Under namn av »Stödskommissionen för växtförädling av skogsträd» har en stödsammanslutning bildats för säkerställande av Föreningens framtida

Fig. 12. Föreningens för växtförädling av skogsträd filialstation vid Dalfors i Dalarna.

Foto: N. SYLVÉN maj 1939.

verksamhet, till vilken stödsammanslutning jämväl Kungl. Domänstyrelsen anslutit sig. Särskilda medel till bedrivandet av Föreningens verksamhet ha dessutom lämnats av Robertsfors Aktiebolag, Mo och Domsjö Aktiebolag, Svenska Tändsticks Aktiebolaget, Södra Sveriges Virkesförening, Höganäs—Billesholms Aktiebolag, Kopparfors Aktiebolag m. fl., varförutom ett antal företag och privatpersoner som stödjande och ständiga ledamöter lämnat Föreningen ytterligare ekonomiskt stöd.

Arbetsuppgifterna för skogsträdsförädlaren äro mångfaldiga och måhända de flesta av dem långt ifrån lättrealiserade. Vissa redan erhållna eller framskyntande resultat kunna dock sägas vara i viss mån hoppningivande. Med de goda arbetsmöjligheter, som

från första början av storsinta donatorer och givare skapats för Föreningen för växtförädling av skogsträd vid utförandet av dess växtförädlingsverksamhet, kan Föreningen med en viss tillförsikt se framtiden till möte.

Fig. 1. Utsikt över Lelången från Gammelgården i Bengtsfors.

TILL VÄRMLAND OCH DAL.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD 19:DE EXKURSION.

Av NILS SYLVÉN.

Vänerlandskapen norr om Väneren ha flera gånger varit på tal, då det de senare åren gällt planerandet av Föreningens för Dendrologi och Parkvård sommarexkursioner. Gösta Berlings sagoomspunna land måste ju även för dendrologer och parkvårdare erbjuda mycket av intresse. Att så var förhållandet icke blott med Värmland utan även med det till sin natur närbesläktade grannlandskapet Dalsland, därom hade Arkitekturminnesföreningens 1930—1931 utgivna praktverk »Svenska Trädgårdskonsten» slutgiltigt övertygat med sina till besök lockande beskrivningar av det mångbepriade Apertin och det dendrologiskt högtintressanta Baldersnäs. Vid Föreningens årsmöte i Stockholm i mars 1938 framlades ett preliminärt program för en exkursion till de båda Vänerlandskapen i fråga och vann detta Föreningens bifall. Tack vare välvillig medverkan av länsjägmästare GUNNAR FRIES och trädgårdskonsulent EDV. JACOBSON, Karlstad, samt länsarkitekt ALLAN BERGLUND, Vänersborg, kunde i slutet av maj månad ett i detalj

väl utformat exkursionsprogram delgivas Föreningens ledamöter. Med över 70 deltagare tog exkursionen lördagen den 18 juni sin början i Karlstad.

Baldersnäs.

Efter å stadshotellet intagen frukost bestiga vi kl. 8 f. m. de utanför hotellet väntade exkursionsbussarna med Baldersnäs som närmaste mål. Vägen går från Karlstad V-ut över Klarälven förbi Stensborgs plantskolor med deras imponerande pyramideks-allé. Innan vi passera Varpnäs lantbruksskola och Sveriges Utsädesförenings Värmlandsfilial från landsvägen skymtande försöksfält, genomkorsa vi ett vidsträckt sandområde med hedtallskog av en om de norrländska tallhedarna erinrande hedskogstyp. Bortom Varpnäs möter Norsälven med sina av vacker gråal kantade stränder. Vid Slottsbron tangeras vi Väneren och äro nu mitt uppe i Billeruds-koncernens hit koncentrerade storartade industrianläggningar: Gruvöns sulfatfabrik, pappersbruk och sågverk, Slottbrons sulfitfabrik samt den något längre söderut mötande Kyrkebyns sulfitfabrik. I Säffle, dit Billeruds sulfitfabrik och pappersbruk äro förlagda, övertvåra vi Byälven och Säffle kanal och fortsätta färden över Dalslands-gränsen och genom Åmål söderut till Tösse. Vi taga här vägen V-ut förbi Fröskogs kyrka och komma nu från slätten längs Väneren in i ett alltmera kuperat landskap. Vid Fröskog ha vi en underbar utsikt över den vackra sjön Ånimmen och bergen lysa här fläckvis vita av de i dem upptagna kalkstensbrotten. Den kalkrika berggrunden ger sig här också till känna i den flerstädes rika lövskogsfloran; ek, lind, alm och ask ingå nu ej sällsynt i den rika lövvegetationen. Ståtliga en-träd bilda allé utefter en kortare sträcka av vägen. En smal och för de relativt stora exkursionsbussarna svårframkomlig väg för oss omsider längs stranden av den idylliska Laxsjön fram till det med stora förväntningar emotsedda Baldersnäs.

Ute på en halvö i Laxsjön har Baldersnäs herrgård blivit anlagd. Den första herrgårdsbyggnaden uppfördes 1796 av dåvarande ägaren CARL FREDRIK UGGLA. Från corps de logiet planterade han en asp-allé och anlade därinvärd ett par små kryddgårdar — det var allt. Men från gården hade man den allra underbaraste utsikt åt nästan alla håll över det långa, smala näset, som skjuter ut i sjön med naturliga blomsterängar och dungar av gamla ekar och björkar mellan uddar och vikar. Över den stora sjön med sina lövade holmar och nås såg man Billingsfors och Högen och där på stranden fläckar av ljusare odlingar med röda hus under allvarliga skogsåsar och därbortom starkt kuperade blå bergväggar. Den sällsynt yppiga

Fig. 2. Baldersnäs från trädgårdssidan.

Foto: PAUL BERGGREN 18 juni 1938.

och artrika vegetationen, som här frodades, där ett streck av kalk gick fram över granitberggrunden, och den vida och omväxlande utsynen, det var nästan en park av naturen — Balinäs, som gården då hette, hade alla förutsättningar att kunna bli en härlig landskapsträdgård, och lyckan ville, att det kom i rätta händer. År 1824 tillträdde brukspatron CARL FREDRIK WÆRN egendomen, och de ännu kvarvarande resterna av hans förnämliga Baldersnäs-skapelse vittna alltfört om det dendrologiska och hortikulturella storverk, han här utförde.

Just där de långa raka alléerna, som korsa halvöns landfäste, ta slut och vägen till herrgården svänger in i parken, har CARL FREDRIK WÆRN, Baldersnäs gästfrie ägare, låtit rista en mötande hälsning. I klippan, som tvärbarrant höjer sig på ena sidan av infartsvägen, medan på den andra sjön öppnar en glittrande vik med lummiga stränder och en vid utsyn mot blåa berg, står en latinsk sentens: »Hospes, peninsula hæc cum amœna tibi ridit curas omitte» — »Gästvän, halvön, som skönt mot dig ler, bjuder dig sorgerna glömma». Som den står där ännu i dag, halvt övervuxen med mossa och lavar, och ser ut över det leende näset under sitt bräm av höga, mörka barrträd, gör den ej blott en starkt romantisk effekt, den ger mer än så. Den talar med en röst ur det förgångna om vad anläggaren ville med sitt verk, och den kunde stått som motto inte bara för denna utan för en hel tidsålders trädgårdar.

Från korsvägen leder under ett valv av väldiga ekar en rak avenue upp emot huvudbyggnaden, som reser sig på krönet av näset. På gårdsplanen

stå salutbatteriets kanoner mellan blomstersängar, inramade av låga häckar, medan orangeträd i stora gröna baljor kanta gångarna kring rundeln, där solvisaren är uppställd i kvarterets mitt. Åt andra sidan ser man ut över stora, mjukt sluttande gräsplaner, över vilka klippta, raka alléer och slingrande gångar föra till lusthus och utsiktsplatser, till kanaler, badhus och grottor vid stränderna. Icke mindre än 14 kilometer parkvägar hade av WÆRN blivit byggda.

Det var genom trädplantering och gallring WÆRN i främsta rummet ville nå sitt mål. Men planteringen fick icke ske planlöst utan efter en noggrant uppgjord beräkning, varje träd hade att göra en viss, avsedd effekt. Från 1847 finnes en förteckning, där antalet träd av varje art och platsen för deras plantering är noggrant fixerad. Björk, al, rönn, ask och lönn nämnas, tillsammans 741 vilda träd som det året skulle planteras. I den s. k. ädelträdgården, som var en avdelning för sig, prunkade blodbogar och sykomorlönnar, utländska arter av alm och lind och robinior spredo en sydlänsk vällukt. Bortemot 300 olika trädslag och buskar funnos där till sist — det vill inte säga litet med den tidens möjligheter att importera levande växter.¹

En närmare redogörelse för det innehållsrika och dendrologiskt högtintressanta »växtbeståndet» vid Baldersnäs har lämnats av CARL G. DAHL i anslutning till INGEBORG WÆRN-BUGGES ovan citerade skildring av trädgårdsanläggningarna därstädes (»Svenska Trädgårds-konsten», andra delen, sid. 155—159).

Växtbeståndet i planteringarna närmast boningshuset innehåller ett artantal av träd, som måste anses högst ovanligt för en trädgård av 100 års ålder, därtill belägen i en så nordlig trakt. Förutom de vanliga parkträden finnas här sålunda *Tilia platyphyllos* (2,80) och *euchlora* (vid 1,20 meters höjd 1,73, givetvis betydligt yngre än den förra), åtskilliga olika former av hagtorn (*Cratægus oxyacantha*), sykomorlönn (*Acer Pseudoplatanus* — 2,1), canadapoppel (*Populus canadensis* — 3,4), tysk silvergran (*Abies pectinata* — 2), *Ulmus hollandica* (vid 50 cm. höjd ovan marken 2,74), *Ulmus montana pendula* (vid 100 cm. höjd ovan marken 2,27). Samtliga dessa träd träffas på området nordost, norr och väster om huvudbyggningen. Sydost om denna i riktning mot trädgårdsmästarebostaden märkas i en hög trädgrupp flera imponerande poppelarter: *Populus alba* (möjligen *canescens*), *laurifolia* och *balsamifera*. På den öppna platsen öster om byggnaden växa några vackra yngre ornäsbjörkar, vidare frodiga, 18—20-åriga barrträd sådana som *Pinus Cembra*, *Abies sibirica* och *concolor*, *Picea pungens* f. *glauca* m. fl. Längre ned emot sjön finnes en mycket prydlig, väl omkring 100-årig avenbok av storbladig typ, utrustad med en hel del intressanta häxkvastbildningar. Förutom granna ekar (intill 4,4 m. i omkrets) och mera vanliga parkträd växa här två resliga exemplar av småbladig fältalm. I

¹ Den här lämnade skildringen av Baldersnäs och dess tillblivelse är hämtad från INGEBORG WÆRN-BUGGE: Baldersnäs. »Svenska Trädgårds-konsten», andra delen Stockholm 1931, sid. 145—155.

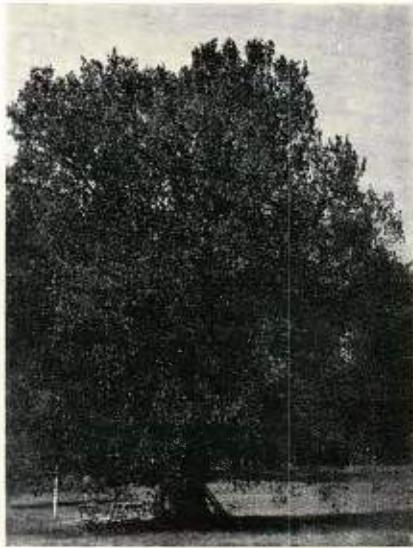

Fig. 3. *Ulmus hollandica* i Baldersnäs park.

Foto: E. BERGMAN 18 juni 1938.

»ädelträdsparken» möta de ur dendrologisk synpunkt kanske mest intressanta resterna av brukspatron WÆRNS planteringar. Utgången har visat, att han i stort sett valde rätt, då han utsåg denna plats för sitt lilla arboretum. För flera av de mindre härdiga träden har det varit mycket värdefullt att åtnjuta skydd av den höga backen och det kraftiga trädbeståndet i norr och väster. Trots stark beskuggning har här en *Robinia Pseudoacacia* kunnat hålla sig kvar till våra dagar. Av övriga träd bör härifrån främst nämnas ett mycket högt exemplar av amerikansk rödek (*Quercus borealis* v. *maxima* = *Q. rubra* Duroi) med ett stamomfång av 2,16 m., sålunda utan tvivel ett av de allra största exemplaren av sin art inom Sverige. Ett ej så litet, tyvärr undertryckt träd av *Acer dasycarpum*, en av de amerikanska sockerlönnarna, synes tillhöra en småbladig typ av denna vackra lönn. Trädet är genom sin ålder högst anmärkningsvärt. Därnäst böra nämnas två kraftiga pyramidekar (den största av dessa mätande 1,7 stamomfång), en vacker blodbok (1,88), avenbok (1,69), vitpoppel (1,70), oxel (1,36, nu sjuk), flikbladig lind (*Tilia platyphyllos* var. *laciniata*, 1,11), brokbladig sykomorlönn, vildpäron, enbladig ask (*Fraxinus excelsior* v. *diversifolia*), tuja (0,7) och stora silvergranar (*Abies pectinata*, 2,4), som självsått sig och gett upphov till en massa ungplantor. Söder om den lilla väg, som går upp till trädgården, finner man ett yngre exemplar av *Sorbus Aria*, en *Pinus Cembra* och en *P. Strobus* (1,02), och här i närheten växa några lärkträd, antagligen de största vid Baldersnäs (2,4). Möjligen ha de träd, vilkas kvarlämnade stubbar här träffas i ymnigt antal, haft ännu grövre dimensioner än vad de ovan angivna måtten utvisa. I närheten av de uppräknade träden

växa åtskilliga intressanta och mindre vanliga buskar. Vi anteckna bl. a. *Diervilla canadensis*, *Syringa Josikaea* och *Philadelphus latifolius*. Litet högre, invid eller uti själva trädgården växa *Crataegus nigra*, vid det gamla drivhuset m. fl. ställen *Clematis glauca* och vid trädgårdsmästarebostaden *Lycium chinense*.

En annan plats med talrika rester av gamla planteringar är västslutningen mellan gästpaviljongen och platsen för den gamla asplunden. Vi märka här en hänggrön, bergtallar, alpgullregn, häckspirea, benved, häggmespel (*Amelanchier Botryapium*), *Caragana frutex*, *Rosa rubrifolia*, och bland gamla hedervärda blomster en myckenhet lupiner (*Lupinus polyphyllus*), som trivs förträffligt i sitt halvt förvildade tillstånd, vidare aklejer, nattviol (*Hesperis*), *Sedum spurium*, *Baldingera arundinacea* samt den väl icke odlade men därför ej mindre prydliga *Cirsium heterophyllum*.

Bland planteringar av mera »moderna» buskar i de stora buskagen på gårdsplanen lägger man märke till åtminstone en mindre ofta förekommande buske, som här trivs alldeles förträffligt, nämligen den med stora vita blommor utrustade *Rubus nutkanus* (*R. parviflorus*). Till sist må också nämnas det trädslag, som man minst av allt skulle vänta sig i ett så pass bistert klimat som norra Dalsland, nämligen äkta valnöt, *Juglans regia*. Exemplaret, som snarare är en buske än ett träd, växer i en sydsluttning helt nära villan Japan. Det har ofta skadats av frost, och att detta även varit fallet under de senaste kalla åren, kan icke väcka förvåning.

Allt detta hade vi kunnat se, om blott tillräcklig tid på exkursionsprogrammet tillmätts Baldersnäs-besöket. Mycket fingo vi ju se, men flera av de dendrologiska märkvärdigheterna hunno vi tyvärr ej uppsöka. Konsulent R. GUSTAFSSON, som tog ledningen under rundvandringen genom anläggningarna, var oss alla en god hjälp och utmärkt ciceron, men han hade behövt minst den tredubbla tiden för att här tillgodose de vetgirigaste dendrologernas intressen.

För dendrologen-skogsmannen blev åsynen av den vackra naturföryngringen av silvergran en upplevelse, så ock den här och där spirande självsådden av såväl vanlig bok som även blodbok. Av rent botaniskt intresse var konstaterandet av i gräsmattorna i »ädelträdsparken» insådda *Luzula nemorosa*, *Poa Chaixii* och *Dactylis Aschersoniana*.¹ I grupper eller nära nog snår i »ädelträdsparken» uppträdande *Rubus nutkanus* var en härifrån oväntad botanisk sevärdhet.

Skåpafors.

Från Baldersnäs går färden vidare den vackra vägen längs Laxsjöns västra strand till det c. $\frac{3}{4}$ mil från Baldersnäs vid sjöns norra ända

¹ Om *Dactylis Aschersoniana* som inkomling genom gräsfrösådd jmf. NILS HYLANDER, *Dactylis Aschersoniana* Graebn. som adventivväxt. Botaniska Notiser, Lund 1936, sid. 438—447.

Fig. 4. Skåpafors från landsidan.
Foto: H. WIKSTRÖM 18 juni 1938.

Fig. 5. Skåpafors från sjösidan.
Foto: PAUL BERGGREN 18 juni 1938.

Fig. 6. Trädgårdsterrasserna ovanför gårdsplanen vid Skåpafors.

Foto: E. BERGMAN 18 juni 1938.

belägna Skåpafors. Efter att vid bruksanläggningarna ha passerat över vattendraget, som med 18 m. högt fall förenar sjöarna Svärdlången samt Ö. och V. Silen med Laxsjön svänga vi till höger och äro snart framme vid disponentbostaden, där disponent och fru GÖSTA DE VERDIER stå oss välkomnande till mötes.

Vi samlas på gårdsplanen framför den i vacker gammal herrgårdsstil nyuppförda disponentvillan (fig. 4 och 5) och lyssna till disponent DE VERDIER, som i medryckande ordalag ger oss en inblick i Skåpafors historia och områdets naturförhållanden m. m. Och härefter vidtager under värdinnans och värdens ledning en kort rundvandring genom de stilfulla och i allo tilltalande, år 1935 påbörjade trädgårdsanläggningarna. Trädgården är anlagd i terrasser (fig. 6) på sydslutningen ned mot Laxsjön efter ritning av trädgårdskonsulent Edv. JACOBSSON. Vid uppgörandet av förslaget till den i sanning underbara klippträdgården har fru GERDA DE VERDIER själv medverkat. Det gynnsamma läget i förening med berggrunden — breccia med fragment av kalkhaltig lerskiffer — förklarar den yppiga växtligheten. Ek, lind, hassel, olvon och bentry ingå i den vildväxande lignosvegetationen, och av vilda markväxter lägga vi märke till arter sådana som trolldruva (*Actaea spicata*), blåsippa (*Anemone Hepatica*), sötvedel (*Astragalus*

Fig. 7. *Cotoneaster divaricata* i terrassanläggningarna vid Skåpafors.

Foto: SVEN A. HERMELIN 18 juni 1938.

glycyphyllus), skogsklocka (*Campanula Cervicaria*), hässleklocka (*Campanula latifolia*), liljekonvalje (*Convallaria majalis*), vätteros (*Lathraea squamaria*), getrams (*Polygonatum officinale*), småknopp och hälleknopp (*Sedum annuum* och *album*). Att de naturliga betingelserna för en trädgårdsanläggning här föreligga, ligger sålunda i öppen dag. De hittills utförda terrassanläggningarna visade också, att möjligheterna på ett utomordentligt sätt blivit utnyttjade. De stilfullt anordnade stenbergsrasserna prunkade just nu i sin allra vackraste högsommarprakt, och artvalet vittnade oförtydligt om anläggarens i allo goda smak. Av just nu framför andra i ögonen fallande arter och former må här särskilt framhållas:

Ajuga genevensis

Anemone Pulsatilla

Aquilegia — olika arter o. färger

Arabis albida

Aubrietia

Cerastium

Lilium-arter

Linaria Cymbalaria

Linum perenne

Lupinus — olika färger —

Lysimachia nummularia

Nepeta Mussinii

Phlox divaricata och *subulata*

Saxifraga-arter

Sedum-arter

Thymus serpyllum — olika former

Viola cornuta.

Fig. 8. Dalslands kanal vid Gustafsfor; på höger sida om slussen Dalsland, på vänster sida Värmland.

Foto: E. BERGMAN 18 juni 1938.

Av lignoser hade å stenbergsterrasserna främst rosor och *Cotoneaster* blivit inplanterade. Den från Stensborgs trädskolor speciellt rekommenderade *Cotoneaster divaricata* (fig. 7) må härvid särskilt antecknas.

Välsmakande förfriskningar vänta oss efter rundvandringen inne i disponentbostaden. Och efter av ordföranden framfört, av kraftigt fyrfaldigt leve av samtliga exkursionsdeltagare bekräftat tack till vårt älskvärda värdfolk för all visad storartad välvilja och gästfrihet går så färden vidare till Bengtsfors, där lunchen väntar på Gammelgården. Kaffet på maten njuta vi uppe på en av utsiktspunkterna utanför Hembygdsgården, i vars intressanta och innehållsrika hembygdsmuseum vi även hinna avlägga ett kort besök, innan signalen till uppbrott oåterkalleligen ljuder.

Lennartsfors.

Från Bengtsfors följa vi Lelången N-ut till Gustavsfor, där vi passera över Dalslands kanal (fig. 8) och därmed äro inne på värmländskt område. Efter ytterligare c. 2 mils bussfärd äro vi så framme vid Lennartsfors, nästa punkt på dagens exkursionsprogram.

Fig. 9. Lennartsfors herrgård från trädgårdssidan.

Fig. 10. Från terrassrabatterna å trädgårdsterrasserna vid Lennartsfors.
Foto: H. WIKSTRÖM 18 juni 1938.

Vid framkomsten till Lennartsfors välkomnas vi av disponent och fru LENNART BIESÈRT. Även här samlas vi på gårdsplanen framför herrgårdsbyggnaden och lyssna till den orienterande redogörelse för Lennartsfors bruk och herrgård, som disponent BIESÈRT nu delger oss.

»Lennartsfors Herrgård vittnar, liksom de flesta herrgårdar i Västra Värmland och Norra Dalsland, om den järnbruvs-kultur, som hade sin blomstring i dessa trakter under 17- och 1800-talen.»

»Lennartsfors, som rätteligen heter Ränkefors, är en av de yngsta medlemmarna i denna järnbruvs-krets. Bruket privilegierades först år 1823, men någon anläggning kom icke till stånd förrän omkring år 1840, då både hytta, stångjärnshammare och manufakturverk uppfördes. Verksamheten torde dock alltid ha varit vanskelig, då bruket låg illa till med hänsyn till råvarutransporterna, och företaget bytte också flera gånger ägare. När järnhanteringen nedlades år 1877 hade driften länge varit obetydlig, och de senaste åren endast bestått av spiksmide. År 1886 revos järnbruvs-anläggningarna och det nuvarande träsliperiet uppfördes.»

»Herrgården byggdes år 1842 av LENNART UGGLA, vilken även gav bruket dess nuvarande namn. Huset hade ursprungligen ej sitt nuvarande utseende. Det var ofodrat, och de av grovt timmer uppförda väggarna voro rödmålade. År 1885, då bruket kom i familjen BIESÈRTS ägo, undergick herrgården en genomgripande ombyggnad och försågs bl. a. med verandor i den för 1880-talet typiska stilen. Den nuvarande verandan och huvudentrén äro tillkomna år 1932 efter ritningar av professor E. LALLERSTEDT.»

»Om trädgårdens utseende vid mitten av 1800-talet veta vi nu knappast något. Intet tyder på att några större arbeten då utfördes, och några ädlare trädslag från denna tid finnas icke bevarade. I slutet på 1880-talet anlade ingenjör ELOF BIESÈRT trädgård i s. k. engelsk stil. Den hade ungefärligen samma utsträckning som den nuvarande, men gräsmattorna voro genomkorsade av ett stort antal slingrande gångar med mindre blomsterrabatter kringströdda över hela området. Själva herrgården var omgiven av en större grusplan. Jorden till denna trädgårdsanläggning var till mycket stor del ditkörd, då berget här liksom nästan överallt i Lennartsfors-trakten ligger i dagen. Sin nuvarande utformning fick trädgården först år 1934, då terrasserna uppfördes samt uppfartsväg, trädgårdsgångar och gräsmattor omlades, allt enligt av trädgårdskonsulent EDVARD JACOBSSON uppgjorda ritningar.»

Trädgården är anlagd i härligt läge med väl avvägda terrasser på sluttningen ner mot sjön i söder. Översta terrassens mitt har utformats som en stenkantad springvattendamm, i hörnen prydd med dekorativt verkande *Hemerocallis flava*. Klippta liguster-klot flankera dammen och den från terrassen ned mot trädgården ledande trappan. I tvärrabatter å terrasserna möta rosor, perenner och diverse stenbergsväxter (fig. 10), varvid *Evonymus nana* och *Cotoneaster horizontalis* på ett synnerligen tilltalande sätt representera stenbergs-lignoserna.

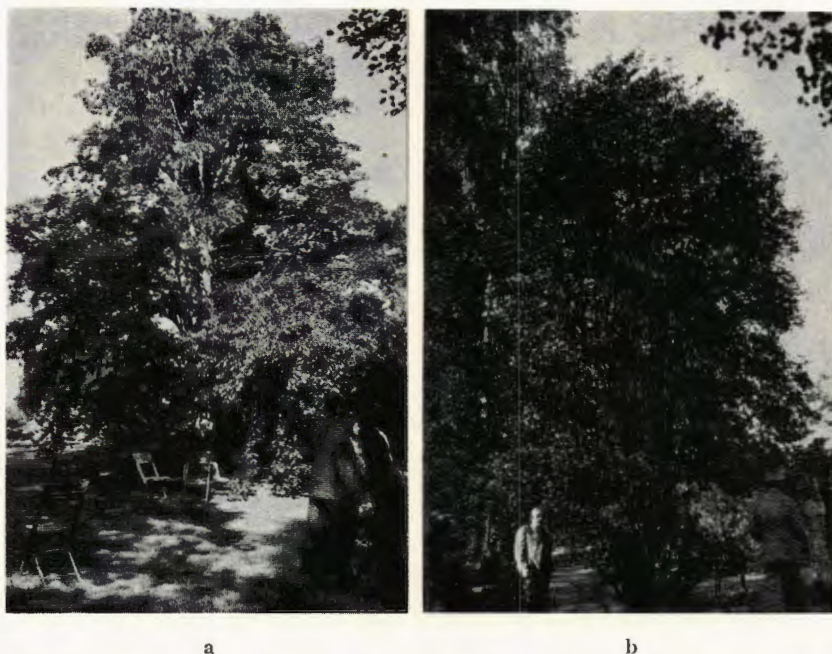

Fig. 11. Parkträd vid Lennartsfors. a: *Carpinus betulus*, b: *Amelanchier Botryapium*.

Foto: H. WIKSTRÖM och E. BERGMAN 18 juni 1938.

Å slutningen nedanför terrasserna ha på båda sidor om mittgången gräsmattor insatts, kortklippta och välhållna och tack vare lämplig inmängning av vitklöver av just den rätta grönskan. Trädgårdens sidopartier äro vederbörligen planterade med träd och buskar, flera bland dessa av verkligt dendrologiskt intresse. Särskild uppmärksamhet tilldraga sig härvid sannskyldiga praktexemplar av avenbok (fig. 11 a) och blåhagg (*Amelanchier Botryapium*; fig 11 b), den förra övermålad med fruktklasar av rent av frapperande längd och med en stamomkrets vid bröst höjd på ej mindre än 130 cm. Pyramidekar — en på vardera sidan å övre terrassen—, ornäsbjörkar och vackert utbildade hängbjörkar av vanlig *verrucosa*-typ förtjäna ävenledes härifrån ett särskilt omnämnande. Av buskar märkas bl. a. alpgullregn (*Cytisus alpinus*), alpträ (*Lonicera alpigena*) och rosentry (*L. tatarica*), schersmin (*Philadelphus*), rhododendron, rosor och spiréor samt syrener, bland de sistnämnda ståtliga exemplar av persisk syrén (*Syringa persica*). Väggar och veranda å boningshuset klädas vackert av vildvin (*Ampelopsis quinquefolia*) och klätterrosor.

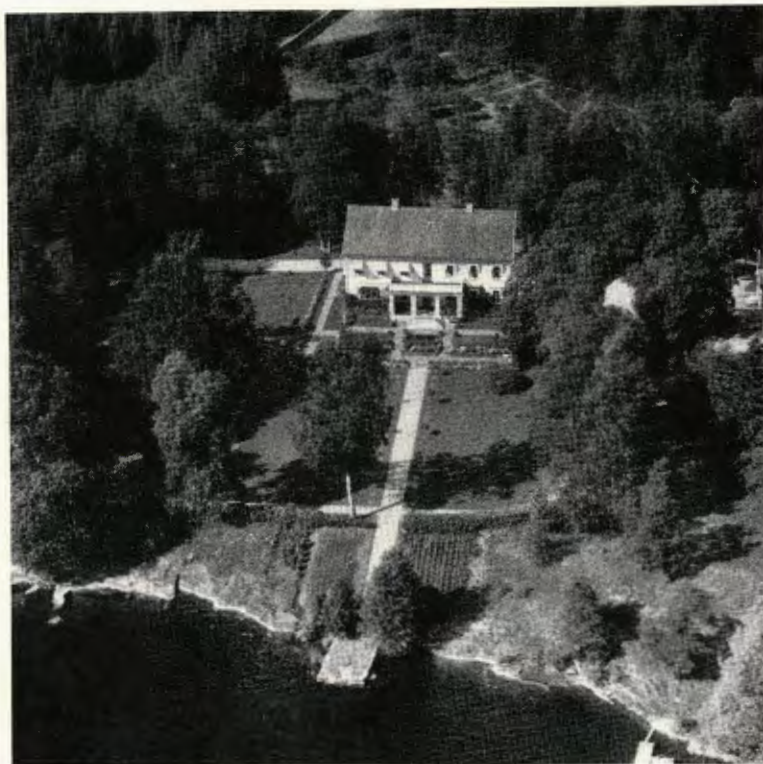

Fig. 12. Lennartsfors från luften.

Foto: A.-B. FLYGTRAFIK nr E 2010.

I skuggan av parkträden stå härliga förfriskningar framdukade och vi låta oss här alla väl smaka. Före uppbrottet ger vår ordförande ett värtaligt uttryck för allas vår djupt kända tacksamhet för all oss under Lennartsfors-besöket visad välvilja.

Lennartsfors—Töcksfors—Karlstad.

Som avslutning på dagens exkursionsprogram står färd per båt till Töcksfors i norra änden av Stora Le. Strax ovanför Lennartsfors embarkera vi på den nätta lilla ångbåten »Tärnan» och avnjuta nu från denna en underbar färd över den vackra Värmlands-sjöns, Stora Le-Foxen, lugna och solbelysta vatten. Barrskogklädda stränder och öar draga förbi oss i oavbruten följd; imponerande lodräta stup förtäta flerstädes den vildmarksmättade stämningen.

Efter en nära 2 mils ångbåtsfärd äro vi framme vid Töcksfors. På

Fig. 13. Pyramideks-allén fram till Stensborg.

Foto: H. WIKSTRÖM 19 juni 1938.

turisthotellet stå middagsborden dukade. Sjöluften har givit aptit och den välarrangerade Töcksfors-middagen blir kronan på det goda dagsverket.

Den 14 mil långa bussfärden Töcksfors—Karlstad återstår dock ännu och tager nära tre timmar i anspråk. Söndagen har redan ingått, då vi omsider avslutat vår första exkursionsdags innehållsrika rundfärd.

Stensborgs trädskolor.

Söndagen den 19 juni ingick med samma härliga solskensväder, som varit rådande hela den första exkursionsdagen. Kl. 9 stå bussarna redo för avfärd till Stensborgs trädskolor, dit flertalet av de mera dendrologiskt intresserade exkursionsdeltagarna nu begiva sig. Vi taga samma utfartsväg från staden som i går och från denna vika vi snart in på den redan från gårdagens färd omnämnda pyramideks-allén (fig. 13) fram till Stensborg.

Direktör ERLAND JOHANSSON, Stensborgs trädskolors insiktsfulle innehavare, välkomnar oss och för oss an under det högintressanta trädskolebesöket.

Som det anstår äkta dendrologer, ägna vi oss främst åt anläggningarnas anmärkningsvärt rikt representerade träd och buskar. Stensborgs-katalogen 1938 upptager ej mindre än 305 lövträd och -buskar samt ett 100-tal olika rosor; antalet »barrväxter» uppgår till 34. Och härtill komma ytterligare en del i katalogen ej införda extra nyheter! Av mångfalden arter och former förtjäna framför andra följande att här särskilt omnämnas:

»*Carpinus betulus pyramidalis erecta nova*»: vacker pyramidavenbok »med strängt slutet pelarform».

Prunus spinosa purpurea: tilltalande »varietet med mörkröda blad och rosa blommor».

Quercus robur atropurpurea: frappant form med mörkt eller violett purpurröda blad.

Q. robur fastigiata: den fram till direktörsbostaden ledande pyramidex-allén, säkerligen enastående i sitt slag i vårt land, visar denna vackra pyramidforms utomordentliga värde som alléträd.

Q. robur pectinata: elegant flikbladsform med regelbundet parkluvna blad.

»*Sambucus racemosa Hessei*»: »vacker och intressant form med helbräddade, smala småblad».

Ulmus campestris Louis van Houtte: anmärkningsvärd, gulgrönbladig form.

Av mindre vanliga eller för breddgraden anmärkningsvärda lövträd och buskar lägga vi särskilt märke till:

<i>Celastrus scandens</i>	<i>Mespilus germanica</i>
<i>Clematis alpina</i>	<i>Morus nigra</i>
<i>tangutica</i>	<i>Populus certinensis</i>
<i>Cotoneaster humifusa</i>	<i>tremula erecta</i>
<i>divaricata</i> (fig. 15)	<i>Prunus serotina</i>
<i>Cydonia japonica</i>	<i>Ptelea trifoliata</i>
<i>Maulei</i>	<i>Pterocarya fraxinifolia</i>
<i>Evonymus radicans</i>	<i>Sambucus canadensis</i>
<i>Exochorda grandiflora</i>	<i>canadensis fol. luteis</i>
<i>Fraxinus excelsior monophylla</i>	<i>Syringa chinensis</i>
<i>americana juglandifolia</i>	<i>japonica</i>
<i>Hydrangea petiolaris</i>	<i>pekinensis</i>
<i>Kalmia angustifolia</i>	<i>reflexa</i>
<i>latifolia</i>	<i>Sweginzowii</i>
<i>Lonicera pileata</i>	<i>tomentella</i>

Fig. 14. Från rhododendron-odlingarna vid Stensborg.

Foto: PAUL BERGGREN 19 juni 1938.

Syringa villosa

Wolfii

Viburnum Carlesii

Viburnum prunifolium

tomentosum

Wistaria sinensis

Särskilt intresse tilldrar sig givetvis Stensborgs underbara rhododendron-samling (fig. 14—16), på exkursionsprogrammet med allt skäl angiven som mellersta Sveriges största. I en i Jahrbuch 1938 der Deutschen Rhododendron-Gesellschaft publicerad uppsats: »Einiges über Rhododendron und Immergrüne in Schweden», har direktör JOHANSSON lämnat en intressant skildring av sina rhododendron-anläggningar. Av denna framgår, att ett flertal »äldre» rhododendron-hybrider gått väl till vid Stensborg; av dylika framhållas särskilt:

Cunninghams White: går väl till även i exponerade ost- och sydlägen, tål väl torka, blommar, om än mycket sparsamt, en andra gång på hösten.

Parsons Gloriosum: en av de vackraste, blommar rikt och länge med jätteblomställningar; snabb- och högväxande.

Everestianum: påfallande rikblommig och tacksam.

Purpureum elegans och *Roseum superbum* äro här-diga och rikblommande; med sitt vackra, mörkgröna lövverk lämpa de sig utmärkt för större grupper.

Fig. 15. Rhododendron och *Cotoneaster divaricata* vid Stensborg.

Foto: H. WIKSTRÖM 19 juni 1938.

Av övriga »äldre» hybrider ha följande visat god utveckling:

Albums elegans

Boule de Neige

Caractacus

Catawbiense album

Boursault

grandiflorum

Dr. Forry

James Marshall Brooks

Mira

Mrs. John Clutton

Old Port (något ömtålig som ung)

O. Pocharsky

De flesta av de av SEIDEL i Grüngräbchen, Tyskland, förda hybriderna ha prövats vid Stensborg och de ha alla visat sig härdiga.

Särskilt omnämnande förtjäna av dessa:

Bibber med praktfullt lysande, karminröda blommor.

Donar: djupröd med vit botten och svartbrun teckning.

Effner, Etzel och Farnese: alla ovanligt rikblommiga och tacksamma.

Fig. 16. Rhododendron-fröplantor i Stensborgs trädskolor.

Foto: H. WIKSTRÖM 19 juni 1938.

Flamme: lila med stor gul spegel; storblommig, vacker och rakvuxen.

Genoveva: nästan vit med lysande, gul spegel; måhända den vackraste av de här prövade sorterna.

von Oheimb-Woislowitz med stora, glänsande blad och vackra blommor, utslående först då övriga sorter äro överblommade.

Metternichii-hybriderna **Eida** och **Erika** förtjäna omnämnas för sitt glänsande, vackert gröna lövverk, så måhända även **Smirnowii**-hybriden **Erna** för sina jätteblomställningar och starka växt.

Av prövade arter har *R. Smirnowii* visat sig mycket värdefull och uthärdat torra och tämligen exponerade lägen. *R. catawbiense*, *R. Metternichii* och *R. Metternichii pentamerum* ha hittills odlats allenast i unga exemplar, men alla synas dock vara fullt härdiga liksom även de mera »botaniska» arterna *R. ambiguum*, *R. campanulatum*, *R. Clementinae*, *R. concinnum*, *R. fastigiatum*, *R. ferrugineum* och *R. hirsutum*, *R. longesquamatum*, *R. myrtifolium*, *R. oreotrephes*, *R. praecox*, *R. punctatum*, *R. villosum*, *R. yedoense* och *R. yedoense poukhanense*. Däremot synes *R. racemosum* vara ganska ömtålig.

De största exemplaren, några **Parsons Gloriosum**, mäta nu 170 cm., *R. Smirnowii*, **Cunninghams White**, **Everestia-**

Fig. 17. Apertins herrgård från allén.

n u m och andra hybrider 130 cm., de övriga äro meterhöga eller något lägre.

Att rhododendron-odling har goda betingelser vid Stensborg, därpå tyder måhända bättre än något annat den omständigheten, att självsådd rhododendron allt emellanåt uppträder i Stensborgs-kulturerna.

Vid tiden för dendrologernas besök stodo de flesta rhododendronbuskarna i sin vackraste blomning. Rundvandringen bland de praktfullt blommande, välutbildade och välformade rhododendronbuskarna blev en verklig upplevelse!

Apertin.

Kl. 10 äro vi åter i Karlstad och avhämta där de exkursionsdeltagare, som föredragit att vila ut efter gårdagens ansträngningar. Snart äro bussarna åter fyllda och kosan ställes längs Klarälven norrut med det berömda Apertin som närmaste mål. Å älvstränderna skymta vi de för Klarälvens floddal så karakteristiska, över stora områden dominerande *Salix*-snåren, i vilka såsom formationsbildande ingå svartvide, *S. nigricans*, samt de två i vårt land sällsynta arterna mandelpil, *S. amygdalina* (= *S. triandra*), och daggvide, *S. daphnoides*.¹ Tyvärr tillåter oss ej den även i dag strängt begränsade tiden att taga den högintressanta buskvegetationen i närmare skärskådande. — Från Klarälven vika vi

¹ Se närmare härom J. A. O. SKÄRMAN, Om *Salix*vegetationen i Klarälvens floddal. Akad. afhandl. Uppsala 1892.

Fig. 18. Riddarsalen i Apertins herrgård.

åt väster och passera nu förbi den invid landsvägen resta minnesstenen över CLAES ADOLF ADELSKÖLD, vilken som nivellör tog det första spadtaget (5/5 1849) på den första järnvägen i Sverige, den för hästdragkraft avsedda, här framdragna järnvägen mellan Fryken och Klarälven.

Lummig grönska på vänster sida om vägen antyder snart, att vi närma oss herrgårdskultur. Vi följa genom denna en kort allé och äro framme vid Apertins herrgård (fig. 17).

»Det lummiga Apertin har väl förtjänat sitt rykte som en av Värmlands vackraste herrgårdar. Corp-de-logiset med sina flyglar är på alla sidor omgivet av ansenliga park- och trädgårdsanläggningar, vilka i sin längsta utsträckning, i riktning öster-väster, nå en längd av inemot 600 meter. Från stora landsvägen leder genom dubbla alléer en väg rakt in mot mangården, vars fond upptages av huvudbyggnaden. Som flyglar har denna åt norr den tidigare domestikflygeln, uppförd 1750, åt söder en tvåvånings magasinsbyggnad. Corps-de-logiset utgöres av en vitmålad tvåvånings träbyggnad med å gårdsfasaden en kolonnuppuren altan. Byggnadens äldsta delar, bland vilka märkas en väl bibehållen interiör, bottenvåningens sydöstra rum, den s. k. riddarsalen [fig. 18], torde stamma från 1600-talets mitt eller tredje kvartssekel. Övre våningen samt i stort sett den exteriör, byggnaden i dag företer, datera sig från 1700-talets senare hälft.»

»Det naturområde, varå Apertins gård och trädgård äro belägna, är ganska säreget. Marken är tämligen slät och jämn men genomskäres av flera bäckfåror, vilka i den fina mjölsand, som här bildar de lösa jordlagren, utskurit synnerligen egenartade erosionsdalar, ställvis mycket djupa och ställvis blottande urbergsklippan, en högst fantastisk naturbildning.»

Fig. 19. Apertin, Juvelgrottan.

»Karakteristiskt nog har den ursprungliga anläggningen omsorgsfullt tillvaratagit den plana ytan mellan ravinerna, medan den romantiska tidens parkanläggare tydligen med hänförelse utnyttjat de möjligheter, som de djupa ravinerna erbjödo.»

»Den ungefärligen kvadratiske gårdsplanen avgränsas mot öster av en mellan flygelbyggnaderna framdragen granhäck, i mitten öppnande sig för vägen, som leder in mellan ett par urnkrönte grindstolpar av järn med grindar i vackert gammalt smide [fig. 17]. Å gårdsplanens mitt är en oval gräsmatta med springkonst i mitten, å sidorna mellan flyglarna och trädgården osymmetriska gräsmattor. En klunga mäktiga lönnar och kastanjer utfyller platsen mellan norra flygeln och corps-de-logiset. Utmed det senares fasad åt gården löpa smala rektangulära rabatter.»

»Trädgården når å södra sidan av boningshuset fram i linje med detta och avgränsas här mot gårdsplanen av ett smitt järnstaket, innanför vilket är planterad en bred tuktad syrenhäck. Åt söder fortsattes denna häck, jämte ett trästaket, bildande gränsen för trädgården åt denna sida. I norr genombrytes trädgården av dalgången till ett litet sidoflöde till den norra häcken. Här lågo fordom tvenne rektangulära ruddammar. På platsen för dessa är nu otillgänglig sumpmark, bevuxen med buskage. Invid de igenvuxna dammarna stå några resliga björkar och kastanjer.»

»Trädgården är indelad i rektangulära kvarter, åtskilda av raka gångar. Gångarna kantas av fruktträd. Närmast boningshuset ligga gräsmattor och rabatter; åt sydgaveln till är den gamla rosengården belägen. I kvarteret väster om denna är anlagd en kvadratisk gran-'grotta'. Kvarteret i trädgårdens västligare delar upptagas av gagn- och prydnadsväxter av skilda slag.»

Fig. 20. Apertin, Drömmarnas sjö.

»De båda parkanläggningarna norr och söder om trädgården äga sina yppersta förutsättningar i den starkt kuperade terrängen med dess många omväxlande och romantiskt effektfulla naturpartier. Bäckens är på ett ställe uppdämd med en vackert inlagd fördämningsmur. Dammen ligger omgiven av underbart vackert skogsbestånd. Nedanför ligger kvarnen. Den ravin som börjar här kallas Björndalen. Den var försedd med allehanda arrangemanger, bryggor, bänkar m. m.»

»Det norra ravinområdets park är den förnämsta. Högväxt skog av gran, lind, björk, alm, lönn m. m. höljer här i halvdunkel ravinen, där en liten träbrygga gillrats över bäcken bland trolskt yppiga ormbunksbestånd. Ett vattenfall silar över en fantastiskt formad klippa och härinvid är en tillflyktsort ordnad med sittplatser kring ett stenbord, runt vars kant en runinskrift löper o. s. v. Ett särskilt omnämmande förtjäna lupinerna i parken [fig. 22]. Dessa lupiner, som förvildats och spritt sig över stora markytor, göra i blomningstiden ett överkligt, trolskt intryck under lövverkets halvskugga.»

»Tiden har gått hårt fram över park och trädgård på Apertin, underhållskostnaderna ha icke stått i någon rimlig proportion till utbytet, sedan smaken växlat och glansen bleknat kring gångna århundradens stolta skapelser. Man kan dock långt ifrån tala om vanhävd. Nyttoträdgården har tiderna igenom varit och är alltjämt omhuldad och hållen i bästa skick.»

»Mest gör sig förgängelsen märkbar i de två dalgångarnas parker. Det ur vår tids synpunkt mest väsentliga är dock kvar i orubbade skick; det är den fullkomligt överväldigande vegetationen, som förmår göra denna park så betagande vacker, att man i sanning icke saknar några av den romantiska trädgårdskonstens hjälpmedel. Det förvuxna och förfallna i denna en gång så utpekulerade anläggning bidrager endast att förstärka det intryck

Fig. 21. Ett av *Struthiopteris*-bestånden i Apertins park.

Foto: A. AHLQVIST 19 juni 1938.

av stämmingsväckande och fantastisk naturpark, som Rousseaus och Ossians tidsålder så svärmiskt efterträdde.»¹

Växtbeståndet i parken har — i anslutning till den ovan citerade Apertin-skildringen — närmare beskrivits av C. G. DAHL (»Svenska Trädgårdskonsten», första delen, sid. 157):

Det är vid Apertin svårt att skilja mellan vad som vuxit upp i vilt tillstånd och vad som intresserade ägare fört med sig hem från annat håll till plantering på platsen. Så mycket framgår dock redan vid en flyktig besiktning av växtmaterialet, att vegetationen före anläggandet av park och trädgård liksom nu haft karaktären av lövängsflora, rik på olika arter av träd, buskar och örter. Ätminstone följande trädslag få anses vara vilda: björk, gråal, klibbal, sälg, asp, rönn och hägg, kanske också lind. Bland buskar märkas olvon, tibast, röda vinbär, hassel och en. Örterna äro talrika, och bland dem lägger man bl. a. märke till vitsippa, harsyra, ormbär, ekorrbär, stinksyska, lundarv (*Stellaria nemorum*), konvalj, balsamin (*Impatiens noli tangere*), stenbär, mjödmilla (*Spiraea Ulmaria*), fårkummer, nejlikekummer (*Geum urbanum*), vändelrot, ängsslöka (*Angelica silvestris*), klättblåra (*Melandrium rubrum*), trollbär (*Actæa spicata*), skogsnäva (*Geranium*

¹ Ovanstående redogörelse för anläggningarna vid Apertin är hämtad från BERTIL WALDÉN: Apertin. »Svenska Trädgårdskonsten», första delen, Stockholm 1930, sid. 149—156, där en utförlig skildring av anläggningarnas historia genom tiderna jämväl återfinnes.

Fig. 22. Lupinbeståndet i Apertins park.

Foto: A. AHLQVIST 19 juni 1938.

silvaticum), på allra fuktigaste platser gullpudra och missne. Stora frodiga *Calamagrostis*-tuvor med sina långa, blanka blad utgöra ett karakteristiskt och i ögonen fallande inslag i denna vegetation, medan lundgröen uppträder mera diskret på enstaka ställen. Skogsfräken bildar med sin mjuka, vajande grönska stora bestånd, och ormbunkar av alla de arter, som i dessa trakter förekomma på sådan mark, uppträda i största yppighet, ingen dock i så stor massa, över så stora områden och i den utveckling som strutbunken, *Struthiopteris germanica* [fig. 21]. Det torde ej vara många parker i vårt land, som kunna visa en motbild till den frodiga grönska, som denna ormbunke utvecklar på Apertin.

Åtskilliga växter ha planterats eller förvildats i parken. Bland örter finna vi stora massor av mångårig lupin (*Lupinus polyphyllus*) [fig. 22] i gräset öster om den höga lindbersån, blandad med daglilja (*Hemerocallis flava*), sibirisk svärdslilja och krollilja. Här och där träffas förvildade buskar t. ex. båda fläderarterna (*Sambucus nigra* och *racemosa*). I den typiska lövängsfloran på platsen skulle väl granen kanske närmast vara att betrakta som ett främmande element, och det är icke uteslutet, att de gamla och tämligen jämnåriga granarna kunna ha planterats samt att detta skett på en gång. Några av stormar nedvärkta exemplar ha mätt 35 m. i höjd och uppvisat omkring 200 årsringar. De grövre träden ha ett stamomfång av intill 2,9 m. Några lärkträd äro också anmärkningsvärda genom sin storlek [269 cm. i stamomkrets vid brösthöjd]. Men även lövträden nå upp till betydliga mått. Sålunda märkes en ask i parken, som mäter 2,8 m. stamomfång, en annan vid 'gamla bron' 2,42 m. En lind vid 'gamla bron' mäter något över

2,5 m. i omkrets. I parkens södra kant ha planterats 5 ekar, vilka också uppnått en för dessa trakter ansenlig storlek, då det största trädets stamomfång också utgör 2,5 m., dock några centimeter mindre än de grövsta vildvuxna björkarnas. Smärre dimensioner ha de lönnar, som dels utplanterats, dels självsått sig på olika håll. I en utkant av trädgården stå också några stora hästkastanjer.

Troligen har en gammal allé av lindar lett upp till huvudbyggnaden. De flesta av dessa äro dock nu borta och man har i stället planterat nya. Sålunda sattes för omkring 30 år sedan en rad, nu mycket vackra granar på norra sidan av vägen, öster ut från den gamla bron räknat. På båda sidor om vägen har här planterats alm, som dock icke visar sig trivas särdeles väl. På södra sidan om almallén har förre ägaren av Apertin för omkring 40 år sedan planterat åtskilliga parkträd, däribland avenbok, som visat sig trivas bra, cembra- och weymouthtall m. fl. På västra sidan om bron vidtager en björkallé, ledande ända upp till gårdsgrinden. På en god del av denna sträcka har man på vardera sidan om björkraderna planterat först en rad ek och därefter en rad björk, det är anmärkningsvärt, att björkarna icke vuxit särdeles mycket snabbare än ekarna, då åtminstone de kraftigare av dessa tävla med de förra i vidd och grovlek om också icke i höjd.

Av äldre planteringar i den egentliga trädgården återstår knappast något. Fruktträd omge visserligen som förr de gamla kvarteren, men deras ålder är säkerligen icke särdeles hög. Det grövsta trädets, en sötapel, har visserligen en stam på 1,8 meters omfång, men det behöver därför ej vara mer än 100 år gammalt. Möjligen skulle den hasselhäck, som utgör trädgårdens gräns i sydväst vara av äldre datum än träden. I varje fall gör den intryck av att ha uppnått en betydande ålder.

Vid vår ankomst till Apertin välkomnas vi av ägaren, godsägare CARL OTTERSTRÖM, och innan vi börja rundvandringen såväl inom- som utomhus, lyssna vi till förvaltaren ANDRÉ, som ger oss en orienterande redogörelse för Apertin och dess historia.

De gamla parkanläggningarna tilldraga sig givetvis huvudparten av vårt intresse. Det stora lupinbeståndet (fig. 22) står just nu i praktfullt blå blomsterskrud. Juvelgrottan (fig. 19) och Drömmarnas sjö (fig. 20) minna alltjämt om den romantiska tidens idylliska parkanläggningskonst. Det södra ravinområdet med sin yppiga lövängsflora framstår som en den mest underbara naturpark, väl förtjänt av det naturskydd, som detta liksom parkområdena i sin helhet numera åtnjuta. Ravinbottnarnas rika *Struthiopteris*-bestånd (fig. 21) överträffa i yppighet och frodig grönska våra djärvaste förväntningar.

Det artrika växtbeståndet i lövängsravinerna kommer långrotning åstad i botanist-dendrologleden, men tiden tillåter tyvärr ej några detaljstudier, huru lockande de än äro. Då tiden för uppbrottet obevekligt är inne, samlas vi på gårdsplanen, där vår ordförande till

Fig. 23. Från lunchen på Sillegården.
Foto: SVEN A. HERMELIN 19 juni 1938.

godsägare OTTERSTRÖM framför allas vårt av dendrologiskt fyrfaldigt leve beseglade tack för all oss visad välvilja under det minnesrika Apertin-besöket.

Från Apertin går färden vidare över Kil uppåt Fryksdalen. I fest-salen på Sillegården i V. Emtervik är lunch tillredd, och vi låta oss denna väl smaka. Världinne-moran i vacker Emterviks-dräkt och Gösta Berlings-målningarna på väggarna i salen ge den rätta Värmlands-stämningen, vilken än ytterligare förtätas, då moran vid kaffet — till allas vår stora förnöjelse — avslöjar sig som den borna bygdemåls-berätterskan.

Rottneros.

Från Sillegården följa vi »Lövens långa sjö», som SELMA LAGERLÖF kallar de fagra Frykensäarna, och äro nu mitt inne i Gösta Berlings sagoland. Det är ju majorskans Ekeby — Rottneros — färden närmast gäller. Vi passera genom V. Emterviks kyrkby och nå ett par km. norr om denna ut till stranden av Fryken. Under 3 km:s färd följa vi denna

Fig. 24. Rottneros herrgård.
Foto: PAUL BERGGREN 19 juni 1938.

och njuta av utblicken över land och sjö; den långsmala spricksjön ger här färg och stämning åt Värmlands mest bekanta dalgång, den breda och burgna Fryksdalen, dalen med de raka och stolta linjerna som de bestämmande i landskapsbilden. Då vi närma oss Rottneros, viker vägen av från stranden, och sedan vi ovanför Rottneros bruk passerat bron över Rottne älv äro vi snart framme vid målet för vår färd, Rottneros herrgård.

Av Gösta Berlings-sagans Ekeby är nu endast kavaljersflygeln kvar. Den gamla smedjan nedbrann 1927 och två år senare även huvudbyggnaden. Det nuvarande corps-de-logiet (fig. 24) har år 1932 helt nyuppförts. Föga påminner det om den gamla, i värmländsk herrgårdsstil uppförda herrgårdsbyggnaden. Så som det nu utformats i moderniserad herrgårdsstil gör det i sitt dominerande läge på platån ovanför strandbranten ned mot Fryken ett imponerande intryck.

Major och fru S. PÅHLSSON, Rottneros' nuvarande innehavare, taga emot oss vid framkomsten och föra oss genom herrgårdsbyggnadens bottenvåning ut på altanen åt sjösidan, där vi, njutande av den härliga utsikten över »Lövens sjö» (fig. 25), få höra värden på stället för oss i målande ordalag berätta om Rottneros-Ekeby och dess underbara

Fig. 25. Utsikt från Rottneros herrgård över Fryken.
Foto: SVEN A. HERMELIN 19 juni 1938.

saga. I spridda grupper bese vi härefter anläggningarna utomhus. Å området närmast manbyggnaden möter en tilltalande modern park (fig. 26), utåt förtonande i äldre anläggningar och naturpark. Av dendrologiskt intresse är att finna ek i anmärkningsvärt höga och välväxta exemplar. Den största parkeken, nu över 100-årig, har nått

Fig. 26. Från de moderna parkanläggningarna vid Rottneros.
Foto: H. WIKSTRÖM 19 juni 1938.

Fig. 27. Dubbelstammig hängbjörk i Rottneros park.
Foto: H. WIKSTRÖM 19 juni 1938.

Fig. 28. F. d. björkberså i Rottneros park.
Foto: H. WIKSTRÖM 19 juni 1938.

Fig. 29. Från vägen Rottneros—Gräsmark; utsikt över Rottnen mot
Gettjärnskläppen.

Foto: PAUL BERGGREN 19 juni 1938.

c. 15 m:s höjd och över 2 m:s stamomkrets vid brösthöjd; en bild av denna återfinnes i »Lustgården» 1923, sid. 102, i en uppsats av ERIK GEETE: Nordliga ekar, där såväl denna ek som ett flertal övriga Rottneros-ekar avbildas och närmare beskrivas. Ännu större brösthöjdsdiameter — c. 260 cm. — möter å en över 150-årig, sannolikt självsådd ek, växande å en åkerren strax norr om herrgården. Parkekarna vid Rottneros ha sedan länge satt mogna ollon. Från dylika stamma ett antal yngre träd i parken ner mot sjön, sådda på platsen år 1886 och nu utgörande ett vackert inslag av ädel lövträdstyp som underväxt i glest björkbestånd. Björk (fig. 27 och 28), till stort antal av vacker vitstammig hängbjörkstyp, är det i såväl de äldre parkanläggningarna som angränsande naturpark dominerande trädslaget. I nyanläggningarna åt gårdsidan har park- och storbladig lind inplanterats, och framvisade några av dessa en rent av jättelik bladstorlek.

Rottnen—Gräsmark—Sunne—Mölnbacka.

Från Rottneros taga vi vägen längs Rottnens västra strand över Gräsmark och fortsätta därifrån väster om Rottnen över Sunne till

Mölnbacka. Landsvägen längs Rottnen går till största delen genom vacker växtlig granskog, som ger oss en god föreställning om det mäktiga granskogsland, Värmland skogsekonomiskt sett så framgångsrikt företräder. Där odlad bygd möter inom sprickzonen närmast sjön, öppna sig underbara utsikter över Rottnen och det kringliggande, kuperade landskapet. Där vi från landsvägen ha en av de vackraste utblickarna över omgivningen, göra vi en kort stunds uppehåll och njuta av den storartade utsikten. Över Rottnens speglade vattenyta se vi här den mitt emot belägna Gettjärnskläppen (fig. 29) — sagans Dunderkläppen, och den förtrollande Gösta Berlings-stämningen vill åter gripa oss! Vid Gräsmarks kyrka passera vi på nytt över Rottneälven och runda här Rottnen samt fortsätta sydost ut öster om sjön vägen till Sunne. Gettjärnskläppens mäktiga sydlutsprofil reser sig här rakt över våra huvud; tiden tillåter tyvärr ej en bestigning av det ur såväl utsikts- som floristisk synpunkt lockande hyperitsydbberget. Sedan vi passerat genom Sunne köping fara vi över bron över Norsälven och fortsätta söderut öster om Fryken mot Mårbacka. Något uppehåll vid SELMA LAGRLÖFS Mårbacka medhinner ej, utan vi få nöja oss med allenast en skymt av detsamma i förbifarten. Ett stycke söder om Mårbacka vika vi av åt väster och övertvåra vattendelaren mellan Norsälven och Klarälven. Vi passera sjöarna Visten och Emsen, innan vi nå Klarälven, som överfäres på den nya bron vid Olsäter. Längs den mäktiga älven går så vägen en mil i rent sydlig riktning och sedan genom omväxlande skog och odlad bygd ytterligare något över en mil sydost ut fram till Mölnbacka.

Vid Mölnbacka herrgård, nu pensionat i likhet med ett flertal andra bruksherrgårdar, göra vi en timmes uppehåll för kaffedrickning och beskådande av en av Värmlands största jätte-ekar. Kaffeborden stå dukade i skuggan under de gamla träden i herrgårdsparken. Efter den senaste långa bussresan är aptiten god och det vällagade kaffet och de härliga kaffebröden ha en strykande åtgång.

Vid landsvägen utanför herrgårdsparken står den på exkursionsprogrammet utlovade jätte-eken (fig. 30 och 31). Med sin mäktiga stam — vid företagen uppmätning 735 cm. i omkrets vid brösthöjd — och omfångsrika krona — 19 m. i diameter — gör den ett verkligt imponerande intryck. Såsom ett av Värmlands märkesträd har Mölnbacka-eken redan tidigare varit omnämnd och avbildad i »Lustgården» 1936, sid. 100 och 102, där GEORG NILSSON i ett meddelande om »några värmländska 'jätteträd'» berättar, att »för något år sedan

Fig. 30. Jätte-eken vid Mölnbacka, 735 cm. i stamomkrets vid bröst höjd;
detalj av stammen.

Foto: SVEN A. HERMELIN 19 juni 1938.

Fig. 31. Den stora Mölnbacka-eken; totalbild.

Foto: SVEN A. HERMELIN 19 juni 1938.

Fig. 32. Doktor CLARHOLM berättar om Alster och dess Frödingsminnen.

Foto: E. BERGMAN 19 juni 1938.

bläste en av de större grenarna ned och denna lämnade icke mindre än 8 m³ ved».

Medan vi äro samlade kring jätteeken ger vår med värmländska skogsförhållanden bättre än någon annan förtrogne färdledare under de två första exkursionsdagarna, länsjägmästare GUNNAR FRIES, oss en intressant skildring av Värmlands skogar.

Av totalarealen skog i Värmland, uppgående till c. 1,195,000 har, utgöra bolagsskogar c. 40 %, stats- och allmänna skogar c. 4 % och »bondskogar» c. 55 %. Under det att vi i södra Värmland befinna oss inom ekområdet, möta i nordligaste delarna av landskapet skogar av nästan ren fjällskogstyp på upp till 694 m:s höjd ö. h., c. 100 m. under fjällgränsen. Inom Värmlandsområdet äro också snart sagt alla våra skogstyper representerade. I stort sett är dock Värmland ett utpräglat granskogslän. Den senaste svenska riksskogstaxeringen 1923—29 slutade i Värmland, som redan 1911 varit föremål för en första provtaxering. 1911 års taxering gav för Värmland 38 milj. m³ gran och 29 milj. m³ tall, 1929 års 49 milj. m³ gran och ungefär samma belopp tall som år 1911. Den årliga tillväxten på det värmländska skogskapitalet hade från 1911 till 1929 ökat med i runt tal 1 milj. m³.

7—8 miljoner timmer passera årligen genom Klarälven vid Mölnbacka; just nu kunde man räkna med minst 1 milj. timmer i älvutvidgningen ovan-

Fig. 33. Pioner och *Evonymus nana* i terrassplanteringarna vid Alsters herrgård.
Foto: H. WIKSTRÖM 19 juni 1938.

för M. De grova timmerdimensionerna äro ej eftersträfvade i Värmland med dess sulfit- och sulfatindustri. Man vill här främst ha stor massa.

Markens geologi är i Värmland gynnsam för granen, så särskilt inom hyperitområdena i ett stråk snett genom länet, just där vi nu befinna oss. I det kuperade landskapet resa sig hyperitbergen som isolerade kupoler eller långsträckta ryggar mer eller mindre brant över den till största delen av sand- och leravlagringar täckta gneisterrängen. Den rikliga tillgången på rörligt grundvatten kommer här till som en ytterligare gynnsam faktor. Forna tiders avverkningsmetod medelst dimensionshuggning har glesnat ut skogsbestånden och granen har vandrat in och snart nog blivit det över stora ytor allenarådande trädslaget. Ej underligt då, att Värmlands skogsindustri gått i granens tecken och i stort sett blivit en sulfitindustri.

De naturliga föryngringsförhållandena äro i Värmlands-skogarna ovanligt gynnsamma. Överallt i hagmarker och bondskogar är nu naturlig föryngring den rådande föryngringsformen. Jämför man förhållandena nu med dem för 30 år sedan, har läget ändrats därhän att nu blott c. 200 har skogsodlas årligen mot c. 3,000 trettio år tidigare. Föryngringsbefordrande huggningar ha nu gjort skogskulturerna i stort sett överflödiga.

Alster.

Som sista punkt på färdprogrammet för dagen står besök i »Alsters herrgård, Gustaf Frödings barndomshem». Då vi lämna Mölnbacka

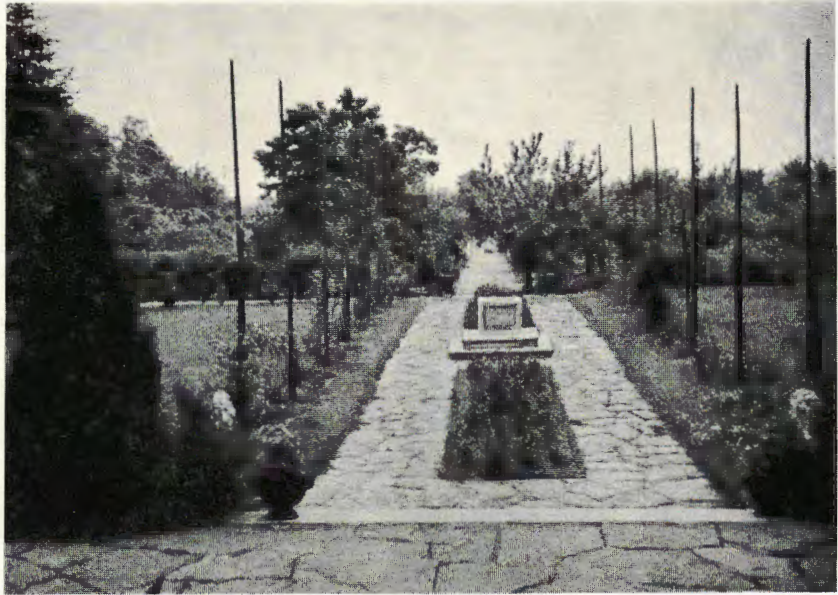

Fig. 34. Mittgången i den Abelinska trädgårdsanläggningen vid Alster.
Foto: A. AHLQVIST 19 juni 1938.

för färden söderut, passera vi igenom några av Mölnbacka-Trysilsbolagets och samtidigt kanske även Värmlands vackraste granbestånd. Det är på den för granen särskilt gynnsamma hyperitmarken de här möta. Sedan vi vid Mölnbacka station farit över Bergslagsjärnvägen, följa vi Klarälvens dalgång förbi Forshaga ned mot Karlstad. Utefter vägen nedanför Forshaga tangeras vi gång efter annan samma botaniskt-dendrologiskt lockande *Salix*-formationer, som vi tidigare i dag sett skymta i älvdalen norr om Karlstad. Se men inte röra är allt fortfarande i fråga om dessa dagens lösen. Ett stycke ovanför Karlstad vika vi av mot öster och äro så efter en knapp halv mils färd framme vid det forna FRÖDINGS-hemmet. I den vackra björkskogen ovanför infarten till herrgården har en ståtlig sten rests till hugfästade av platsens FRÖDINGS-minnen.

Den nuvarande ägaren till Alster, f. lasarettsläkaren dr PER CLARHOLM, står oss vid framkomsten välkomnande till mötes. I medryckande humoristiska ordalag ger han en målande skildring av herrgårdens historia och dess FRÖDINGS-minnen. Tvärs igenom herrgårdsbyggnaden, i vars matsal väggarna äro fyllda med dyrbara porslins-serviser — en av dem en staden Paris' gåva till marskalk BERNADOTTE

Fig. 35. Den italienska brunnen i trädgården vid Alster.

Foto: A. AHLQVIST 19 juni 1938.

samt Flora Danica-servisen m. fl. — gå vi ut på terrassen åt trädgårdssidan och göra under ägarens utomordentliga ciceronskap en rundvandring genom den av RUDOLF ABELIN efter stora linjer nyrestaurerade trädgården. Den ned till stranden av Väneren gående anläggningen är utformad i terrasser ner mot sjön. Mittaxeln markeras av en längsgång (fig. 34), kantad upptill med rosor och nedtill, där en större fruktträdgård tar vid, med välformade fruktträd. *Chamæcyparis Alumii*-pyramider flankera trappan ned från den översta terrassen, längs vars kant på båda sidor om mittgången planterats diverse perenner samt i en rad innanför dessa anmärkningsvärt vacker högväxt *Evonymus nana* (jmf. fig. 33). Den övre terrassen liksom den andra terrassens mittgång är stenbelagd, och i den sistnämnda ha tvenne rektangulära roskvarter inlagts och mellan dem i gångens mitt en utomordentligt vacker, från Rom hemförd antik springbrunn (fig. 34 och 35).

Gårdsplanen har i stort sett fått bibehålla sitt ursprungliga utseende med lummig inramning av åldriga lönnar och ekar, askar och almar etc. Som det största trädet notera vi framför ena gaveln av herrgårdsbyggnaden en c. 250-årig ask om 450 cm:s stamomkrets vid brösthöjd.

Fig. 36. Frödingsbysten vid Alsters herrgård.

Foto: A. AHLQVIST 19 juni 1938.

Före upprottet dröja vi en stund framför FRÖDINGS-bysten (fig. 36) vid gårdsplanen, å vars sockel vi läsa:

GUSTAF FRÖDING
föddes här den 22 Aug. 1860.

Hvar Gral är vet ingen
Men djupast i tingen
Bo gnistorna hemligen kvar
Af ljus som i lifsdrycken var.

Efter avslutad dagsfärd samlas exkursionsdeltagarna till middag å Stadshotellet i Karlstad. För oss alla men alldeles särskilt för dem, som på morgonen ej varit med vid Stensborg, var det en angenäm överraskning att se middagsborden prydda med underbart vackra, rikblommande rhododendron-kvistar. Det var direktör JOHANSSON, som på detta förnämliga sätt velat ytterligare hedra Föreningen med en veritabel rhododendron-utställning av en färgrikedom och blomsterprakt, som man aldrig anat, då det gällde frilandsrhododendron å

Fig. 37. Stömne herrgård.
Foto: PAUL BERGGREN 20 juni 1938.

Karlstads breddgrad. I det tal ordföranden under middagen riktar till direktör JOHANSSON, ger han ett värtaligt uttryck för vår tacksamhet och beundran. Bland talens rad vid middagen måste här även framhållas ordförandens förnämliga, humoristiska tacksägelsetal till de två första exkursionsdagarnas utomordentlige färdledare, ordförandebrodern, länsjägmästaren GUNNAR FRIES, ävensom rektor V. DAHLGREN med ihållande applåder hälsade anförande, vari Värmlands och måhända hela Sveriges mest betydande kulturpersonligheter fingo passera revy.

Ännu en, på dagens exkursionsprogram vederbörligen upptagen programpunkt medhinna vi, innan dagen helt gått till ända, ett besök i konsul Å. NERMANS trädgård inne i staden. I begynnande duggregn, som så småningom ökar i styrka, bege vi oss gående iväg från hotellet den korta vägen dit. Trädgården befinnes vara en av konsulent Edv. JACOBSON utformad, underbart vacker, modern anläggning med rikt planterade stenbergsterrasser nu i fagreste blomsterskrud. Tack vare rikt flödande elektrisk belysning få vi — trots regn och mörker — en god överblick över de stilfulla anläggningarna. I skummande champagne hälsar oss värden välkomna och för oss sedan omkring i sitt sagorike.

Stömne.

Den sista exkursionsdagen, måndagen den 20 juni, ingår ånyo liksom de föregående med strålände sol och sommarvärme. Redan kl. 7,15 serveras frukosten på Stadshotellet och kl. 8 äro vi färdiga för start. Det är det natursköna Glafs fjords-området, vi i dag skola avverka.

På något skilda vägar — vid avvägen vid Grums blev av någon anledning busskortégen splittrad — leta vi oss omsider fram till Stömne herrgård (fig. 37) öster om nedre Glafs fjorden.

År 1693 privilegierades Stömne bruk »på 1 hammare och 2 härdar med 500 skeppund privilegierat smide», vilket sedermera förökades. Ännu i slutet av 1800-talet drevs där stångjärnssmide. Nu finnes vid Stömne sulfatfabrik och elektricitetsverk i Billeruds ägo.

Under brukstidens glansdagar var Stömne herrgård en av medelpunkterna för det värmländska bruksumgänget. Rester av ett under denna tid inplanterat rikt växtmaterial kvarfinnas ännu alltjämt i de gamla parkanläggningarna. Ett vackert exempel härpå erbjuda de mäktiga gråpopplarna (*Populus canescens*; fig. 38) vid ena sidan om infartsvägen, den största av dem nu mätande 372 cm. i stamokrets vid brösthöjd. Det vackraste och ur botanisk och dendrologisk synpunkt mest intressanta vid Stömne är numera otvivelaktigt den intill park- och trädgårdsanläggningarna omedelbart gränsande naturparken, i mångt och mycket erinrande om den underbara naturparken i ravinerna vid Apertin. Vi finna även här en bäckravin och i denna sannskyldiga jätteexemplar av gran, björk och klibbal och vid sidan av dessa ek (med självsådd!), lönn, hägg, asp, rönn och sälg samt högväxande hassel; i buskvegetationen ingå dessutom olvon, röda vinbär och hallon. Markvegetationen utgöres här liksom vid Apertin av en yppig lövängsflora. Av ingående arter anteckna vi:

Anemone Hepatica

A. nemorosa

Anthriscus silvestris

Chamaenerion angustifolium

Epilobium montanum

Fragaria moschata

(förv. från de gamla parkanläggningarna)

F. vesca

Geum rivale

Hieracium spec.

Lactuca muralis

Majanthemum bifolium

Melampyrum silvaticum

Oxalis Acetosella

Paris quadrifolia

Ranunculus repens

Solidago virgaurea

Fig. 38. Gråpopplar (*Populus canescens*)
vid Stömne herrgård.
Foto: H. WIKSTRÖM 20 juni 1938.

Fig. 39. Den naturskyddade eken vid
Stömne; 545 cm. i stamomkrets vid
brösthöjd.
Foto: PAUL BERGGREN 20 juni 1938.

Spiraea Ulmaria
Stachys silvatica
Stellaria nemorum
Valeriana excelsa
Veronica chamaedrys
Viola Riviniana •
Athyrium Filix femina
Dryopteris Linnaeana
D. Phegopteris

Dryopteris spinulosa
Equisetum silvaticum
Struthiopteris germanica —
i yppighet tävlande med Apertins
berömda strutbräken! —
Pteris aquilina
Agropyron caninum
Deschampsia caespitosa
Melica nutans
Poa nemoralis

En dendrologisk sevärdhet ett stycke bort från herrgården är en jätte-ek (fig. 39), mätande 545 cm. i stamomkrets vid bröst höjd och vederbörligen naturskyddsmedaljerad.

Fig. 40. Sölje herrgård.
Foto: A. AHLQVIST 20 juni 1938.

Sölje.

Från Stömne fortsätta vi färden längs Glafsforden till Sölje. Eksprängning h. o. d. i lövblandskogen längs vägen utvisar, att eken här alltjämt är vildväxande. Ovanför allén ner till Sölje stiga vi ur bussarna och fortsätta till fots den vackra allén fram till herrgården (fig. 40). Vid framkomsten dit mottagas vi av skogsförvaltare E. Ros, som i fängslade ordalag för oss berättar om bruket och dess historia. Av berättelsen framgår med all önskvärd tydlighet, att ej minst Sölje under brukstidens glansdagar varit platsen för ett uppsluppet umgängesliv.

Liksom Stömne tillhör även Sölje numera Billeruds Aktiebolag. Herrgårdsbyggnaden röjer såväl ut- som invändigt äkta gammal värmländsk bruksherregårdsstil. En del åldriga parkträd utvisa, att även här parkanläggningens ädla konst sedan gammalt hållits i helgd. En ståtlig silverpoppel gav här osökt anledning att tillse de botaniska särkaraktärerna mellan denna och gråpoppeln, den på hybridogen väg uppkomna mellanformen mellan asp och silverpoppel. Som parkområdets största träd märkes en hästkastanje om 263 cm:s stamomkrets

Fig. 41. Glava kyrka — mot åskhimmelbakgrund.

Foto: H. WIKSTRÖM 20 juni 1938.

Fig. 42. Från kyrkogårdsanläggningarna vid Glava.

Foto: SVEN A. HERMELIN 20 juni 1938.

vid brösthöjd. Av senare tiders parkträd anteckna vi i anläggningarna på båda sidor om gårdsplanen en del främmande barrträdsarter: *Abies alba*, *concolor* och *Nordmanniana* samt *Pinus Cembra*. Parkanläggningarna gå nedanför herrgårdsbyggnaden ned till stranden av Glafs-fjorden. Som en botanisk sällsynthet annotera vi här från den naturliga strandvegetationen den bland föräldraarterna växande hybriden *Viola canina* × *stagnina*.

Glava kyrka och kyrkogård.

Som nästa punkt på dagens exkursionsprogram står »Glava kyrka, där såväl de intressanta kyrkomålningarna som den renoverade kyrkogården beses». Från Sölje följa vi Glafs-fjorden nordväst ut förbi Hillringsbergs herrgård och äro efter en knapp mils färd framme vid målet. Allt är här på bästa sätt sorjt för vårt mottagande. Kyrkoherde CARL LAGERLÖF, en sysslings-son till SELMA LAGERLÖF, möter oss utanför kyrkan (fig. 41) och under hans i eminent grad sakkunniga ledning bli vi nu i tillfälle att taga närmare del av de högintressanta väggmålningarna inne i kyrkan. Medan vi bese kyrkans inre, brakar ett våldsamtt åskväder löst med ty åtföljande ösregn. Just då vi äro beredda att åter lämna kyrkan, skiner solen ånyo upp. Beseendet av den renoverade kyrkogården kan sålunda programenligt försiggå. Kyrkogårdens arkitekt, konsulent EDV. JACOBSON, tar här själv ledningen. Det är en tilltalande, modern och originell kyrkogårdsanläggning (fig. 42), som möter. I gräsmatta inlagda längsrader av stenplattor ha fått ersätta de traditionella grusgångarna mellan gravraderna. Gravkullar förekomma ej utan i deras ställe plan gräsmark. Varje gravrad begränsas inåt av en rad »blomsterbuskar», och varje grav markeras av var sin buske i raden. Som buskmateriel ha olika blomrika buskarter kommit till användning: *Berberis Thunbergii*, *Contoneaster divaricata*, *Crataegus*, *Potentilla fruticosa* och *Spiraea van Houttei* och kanske flera. Då det gällt familjegravar av något större omfattning, ha mera individuell utformning tillåtits. En lönn-allé följer kyrkogårdens längsaxel, och en rad av likaledes lönnar avgränsar ena sidan av kyrkogården vid ingången. Vackra gamla hästkastanjer ingå å ena långsidan; den andra markeras av en rad välformade ekar. Som nyplanterade solitärträd märkas cembratall och ljusaste blågrå *Picea pungens Kosteri*.

Fig. 43. Exkursionsdeltagarna på trappan vid Ingesunds musikskola.

Foto: E. BERGMAN 20 juni 1938.

Glava—Jössefors—Ingesund.

I och med Glava är det egentliga exkursionsprogrammet genomgången. Den vackra färden längs norra Glafs fjorden till Jössefors återstår dock ännu ävensom avskedslunchen å herrgårdspensionatet därstädes. Vid lunchen uttalar ordföranden exkursionsdeltagarnas tack till föreningens sekreterare, friherre SVEN HERMELIN, och konsulent EDV. JACOBSON för god ledning och för allt det arbete de haft vid exkursionens planerande och genomförande; ett välförtjänt tack riktas därjämte till länsarkitekt A. BERGLUND och konsulent R. GUSTAFSSON för deras medverkan vid utformandet av Dalslands-programmet. Före uppbrottet från lunchbordet frambär apotekare BRUZELIUS allas vårt tack till vår avhållne ordförande för det utomordentliga sätt, varpå han nu som alltid fört vår talan under exkursionens mångskiftande förhållanden.

Avskedets stund är nu inne och bussarna stå redo att föra oss åter till Karlstad f. v. b. per tåg till hemorten. En lockande inbjudan från rektor V. DAHLGREN att i »förbifarten» bese Ingesunds musikskola har till följd, att alla, som ha tillfälle därtill, från Arvika göra en avstickare till den strax norr om staden belägna skolan. Besöket på Ingesund under rektor DAHLGRENS ledning blev förvisso för oss alla

Fig. 44. Rektor VALD. DAHLGREN, Ingesund.

en upplevelse. Efter en rundvandring genom de gamla folkhögskolelokalerna bege vi oss upp till den nyuppförda musikskolebyggnaden (fig. 45), i vars musik- och samlingssal vi få höra föreståndaren vältaligt skildra skolans tillkomst och arbetsuppgifter och sedan få avlyssna sång och pianospel av några av skolans elever. Av vad vi här få höra av eleverna och av vad läraren-mästaren ger oss, då han efter elevernas uppträdande själv sätter sig vid instrumentet, förstå vi, vad en sådan skola som den vid Ingesund betyder för svenskt kulturliv. Allas vår önskan bliver, att denna snarast möjligt måtte få flera efterföljare på olika håll i vårt — särskilt vad landsbygden beträffar — allt för muskfattiga Sverige.

Uppe i rektorsbostaden bjuder rektor och fru DAHLGREN på eftermiddagskaffe i sitt med HELLBOMS-tavlor och andra konstverk vackert smyckade hem. Kaffet är härligt och de utmärkta kaffebrödens antal legio, och vi låta oss väl smaka. Allt för länge få vi dock ej hänge oss åt kaffebordets njutningar. Vägen till Karlstad är lång och tågtiderna måste passas. Efter tack och farväl till vårt älskvärda värdfolk och

Fig. 45. Musikskolan vid Ingesund.

inbördes avskedstagande bryta vi i sista minuten upp. Vår innehållsrika Värmlands-exkursion med dess alldeles särskilt anslående epilog å det underbara Ingesund skall alltid av oss alla bevaras i tack-sammaste hågkomst.

Deltagare i Föreningens för dendrologi och parkvård exkursion 1938.

AHLQVIST, ALFRED, apotekare.	BRELIN, PER, jägmästare.
AHLQVIST, ELISABETH, fru.	BRUZELIUS, NILS, apotekare.
ALMLÖF, R., trädgårdsmäst.	BRUZELIUS, MARIA, fru.
ANDER, GUNHILD, fru.	CAMPBELL, ÅKE, docent.
ARRHENIUS, MARIA, professorska.	LIND-CAMPBELL, HJÖRDIS, doktor.
BERGGREN, PÅL, ingenjör.	DE VERDIER, GERDA, fru.
BERGGREN, EDITH, fru.	EHNVAL, ARNE, köpman.
BERGLUND, ALLAN, länsarkitekt.	FLODMARK, ERIK, apotekare.
BERGLUND, KERSTIN, fröken.	FORSBERG, MÄRTA, fröken.
BERGLUND, OLOF, agronom.	FRIES, GUNNAR, länsjägmästare.
BERGLUND, INGRID, fru.	FRIES, ELSA, fru.
BERGMAN, EMANUEL, med. d:r.	FRIES, ROB. E., professor.
BERGMAN, HANNA, doktorinna.	FRIES, NANNA, professorska.
BLOMSTRAND, TAGE, trädgårdsassist.	HERMELIN, SVEN A., trädgårdsarkitekt.

HOLMQUIST, EBBA, fru.
 HOLM, HOLGER, generalkonsul.
 HULT, INGA, fröken.
 JACOBSON, EDV., trädgårdskonsulent.
 JACOBSSON, CLARA, fru.
 JENSEN, HOLGER, direktör.
 JENSEN, KARIN, fru.
 JENSEN, GUNILLA, fröken.
 JOHANSSON, ERLAND, direktör.
 KJELLBERG, KARIN, fru.
 KLINCKOWSTRÖM, THYRA, friherrinna.
 LAGERBERG, TORSTEN, professor.
 LAGERBERG, GURLI, fru.
 LANDGREN, HANS, agronom.
 LARSSON, HJÖRDIS, fru.
 LEWENHAUPT, A., grevinna.
 LEWENHAUPT, CHARLOTTE, fröken.
 LINDSTRÖM, ELLEN, fru.
 LUNDBÄCK, SVEN, agronom.
 LUNDH, GUNHILD, fru.
 LUNDQUIST, EBBA, fru.
 LUNDSTRÖM, FOLKE, förvaltare.
 LÖNNELL, A., godsägare.
 MALMER, ASTRID, fru.
 MARTIN, SIGNE, fröken.
 v. MECKLENBURG, JULIA, fröken.
 MINDUS, MARTHA, fru.
 NISSEN, HENRIK, kansliråd.
 PAULSON, INGEBORG, fröken.
 PERSONNE, AMANDA, fru.
 PÅHLSON, BERNHARD, jägmästare.
 SAMUELSON, GEORG, landssekreterare.
 SAMUELSON, KARIN, fru.
 SJÖQVIST, MARGARETA, fröken.
 STAHRE, ARNE, agronom.
 STAHRE, ELFRID, fru.
 STJERNE-BRATTSTRÖM, SOLVEIG,
 journalist.
 SYLVÉN, NILS, fil. d:r.
 SYLVÉN, ULLA, fröken.
 SYLVÉN, OLOF, studerande.
 WEDBORN, GUNNEL, fröken.
 WETHJE, BRITTA, fru.
 WIKSTRÖM, HERMAN, trädg.-konsulent.
 LINDSTRÖM, H., redaktör.

INVENTERING AV SVENSKA TRÄDJÄTTAR.

Tack vare tillmötesgående från Svenska Naturskyddsföreningen, som under det senaste året utfört ett värdefullt arbete i avsikt att inventera vårt lands storträd, ha vi för publicering i »Lustgården» fått förmånen mottaga efterföljande redogörelse över hittills föreliggande resultat. Samtidigt rikta vi en uppmaning till föreningens medlemmar att medverka till materialets komplettering.

De stora träden i skogen och bygden ha alltid verkat särskilt egande och tilldragande på folkfantasin. Svaga minnen av den uråldriga trädkulten ha alltjämt dröjt sig kvar i folksjälens undermedvetna skikt, även om denna kult så småningom efterträts av en mer medvetet historisk och estetisk syn på träden. Vårdträdet vid byn och gården har väl sålunda ofta trädkulten att tacka för sin tillvaro; men vi se det ej längre som en bostad för vaktande och välvilliga makter, utan närmast som en bygdens symbol, vilken knyter samman kommande släkten med förgångna.

För landskapet betyda de stora träden mer än man i första ögonblicket skulle vara böjd att tro. Även om deras värde framförallt ligger i deras skönhet och den särprägel de ge den bygd där de växa, får man icke se bort från att de också ha betydelse för den vetenskapliga forskningen. För undersökningar över åldrandets problem äro de ett oskattbart material liksom även för klarläggandet av de olika trädslagens förmåga till utveckling under skilda yttre betingelser.

Naturskyddet har redan från början av sin verksamhet varmt intresserat sig för att få de stora träden bevarade. Professor RUTGER SERNANDER, som mer än någon annan framhållit trädjättarnas betydelse för bygden, har föreslagit att de träd som uppnått en viss storlek, olika för olika trädslag, automatiskt skulle vara fredade. Han har därvid påpekat önskvärdheten av att ett riksregister skulle upprättas över landets storträd och att dessa träd sedan skulle vårdas och inspekteras av naturskyddets målsmän. Förslag om att upprätta ett dylikt register har också senare framförts från olika håll. Saken hade emellertid av skilda anledningar icke förts vidare, då Svenska Naturskyddsföreningen våren 1939 beslöt att skaffa sig en översikt över och inregistrera de stora träden i landet. Under årens lopp ha många

uppgifter kommit föreningen direkt tillhanda, dels i form av strödda notiser, dels som större samlingar från begränsade områden. Dessutom har i de skogliga tidskrifterna, i hembygdsböcker och i de dagliga tidningarna under årens lopp ett aktningvärt material publicerats. Dessa notiser ha emellertid tidigare icke sammanförts till något helt och i huvudsak endast gett en stark känsla av huru obearbetat hela detta fält är. Alla tillgängliga, äldre fakta rörande jätteträden ha nu så gott sig göra låter sammanställts och bilda stommen i det upprättade registret. Förefintliga uppgifter fordra dock alltid en efterkontroll, då ju misstag i något avseende icke äro helt uteslutna. Ett drastiskt exempel härpå utgör det i Skånes Natur detta år offentliggjorda fyndet av ett bestånd av *Taxus baccata* från Rössjöholm i nordvästra Skåne, vilket till sin individriktighet och framförallt till sina dimensioner vida överträffar alla tidigare kända idegransbestånd i vårt land. Uppgiften avser det av skogsmän välkända, planterade beståndet av *Tsuga canadensis*!

I syfte att komplettera det befintliga materialet anordnade Svenska Naturskyddsföreningen i samarbete med Svenska Dagbladet förliden vår en pristävling, avseende hittills icke eller föga kända jätteträd i Sverige. Till tävlingen inflöt en oväntat riklig mängd nya och intressanta uppgifter om de flesta av våra trädslag. Sålunda erhöles meddelanden om ett stort antal träd, vilkas mått betecknade nya riks- eller landskapsrekord. Det är emellertid föreningens förhoppning att registret skall kunna byggas ut med många fler uppgifter, varvid man framförallt räknar att få en kraftig komplettering av träden i de dimensioner, som ligga närmast under rekorddimensionerna. För vissa landskap kan man konstatera att översikten redan nu är tämligen god beträffande flera trädslag; för andra landskap och trädslag åter äro uppgifterna ännu mycket ofullständiga. Detta senare gäller i särskilt hög grad flera av de norrländska landskapen, från vilka tävlingen endast bragte ett påfallande torftigt material och tidigare litteraturuppgifter oftast gälla »fallna jättar».

Det stipulerades i tävlingsbestämmelserna, att stammens omkrets om möjligt skulle angivas vid brösthöjd, d. v. s. 1,3 m. över marken; denna måttuppgift borde helst kompletteras med en kortare beskrivning. Dessutom krävdes att fotografier över de anmälda träden skulle bifogas. Dessa bilder ha införlivats med föreningens arkiv. Genom bilderna kan man oftast få en god föreställning om hur pass pålitligt måttet vid brösthöjd är samt i övrigt få upplysningar om trädets ut-

Fig. 1. Jätteoaxel med vacker och välformad krona. Mått 348 cm. omkrets i bröst-
höjd. Berga i Skaraborgs län.

Foto: HJ. SYLVÉN.

seende och livskraft. Fotografierna lämna även möjlighet till kontroll av artbestämningarna, något som visat sig ganska välbehövt. Av de anmälda stora »asparna», sammanlagt åtta stycken, avslöjade de bifogade fotografierna, att tre voro svartpopplar och en var en lind.

Det har syntts föreningen vara av en viss betydelse att redan nu lämna en första översikt över landets hittills uppmätta och kända trädjättar och summariskt ange vilka ytterligare uppgifter som kunna anses mest önskvärda.

Landets största *klubb-al* står i Sibbhult, Hjärsås socken, i Skåne och har en omkrets av 550 cm. i brösthöjd. Den näst största når en omkrets av 543 cm. och växer vid Tranåsbaden. Alar med större mått än 400 cm. ha dessutom inrapporterats från Blekinge, Västergötland och Uppland.

Den grövsta *almen* i landet står vid Kvistofta i Skåne och mäter 667 cm., tätt följd av den uppländska *almen* vid Wallox-Säby med sina 664 cm. Som nummer tre i ordningen kommer en annan skånsk

alm, den vid Båstad med sina 660 cm., och nummer fyra synes vara almen vid Göingeholms egendom i Halland med 655 cm. Det är angeläget att få *alla* uppgifter om almar i Norrland oberoende av deras mått. Den mycket sällsynta lundalmen, *Ulmus laevis*, samt den likaledes sällsynta vresalmen, *U. campestris*, äro ej medräknade i detta sammanhang. Över dessa träd saknar föreningen praktiskt taget helt storleksuppgifter.

Asken vid Esplunda i Rinkaby socken i Närke är landets största med en omkrets av 691 cm. Som nummer två och tre komma 650-centimetersbjässen vid Ekhammars gård i Grevbäcks socken, Västergötland, och den småländska vid Fågelhult i Kråkshults socken med sina 645 cm.

Som tidigare nämnts har *aspnen* rönt ett påfallande ringa intresse.

Den största uppmätta aspen uppgives ha en omkrets av 480 cm. och växer vid Valto i Nordingrå socken i Ångermanland. Det föreliggande materialet är dock alltför litet för att man skall kunna yttra sig över hur och var aspjättarna förekomma.

Jättebjörken vid prostgården i Leksand tycks vara Sveriges största med sina 481 cm. i omkrets. Enligt en gammal uppgift skulle dock denna vida överträffas av en annan Dalabjörk från St. Tuna socken med en uppgiven omkrets av 750 cm. Av allt att döma föreligger här emellertid ett misstag. Närmast efter Leksandsbjörken kommer en skånsk björk i Lund med 428 cm. i omkrets och en värmländsk från Sulvik i Älgå socken med 420 cm. Vid Hjortseryd vid Ronneby växer en björk som är 400 cm. i omkrets.

Sveriges största *bok* växer icke, som man skulle kunna tro, i Skåne utan i Småland. Vid Hagelsrums herrgård i Målilla socken står nämligen en bok, som med sina 810 cm. med en dryg meter överträffar sin närmaste medtävlare. Den näst största finnes — eller fanns — på Omberg och mäter 700 cm. i omkrets. Som nummer tre kommer en bok vid Värnanäs i Halltorps socken i Småland om 678 cm., och nummer fyra är hallänning, växer vid Dal i Fjärås socken och mäter 650 cm. Först den femte i ordningen är skåning och mäter 618 cm.; det är den kända boken vid Kulla-Gunnarstorp. Den till kubikmassan största och kanske landets ståtligaste bok är dock Skånes till omkretsen tredje bok, »Adam» vid Maltesholm. Den har en omkrets av 559 cm. och en höjd av omkring 40 m.

Sveriges utan jämförelse största träd är *Kvill-eken* — en av Europas allra grövsta ekar. Dess omkrets vid brösthöjd uppges olika; det

Fig. 2. Mäktig, tvåstammig tall som mäter 510 cm. i bröst höjd. Vid Wallby fideikommiss i Jönköpings län.

Foto: R. BRÅKENHELM.

troligaste måttet synes dock vara 1,260 cm. 1,3 m. över marken. Som nummer två och tre komma tvenne Skåneekar, nämligen Bosjökloster-eken med 1,050 cm. och eken vid Övedskloster med 1,025 cm. Östergötland bidrager med en ek i den verkliga elitklassen, nämligen den vid Lilla Rödja i Norra Vi s:n, som mäter 1,000 cm. Fjärde plats intages för närvarande av eken vid Killeröd i Skåne med sina 950 cm., tätt följd av Upplands och därmed Svealands största ek, Ekebyhovs-eken på Ekerön. Denna är en av landets allra ståtligaste träd med en höjd av 22 m. och en kron diameter på 25 m. samt en rak, lång stam med en omkrets i brösthöjd av 925 cm.

Landets största *gran* finnes i Skåne vid Risebergagården i Riseberga socken och mäter 533 cm. i omkrets. Den är dock planterad, liksom den näst största, som står vid Maltesholm och mäter 520 cm. Den därnäst största, kända granen, den grövsta vildväxande i landet, finns vid Öjareads säteri i Skallsjö socken i Västergötland. Denna gran mäter 442 cm. Tredje plats delas av tvenne jättar med en omkrets av 392 cm., den ena från Kattås i Bjurbäcks socken i Västergötland och den andra från Noor i Knivsta socken i Uppland. Nära efter följer en småländsk gran om 390 cm., som växer vid Sandsbro vid Växjö. Först som nummer sex kommer en norrländsk gran, som mäter 368 cm. och växer i Ljusdals socken, Hälsingland.

Linden har alltid ägnats särskilt intresse i de nordiska länderna och tycks alltså vara ett mycket populärt träd. Sammanlagt finnas 118 lindar i vårt register, ett antal som endast överträffas av ek och tall. I vårt land ha vi tre olika lindarter, Bohuslinden, skogslinden och parklinden. Bohuslinden kan i detta sammanhang nästan helt lämnas ur räkningen på grund av dess sällsynthet. Endast ett jätteexemplar är känt av denna art från Sverige, nämligen Öddölinden som mäter 770 cm. i omkrets. Parklinden och skogslinden få tillsvidare sammanföras på grund av uppgifternas obestämdhet. Den största linden i landet står i Boo i Närke och mäter 835 cm. Därnäst kommer ytterligare en närking på 790 cm., nämligen linden vid Rå i Hammars socken. Nummer tre synes linden på Verkö vid Karlskrona vara med en omkrets av 740 cm. Då stora lindar anmälas till registret, bör om möjligt angivas om uppgiften avser skogslind eller parklind.

Lönnen uppnår sällan verkligt imponerande dimensioner i fråga om stamomkrets, men väl i fråga om höjd och kronvidd. Landets nu levande största lönn står så vitt känt är vid Kavelbron i Finnerödja socken, Västergötland, och mäter 515 cm. Vid Stjärnviks säteri i

Fig. 3. »Gröttallen» i Biskopskulla, Upplands län. Jätteträd vars form påminner om enens.

Foto: S. SCHÖLER.

Fig. 4. Lönn som vårdträd på Gunnarsby gård i Edane socken i Värmland. Den breda kronan passar i sin typ bra till byggnaden.

Foto: GRETA ZETTERBERG.

Risinge socken i Östergötland står en lönn som dock med framgång tävlar med Finnerödjalinden. Det östgötska exemplaret når nämligen ett midjemått av 510 cm.

Oxeln är ju av särskilt intresse för oss svenskar då inget annat land har ett tillnärmelsevis lika rikt bestånd av vilda oxlar som vårt. Den största svenska oxeln stod i Blekinge vid Möllekulla i Tvings socken och mätte 581 cm. i omkrets; enligt meddelande från herr KARL R. NILSSON, Ronneby, lär den dock nyligen ha blåst omkull. En oxel vid Saltskog i Södertälje, som sålunda nu skulle vara Sveriges grövsta, mäter 532 cm., och den därefter följande har en grovlek av 514 cm. samt växer vid Härröd i Skåne.

Tallarna med de största omkretsmåtten äro samtliga högre upp flerstammiga eller onormala på ett eller annat sätt. Fyra av dessa nå mått som överstiga 500 cm. Dessa äro Segersjötallen i Lennäs socken i Närke med 590 cm., »Per Stabbe» i Norrbo socken i Hälsingland med 564 cm., Drottningholmstallen i Uppland med 560 cm. strax under

Fig. 5. Närbild av lönnen på föregående bild. Den egendomliga formen har uppstått därigenom att en tidigare jättelönn brunnit ned och fem grenar ha skjutit upp från dess rot.

Foto: GRETA ZETTERBERG.

förgreningsstället och Kvillsforstallen i Skirö socken i Småland med 510 cm. Var Sveriges grövsta enkelstammiga skogstall står är tills vidare en öppen fråga. Man har dock anledning att tro att denna skall finnas i något av de nordligare landskapen.

För *övriga svenska trädslag*, sammanlagt ett trettiotal, upptar registret endast något mer än sammanlagt tvåhundra uppgifter. Detta är ett allt för litet material för att man ens med någorlunda visshet skall kunna angiva de märkligaste hithörande storträden och deras dimensioner. Några exempel på hittills kända maximimått kunna dock lämnas. Hästkastanjen blir sålunda över 500 cm. i omkrets och den äkta kastanjen över 400 cm. Hägg och rönn kunna nå dimensioner som överstiga 250 cm. De största päronträden nå upp till fem meters omkrets, men apeln når sällan över 300 cm. vare sig som odlad eller vildväxande. Det största odlade äppelträdet anges vara 346 cm. och

Fig. 6. Jätteeakar i vackert ängslandskap. Gällstaö, Ekerö socken i Stockholms län.
Foto: S. SCHIÖLER.

den största vildapeln 320 cm. i omkrets. Bland de i vårt land odlade poppelarterna nå vissa mycket imponerande format. För svartpoppeln anges exempelvis mått ända upp mot 900 cm. i omkrets. De måttuppgifter som avse pilar och sälgar äro oftast svåra att bearbeta. Man har ju i vårt land att göra med ett flertal arter, och endast i undantagsfall lämnas fullt tillförlitliga uppgifter om vilken art det är fråga om. Sälgen, *Salix caprea*, synes kunna bli 300 cm. i omkrets, och den största kända jolstern (*Salix pentandra*) uppges vara 150 cm. Pilarna kunna nå en omkrets av ända till 600 cm.

Svenska Naturskyddsföreningen¹ önskar ytterligare uppgifter om stora träd. Var och en som vill hjälpa föreningen i detta registreringsarbete kan, om han vänder sig till föreningen, få nödiga anvisningar samt uppgifter om vilka träd som äro kända och uppmätta inom den del av landet, varom det i varje särskilt fall är fråga.

Träd, som uppnått nedan angivna omkretsmått i brösthöjd 1,3 m. över marken, önskas registrerade:

¹ Mästersamuelsgatan 3, Stockholm.

Al	200 cm.	Björk	200 cm.	Lind	400 cm.
Alm	400 cm.	Bok	400 cm.	Lönn	250 cm.
Ask	400 cm.	Ek	450 cm.	Oxel	300 cm.
Asp	200 cm.	Gran	250 cm.	Tall	250 cm.

För övriga trädslag kan som tidigare nämnts inga allmängiltiga storträdsmått angivas. För dessa bör därför regeln gälla att alla som man anser vara av märkligare storlek böra mätas och noteras. Det är alltid bättre att uppge många träd än få. Om några trädslag förutom de i tabellen uppräknade är föreningen särskilt angelägen om att få uppgifter, nämligen: *en, fågelbärsträd, gråal, hagtorn, hassel, hägg, idegran, pil och sälg, päron, rönn* samt *odlad apel och vildapel*. Vilka kompletteringar som äro speciellt välbehöfliga framgår f. ö. i viss mån även av här publicerad tabell över »landskapsrekord».

NILS DAHLBECK.

Omkrets i cm. vid brösthöjd.

Landskap	Al	Alm	Ask	Asp	Björk	Bok	Ek	Gran	Lind	Lönn	Oxel	Tall
Skåne	550	667	630	—	428	618	1050	533	550	451	514	295
Blekinge	450	450	378	—	400	581	655	340	740	—	210	315
Halland	—	655	375	—	320	650	525	265	345	—	290	250
Småland	543	580	645	295	331	810	1260	390	700	400	318	510
Öland	—	343	531	—	—	421	613	256	440	255	—	339
Gotland	—	256	—	—	342	288	770	—	418	—	—	270
Bohuslän	314	518	471	—	—	628	754	345	770	470	314	314
Västergötland	450	585	650	—	379	600	840	442	665	515	415	415
Dalsland	—	—	418	—	—	—	678	224	—	440	—	274
Östergötland	—	465	600	—	300	700	1000	361	750	510	284	420
Södermanland	380	562	642	—	390	383	840	360	706	428	532	420
Närke	394	620	691	—	280	434	700	270	835	380	—	590
Uppland	485	664	600	—	280	540	925	392	635	296	417	560
Västmanland	—	390	565	—	—	300	684	300	346	490	410	382
Dalarna	137	466	150	—	481	—	660	315	576	—	—	392
Värmland	—	360	400	—	420	—	800	270	450	430	288	370
Gästrikland	175	275	265	—	280	—	315	250	665	—	—	320
Hälsingland	—	118	—	—	325	—	190	368	160	—	—	564
Härjedalen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	446
Medelpad	—	—	—	—	—	—	284	—	—	—	—	445
Jämtland	—	—	—	325	260	—	201	355	—	—	—	466
Ångermanland	—	—	—	480	265	—	—	—	—	—	—	—
Västerbotten	—	—	—	—	292	—	—	—	—	—	—	—
Norrbottn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lappland	—	—	—	—	—	—	—	296	—	—	—	393

Fig. 1. Den fridlysta enen vid Bestorp, Atvids s:n.

Foto: THORIN.

Fig. 2. Fridlyst »flygbjörk» i al vid Adelsnäs.
Foto: ISAKSSON.

NÅGRA FRIDLUSTA OCH ICKE FRIDLUSTA TRÄD I ÅTVIDS SOCKEN.

När man kommer från Åtvidabergs samhälle till »Templet» strax utanför ingången till Adelsnäsparken, står till vänster alldeles invid väggkanten en al, som icke ser annorlunda ut än andra av samma slag. Ser man litet högre upp delar sig emellertid stammen tre meter från marken i tre grenar och i denna klyka växer en självsådd björk. Det är ju icke så ovanligt med sådana små »flygträd», som växa i andra, man finner det t. o. m. rätt ofta, men detta är ett ganska säreget fall på grund av björkens storlek. 50 cm. från fästet har stammen nämligen

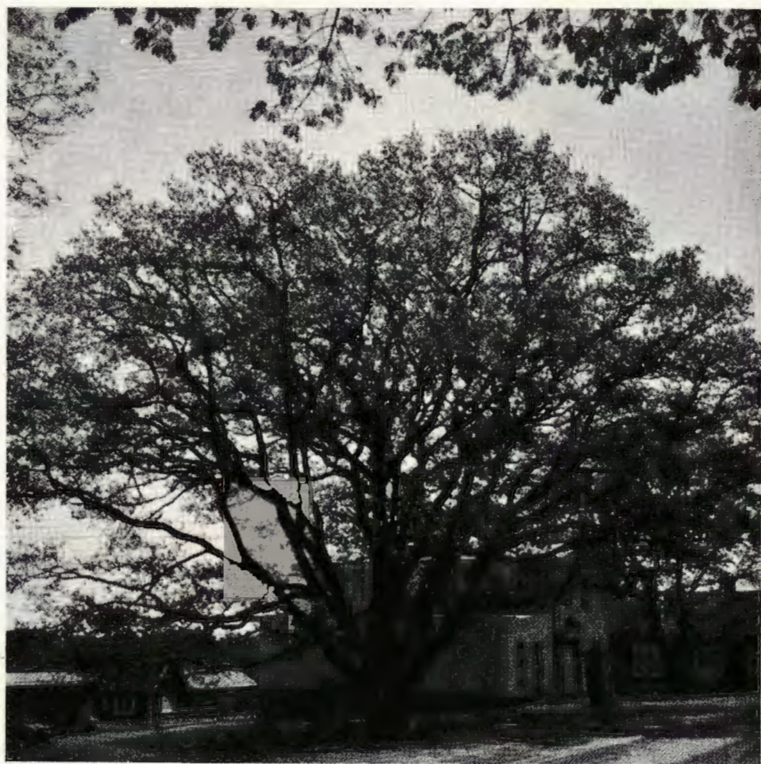

Fig. 3. Fridlyst ek vid Bruksgatan, Åtvidaberg.

Foto: ISAKSSON.

en omkrets av 52 cm. Den har också fläkt isär alens stammar och springan är lagad med cement. Det torde vara nödvändigt att högre upp skruva samman stammarna med en järnten. Alen med sin »flygbjörk» är fridlyst sedan den 26 juli 1924.

Vid Bestorp i Åtvids socken växer för närvarande i en sädesåker ett enträd av mindre vanliga dimensioner. Trädets totalhöjd är drygt 11 m. Stammens höjd till kronan är 185 cm. och dess omkrets vid bröst höjd är 150 cm. Trädet är för övrigt synnerligen friskt och livskraftigt, tätt och välväxt, och det är en verklig sevärdhet. Det är fridlyst sedan den 26 juli 1924.

Vid gamla Bruksgatan, österut i utkanten av Åtvidabergs samhälle, växer en väldig ek med oerhört stor krona. Den förgrenar sig 155 cm.

Fig. 4. Fridlyst ek vid Stora Örsäter, Åtvids s:n.

Foto: ISAKSSON.

från marken och stammen har vid bröst höjd en omkrets av 498 cm. Trädet hör till till de vackraste man kan få se och visserligen har det varit en nagel i ögat för bebyggelsen, men då det sedan den 5 juni 1924 är fridlyst, har det lugn för vidare utveckling. Trädet dominerar fullkomligt i omgivningen, även om stamomfånget icke är anmärkningsvärt.

Åt motsatt håll från samhället, vid vägen till Linköping vid Stora Örsäter, likaså i Åtvids socken, växer en annan jätteek, ett mycket vackert exemplar med en stamomkrets vid bröst höjd av 487 cm. Vid Stora Örsäter har under århundraden varit gästgivaregård, och trädet borde ha åtskilligt att berätta. Det är fullkomligt friställt och liksom den förut nämnda eken fullkomligt friskt. Det har således inga gränser

Fig. 5. »Schalgran» vid Ramshult, Mormorsgruvan i Atvids s:n.

Foto: THORIN.

Fig. 6. Ståtlig ek. — 456 cm. vid brösthöjd — Adelsnäs park.

Foto: THORIN.

för sin utveckling och är fridlyst sedan 26 juli 1924. Även här är det den härliga kronan, som är anmärkningsvärd.

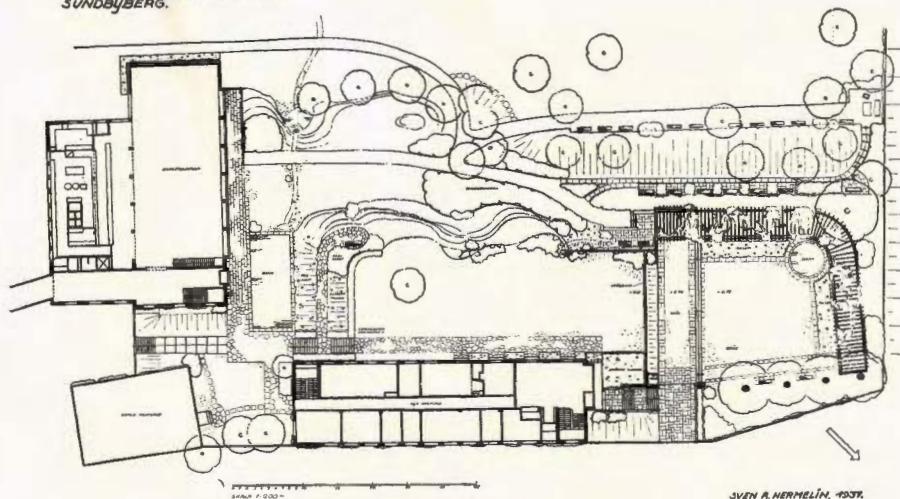
Dessa fyra träd äro de enda fridlysta i Åtvids socken och med undantag av eken vid Bruksgatan, som står inom samhället, stå de på Baroniet Adelswärds mark.

Vid Ramshult, Mormorsgruvan i Åtvids socken, växer en mindre vanlig och synnerligen ståtlig gran, där småkvistarna hänga lodrätt ned från huvudgrenarna. Trädet står fritt invid en skogsväg och kallas för »schalgran» med tanke på grenarnas utseende. De likna befransade schalar. Även detta träd står på Baroniet Adelswärds mark.

Så till sist vill jag nämna en jätteek av mindre vanliga mått, och av mindre vanligt utseende med tanke på den mycket höga, ljusraka och ståtliga stammen. Stamomfånget är vid brösthöjd 456 cm. och ehuru icke fridlyst skyddas den ändå väl, där den står vid utkanten av Adelsnäs park. I själva Adelsnäsparken finnes för övrigt ett stort antal ekjättar med en stamomkrets vid brösthöjd av mellan sex och sju meter.

J. E. THORSSELL.

CHOKLADFABRIKEN MARABOU.
SUNDBYBERG.

Chokladfabriken Marabou. Situationsplan.

TRÄDGÅRDSANLÄGGNINGEN VID MARABOU CHOKLADFABRIK.

I en föregående artikel i Lustgården (årg. 16) ha trädgårdsanläggningar vid några större engelska industriföretag beskrivits. Anläggningarna äro goda exempel på hur man försökt motarbeta fabriksarbetets enformighet och dess skadliga inverkan på människan. Stora, öppna sport- och gräsplaner, blomstergårdar och dammar ha anlagts, för att skänka personalen rekreation och vederkvickelse under fritiden.

Under senare år har man även i Tyskland gjort verkliga kraftanstängningar för att försköna arbetsplatserna och deras omgivningar. En organisation »Schönheit der Arbeit» har genom anordnandet av tävlingar dels mellan trädgårdsarkitekter dels mellan konkurrerande företag propagerat för en ofta synnerligen önskvärd sanering och försköning av områden vid fabriksbyggnaderna.

Fabrikscentra i Sverige äro ju icke på långt när så stora och koncentrerade som i England och Tyskland. I många fall ha dock omgivningarna kring en grupp fabriker förfulats på ett anskrämligt sätt,

Fig. 1. En promenadväg söder om berget förbinder den östra delen av trädgården med pergolan. Under trädkronorna stå grupper av Rhododendron.

Foto: Förf.

dels genom dålig arkitektur, dels genom en ofta obehörlig samling skrot och bråte, som fått breda ut sig på bekostnad av grönskan.

Det var därför mycket glädjande, när ett företag som Marabou Chokladfabrik i Sundbyberg för snart tre år sedan gjorde det till sin uppgift att på ett ändamålsenligt sätt låta omskapa hela det område, som fabriksledningen ansåg kunna undvaras, till rekreationsplats för personalen.

På våren 1937 fick jag i uppdrag att göra upp en plan över nämnda område. Det gällde främst att anlägga omväxlande promenadvägar, där personalen under lunchrasterna kunde vandra omkring, trivsamma sittplatser i sol och skugga och en större gräsplan för lekar och annan kroppsrörelse. Då flera av arbetarna ha en egen trädgårdstäppa skulle anläggningen i synnerhet ifråga om växtmaterialet vara förebildligt.

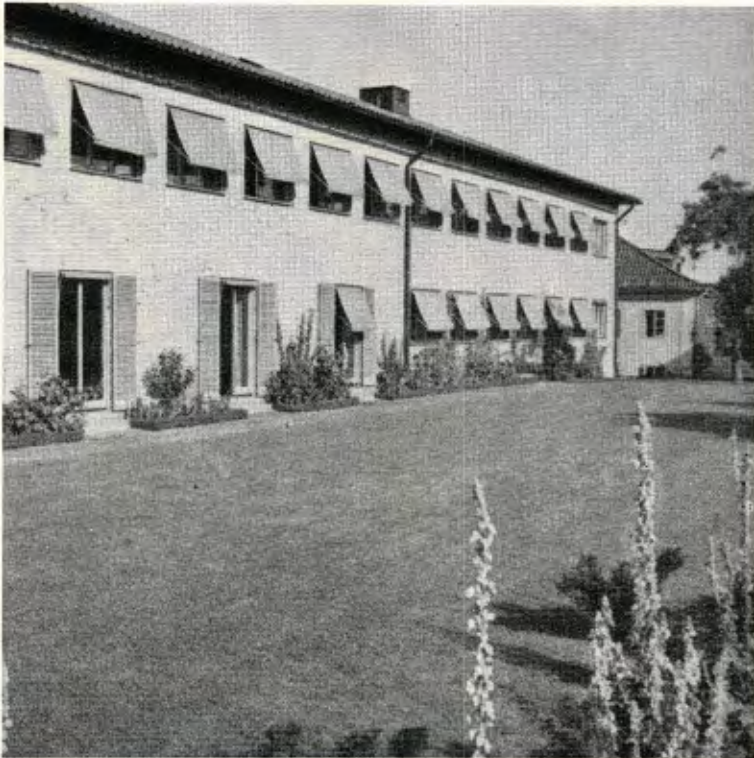

Fig. 2. Från det nybyggda kontoret kommer man genom franska fönster direkt ut på en stor gräsmatta söder om huset. I blomsterrabatter utmed fasaden blomma på våren tulpaner och mot väggen spaljéfruktträd. Under sommaren kommer sedan riddarsporrar, liljor, stockrosor och gladiolus i tur och ordning.

Foto: Förf.

Området, som stod till förfogande, erbjöd ur flera synpunkter goda förutsättningar för en lyckad lösning. Den på vissa delar starkt kuiperade terrängen gjorde det möjligt att åstadkomma effekter, som på en plan mark varit otänkbara. Berget å bild 3 t. ex. var ju en oskattbar tillgång. Det rika trädbeståndet gjorde att anläggningen redan från början såg uppvuxen och färdig ut.

Av planen framgår, hur anläggningen utformats i anslutning till de befintliga byggnaderna. Till vänster begränsas denna av Gamla kontoret och det nybyggda marketenteriet. Mot gatan (i mitten på planen) begränsas den av Nya kontoret, som är beläget betydligt högre än de båda andra byggnaderna. Genom en stödmur är pergolan till höger å planen samkomponerad med Nya kontoret.

Fig. 3. Gräsmattan framför nya kontoret begränsas mot söder av ett naturligt berg. I skrevorna växa här allehanda bergväxter såsom Sedum- och Saxifragaarter, Campanula, Veronica m. m.

Foto: C. TH. SÖRENSEN.

Till detta och marketenteriet har använts ett mycket vackert gulskiftande tegel, som murats med indragna fogar. Genom att samma material använts både till pergola, stödjemur och grindstolpar har ett harmoniskt helhetsintryck uppnåtts. De flesta plattplan ha lagts i svart skiffer.

I huvudsak har endast fleråriga växter kommit till användning. Den fyrkantiga rabatten vid stora entrén har dock hittills planterats med ettåriga växter. — I fonden å bild 1 till höger om den välvda öppningen i pergolamuren är ett skyddat och varmt hörn, som erbjuder en idealisk växtplats för mera värmekrävande växter såsom Wistaria och Buddleia. — För att tillgodose anläggningens pedagogiska syfte, har växtmaterialet i stor utsträckning valts med tanke på att växterna även skola passa i den lilla privatträdgården. Alla arter ha försetts med etiketter.

Bassängen, som å planen inritats vid marketenteriet, är ännu ej ut-

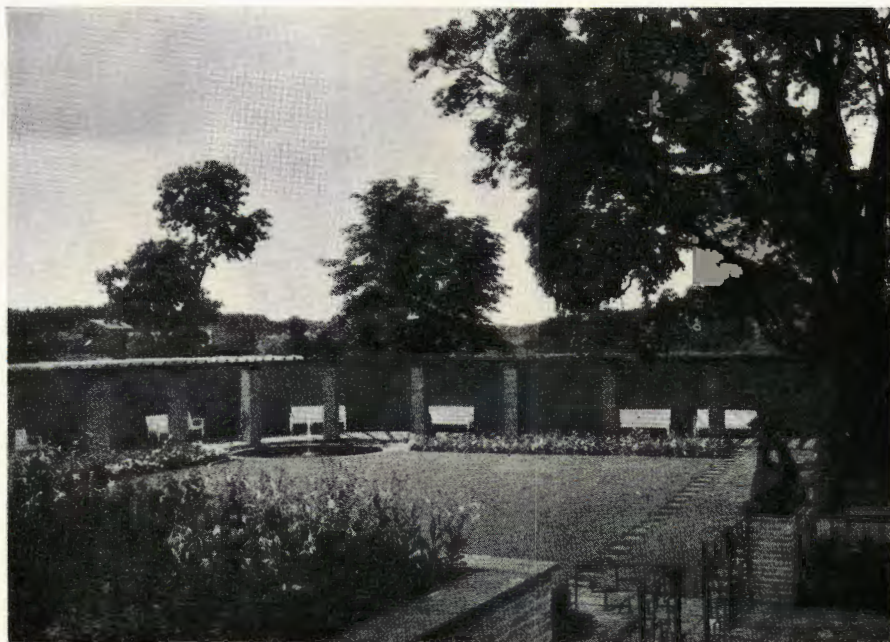

Fig. 4. Blick från den stora kontorsingången över gräsmatta, rosenrabatter och i fonden en rund bassäng. Det hela omslutes på två sidor av en pergola, som förhindrar utsikten över angränsande fula fabrikskomplex. — Höger om smidesjärngrinden är en skulptur av Gustav Vigeland placerad.

Foto: C. TH. SÖRENSEN.

förd. Den stora gräsplanen söder om berget (ej inritad på planen) är däremot anlagd, och en ännu större lek- och idrottsplan väster om pergolan är under arbete.

När man en sommardag vid lunchdags gör ett besök ute vid Marabou och ser hundratals män och kvinnor promenera omkring i trädgården, sitta och sola sig på bänkar eller sysselsätta sig med bollspel på gräsplanen, får man ett påtagligt bevis på vilken värdefull tillgång trädgårdsanläggningen i sin helhet är för personalen. Och man hoppas att företagets goda exempel så småningom får många efterföljare.

SVEN A. HERMELIN.

Fig. 1. Buxomsrabatter och klippta Taxus-figurer i en trädgård i närheten av Recklinghausen.

Foto: Förf.

BONDTRÄDGÅRDAR MED TRADITION.

Liksom allmogen i Sverige under tidernas lopp haft slotts- och herrgårdsträdgården till sin förebild vid anläggandet av den egna täppan, ha även bönderna i Tyskland tagit djupa och varaktiga intryck av de högre ståndens trädgårdar. Över hela landet finner man än i dag vid lantgårdarna små täppor, som på olika sätt variera renässansens parterrbroderier och allehanda klippta figurer i buxbom och idegran, som voro på modet redan på 1400—1500-talet.

I nordvästra delen av Teutoburgerskogen i det s. k. Artland finner man en högt stående trädgårdskultur, som säkert räknar anor sedan 500—600 år tillbaka. Under tidernas lopp ha väl trädgårdarnas planering och växtmaterialet undergått en del förändringar. Men de ståtliga, fantastiska, klippta figurerna, som de nu levande böndernas för-

Fig. 2. De små pyramiderna framför dörren ha med tiden vuxit ägaren långt över huvudet. Bilden är tagen i byn Badbergen i västra Tyskland.
Foto: Förf.

Fig. 3. En liten täppa i en by i södra Oldenburg.
Foto: Förf.

Fig. 4. Från en trädgård i byn Badberga i västra Tyskland. Den form figurerna fått är förmodligen tämligen godtycklig. Ofta förekommande är emellertid ett mönster, som påminner om kvarnstenar staplade på varandra.

Foto: Förf.

fäder en gång planterade för flera hundra år sedan, stå fortfarande kvar som minnesmärken efter en länge sedan svunnen tid.

Föga anade väl den, som en gång planterade dessa träd och buskar, att de med tiden skulle få sådana enorma proportioner, som de nu ha. Troget har emellertid generation efter generation klippt och format dessa valv, bersåer och figurer, tills det resultat ernåtts som framgår av bilderna.

Det tar mycken tid i anspråk att sköta om detta arv och de hårt arbetstygda bönderna av i dag anse sig ej ha råd att offra tid på ett så improduktivt arbete som den årligen återkommande klippningen. För att dessa kulturhistoriska kuriositeter inom växtvärlden och trädgårdskonsten ej på grund av bristande skötsel skola falla i vanvård, bekostas deras ans åtminstone delvis av allmänna medel. Figurerna å vidstående sida lära enligt lag skyddas mot åverkan.

INGER WEDBORN.

UNDERSÖKNING OM GINKGO.

Fil. lic. ARNE HÄSSLER, Botaniska museet i Lund, är sysselsatt med en sammanställning av odlade ex. *Ginkgo biloba* L. i Sverige och önskar gärna följande uppgifter om *Ginkgo*, där denna förekommer:

- 1) Platsen för trädets odling.
- 2) Trädets ålder.
- 3) Stickling eller fröplanta.
- 4) Trädets absoluta höjd. Datum.
- 5) Trädets absoluta höjd upp till förgreningen. Datum.
- 6) Trädets omkrets vid roten. Datum.
- 7) Trädets omkrets vid brösthöjd (1,3 meter över marken). Datum.
- 8) Ev. behövlig täckning av plantorna under vintern.
- 9) Ev. frysning av årsskotten under vintern.
- 10) Ev. blomning och fruktsättning.

Sammanställningen skall införas i Lustgården 1940. Svar ev. även med upplysningar om *Ginkgoträd* på annat håll motses tacksamt.

EN DENDROLOGISKT INTRESSANT TRÄDGÅRD I DJURSHOLM.

Direktör A. T. HAMMARSTRANDS trädgård, Friggavägen 6 i Djursholm, väckte berättigat uppseende vid en tävlan om »det bästa stenpartiet», som Dagens Nyheter anordnade i somras. Där vann den första pris. Juryn var ense om att den icke bara som anläggning var bra utan särskilt ur dendrologisk synpunkt stod i särklass. Detta konstaterades sedan av många trädgårdsintresserade när i höst trädgårdsamatörernas förening hade sin exkursion dit.

Direktör HAMMARSTRAND är själv en mycket intresserad trädgårdsodlare och en framstående växtkännare. Han har lagt ned mycket energi på att ta hem sällsynta växter och finna lämplig jord och växtplats för dem under trädgårdens olika ljus- och fuktighetsförhållanden. Bilderna visa ett par situationer från trädgården jämte en gren av *Viburnum rhytidophyllum*, vars vackra svarta och korallröda bär sällan utvecklas i mellersta Sverige. Som det framgår av nedanstående växtförteckning äro i synnerhet vintergröna växter rikt företrädda. Många av dessa äro sådana, som man icke är van att se vid så nordliga breddgrader.

Barrträd:

<i>Araucaria imbricata</i>	<i>Picea excelsa virgata</i>
<i>Cryptomeria japonica</i>	» <i>omorica</i>
» » <i>araucaroides</i>	» <i>pungens glauca Kosteri</i>
» » <i>elegans</i>	<i>Pinus Cembra</i>
<i>Chamaecyparis obtusa</i>	» <i>contorta</i>
» » <i>nana</i>	» <i>peuce</i>
» <i>pisifera plumosa</i>	<i>Pseudotsuga taxifolia</i> (syn. <i>P.</i>
» » <i>squarrosa</i>	<i>Douglasii</i>)
<i>Juniperus chinensis Pfitzeriana</i>	<i>Pseudotsuga taxifolia glauca</i>
<i>Juniperus communis hibernica</i>	<i>Taxodium distichum</i>
» <i>pseudosabina</i>	<i>Taxus baccata erecta</i>
» <i>squamata Meyeri</i>	» » <i>cuspidata</i>
» <i>virginiana glauca</i>	» » <i>fastigiata</i>
<i>Libocedrus decurrens</i>	» » <i>variegata</i>

Fig. 1. En granitknalle, som blivit till en liten attraktion i trädgårdsanläggningen.

Foto: REISÆTER.

Thuya occidentalis columna	Thujopsis dolabrata
» » Wagneriana	Torreya californica

Lövträd och buskar:

Arundinaria muriclae	Bruckenthalia spiculifolia
» nitida	Buxus sempervirens rotundifolia
Azara microphylla	» » argenteo-
Bambusa pygmaea	» » variegata
Berberis Aquifolium vulgaris (syn.	» » glauca
B. ilicifolia)	» » macrophylla
Berberis Gagnepainii	Camellia japonica
» japonica (syn. Mahonia	Cotoneaster Franchetti
japonica)	» Dammeri
» Julianæ	» microphylla
» stenophylla	» salicifolia floccosa
» verruculosa	» Simonsii

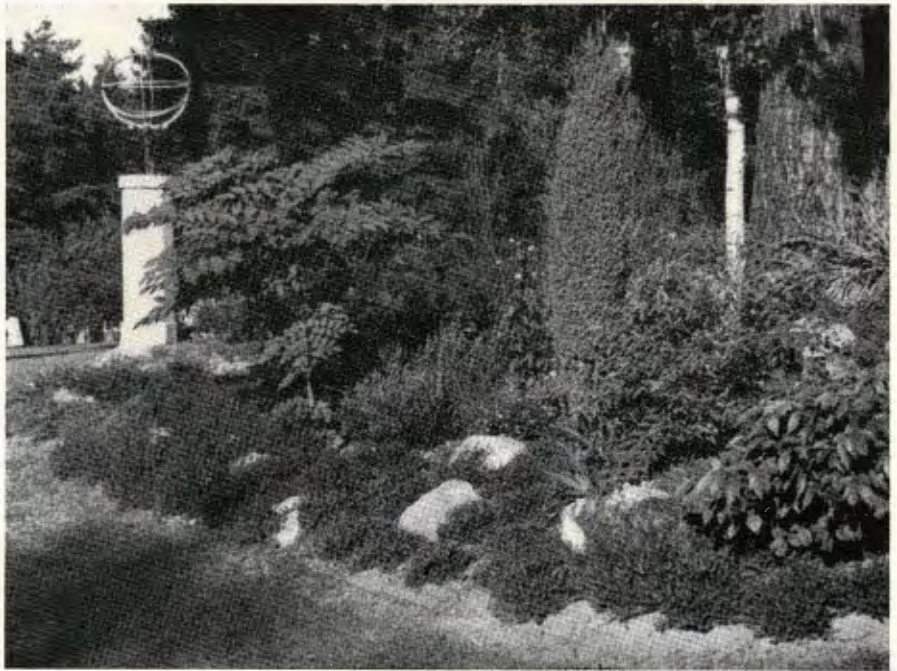

Fig. 2. En del av det planterade bergspartiet med övervägande vintergröna växter samt en dekorativ taggaralia invid solvisaren.

Foto: REISÆTER.

Crataegus Rogersiana aurantiaca	Genista sagitalis
Cytisus praecox	» tinctoria
» scoparius	Ginkgo biloba
Daboecia polifolia	Hedera colchica
Daphne laureola	» helix hibernica
Distylium racemosum	» » minima
Elaeagnus reflexa	» » sagittifolia
Empetrum nigrum scolicum	Hibiscus syriacus elegantissimus
Evonymus nana Koopmanii	» » Snowdrift
» radicans minima	Hydrangea arborea grandiflora alba
» » reticulata	» hortensis
» » vegeta	» » Bouquet Rose
Gaultheria procumbens	m. fl.
Genista dalmatica	Hypericum calycinum
» hybr. Dorothy Walpole	Ilex Aquifolium
» radiata	» laurifolia

Fig. 3. *Viburnum rhytidophyllum* med svarta och röda frukter.

Foto: REISÆTER.

Kalmia angustifolia
Ligustrum ovalifolium
Magnolia stellata
Lonicera pileata
Oxycoccus macrocarpus
Pernettya mucronata
Platanus occidentalis
Polygala chamaebuxus

Prunus Laurocerasus
 »   »   *Bernardii*
 »   »   *caucasica*
 »   »   *schipkaensis*
 »   *lusitanica*
Pyracantha coccinea
Quercus austriaca sempervirens
Raphiolepis japonica

Rhododendron amoenum	Stranvaesia Davidiana undulata
» Arendsii	Suaeda fruticosa
» balsamiflora	Tamarix germanica
» catawbiense	» tetrandra
» caractacus	Veronica cupressoides
» hatsu-giri	» pinguifolia
» praecox	» subalpina
» Wilsonii	» Traversii
Rubus Henryi	Viburnum foetidum rectangulum
Sarcococca humilis	» Henryi
» pruniformis	» rhytidophyllum
» ruscifolia	(se bild)
Stranvaesia Davidiana	» utile
» » salicifolia	Wistaria polystachya

Fruktträd o. l.

Aprikos, Precoce de Montplaisir	Valnöt, Juglans regia
Castanea numbo	Vin Precoce de Malingre.
Persika, Amsden	

SIGURD HOFF.

SVERIGES NORDLIGASTE EK.

Under en rundresa i övre Norrbotten sistlidne september månad bereddes mig under besök i Tarendö en dendrologisk överraskning av sällsammaste slag. Min färd gällde i första rummet en inventering av den nordsvenska tallen, och jag hade som färdledare för dagen skogschefen vid Munksunds Aktiebolag, jägmästare STEN WENNERHOLM. Under färden upp mot Tarendö hade han i förtäckta ordalag förespeglat mig möjligheten av en botanisk överraskning vid framkomsten dit, men vari denna bestod, fick jag ej veta, förrän han förde mig in

på en gård strax utanför Tärendö by och där för mig presenterade — Sveriges för att icke säga världens nordligaste ek! Och detta var ju en botanisk överraskning, som man här uppe på 67° 8' nordlig bredd minst av allt hade kunnat vänta sig.

Den ovan avbildade eken är en stälkek, *Quercus robur*, planterad på platsen, Välimaa gård i Tärendö, år 1927. Till och med år 1938 hade den unga ekplantan varje vinter skyddats medelst omvirad halm och en utanför halmen påsatt tunna. Vintern 1938—1939 hade den dock fått övervintra oskyddad. Vid uppmätning den 7 september 1939 befanns den 152 cm. hög med ett sista årsskott — plantans längsta — på ej mindre än 69 cm. Årsskotten 1939 verkade alla oväntat kraftiga; redan nu i början av september föreföllo skottspetsarna väl förvedade. Såsom av bilden framgår, företedde ekplantan ett växtligt utseende, som lovade det bästa för den kommande utvecklingen. På bilden se vi ANNA LISA SATIO, ägarinnan av gården, vid sidan av sin märkliga skyddsling. Redan före hennes inköp av gården hade eken där inplanterats av fru C. J. M. NÄSMAN, dåvarande husfrun därstädes.

Enligt tillgängliga litteraturuppgifter — jmf. ERIK GEETE, Nordliga ekar, »Lustgården» 1923, sid. 100—101 — skulle den nordligaste eken förut vara känd från Torneå stad i Finland. Eken vid Tärendö växer ej mindre än c. 1° 18' nordligare än denna.

N. SYLVÉN.

VÄGVÅRDSBYRÅN NU FÖRVERKLIGAD.

Det är nu 10 år sedan Föreningen för Dendrologi och Parkvård tog till orda i vägfrågan. Vid olika tillfällen har framhållits betydelsen av att vägen drages fram genom bygd och natur med mer känsla för landskapets topografi och egenart än hittills.

I ett föredrag vid föreningens årsmöte 1937 framhöll undertecknad vikten av att alla organisationer, som representera dessa intressen, enade sig om att göra en gemensam framstöt i vägvårdsfrågan. Det dröjde heller inte länge, förrän Svenska Naturskyddsföreningen, Samfundet för Hembygdsvård och Föreningen för Dendrologi och Parkvård etablerade ett intimt samarbete i dessa frågor. En vägvårdsbyrå bildades inom Samfundets för Hembygdsvård ekonomiska och organisatoriska ram. Särskilt verksam inom denna var trädgårdsarkitekt SVEN LINDE, som var väl skickad för denna uppgift på grund av sin tidigare verksamhet i U. S. A., där han aktivt deltagit i skapandet av s. k. Park-ways, som förbinda staden New York med dess naturreservat. Byrån tog till sin uppgift att lämna råd beträffande vägestetiska problem. I en gemensam skrivelse till Konungen begärde de tre organisationerna ett anslag för anställande av en konsulent. Denna anhållan bifölls och för budgetåret 1939/1940 anslogs ett belopp av 15,000 kronor för ändamålet med villkor att Samfundet för Hembygdsvård dels organiserade en rådgivande vägkommitté bestående av en representant vardera för Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen, Riksantikvarien, Samfundet för Hembygdsvård, Svenska Naturskyddsföreningen samt Föreningen för Dendrologi och Parkvård, dels ock anställde en vägvårdskonsulent.

Vägvårdskommittén, som nu är organiserad, har följande sammansättning:

Major KNUT KINCH, suppl. Väginpektör ALEX. SÖDERGREN (Väg- & Vattenbyggnadsstyrelsen),

Fil. d:r JOHN NIHLÉN, suppl. Lektor LORENTZ BOLIN (Samfundet för Hembygdsvård),

Författaren STEN SELANDER, suppl. fil. d:r GUNNAR BESKOW (Naturskyddsföreningen),
Antikvarierna ERIK LUNDBERG, suppl. BERTIL BERTHELSON (Riksantikvarieämbetet),
Trädgårdsarkitekt SVEN A. HERMELIN (Dendrologföreningen).

Under månaderna september och oktober 1939 uppehöll antikvarien fil. d:r ERIK LUNDBERG tjänsten som tillförordnad. Från den 1 nov. innehas den av undertecknad. Konsulentens åligganden framgå av följande utdrag ur en av Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen fastställd instruktion.

»Vägvårdskonsulentens uppgift är att med beaktande av gällande statliga normalbestämmelser för vägbyggnad, kungörelsen angående vägmärken och andra dylika föreskrifter samordna landskaps- och hembydsvårdens intressen med förekommande frågor i samband med underhåll eller byggande av väg, varmed förstås förutom anläggning av ny väg även omläggning och förbättring av väg, samt att därvid verka för att naturens skönhetsvärden i möjligaste mån bevaras och förökas.

I sådant avseende har konsumenten att genom upplysnings- och propagandaverksamhet till gagn för vägvärden i här förevarande syften arbeta för att på lång sikt bereda en för dessa syften gynnsam opinionsbildning och därvid söka väcka ett allmänt intresse för hithörande frågor samt att utarbета anvisningar och råd i ämnet, ävensom att gå Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelser, vägingenjörer, vägförrättningsmän och vägstyrelser samt enskilda organisationer och personer tillhanda med råd och upplysningar.

Upplysnings- och propagandaverksamheten, som skall bedrivas efter av Samfundets vägkommitté godkänd plan, bör främst omfatta föredrag, kurser, skrifter, tidningsartiklar m. m. ävensom andra lämpliga sätt av beskaffenhet att kunna tjäna här ifrågavarande syften. Föredrag och kurser (eventuellt under form av »vägvårdsdagar») böra anordnas, lämpligen i samråd med länsstyrelser, vägkulturkommittéer och vägstyrelseföreningar. Därvid böra, då så är möjligt, vägvårdsfrågorna belysas, diskuteras och praktiskt demonstreras i anslutning till aktuella — planerade eller pågående — arbetsföretag.»

»Konsumenten skall därjämte verka för åstadkommande av frivilliga insatser till förskönande av landskapet och vägen. I den mån denna del av verksamheten ej ingår under den allmänna propagandan, bör den samma särskilt rikta sig till markägare och till lokala hembygdsför-

eningar eller andra sammanslutningar, vilka kunna förväntas villiga att arbeta för nämnda syftemål».

»För resor i tjänsten, som påfordras för fullgörande av erhållet uppdrag, äger konsulenten åtnjuta ersättning motsvarande reseklass II C i allmänna resereglementet. Sådan ersättning utgår av för konsulentens verksamhet anvisade, till Samfundets förfogande ställda statsmedel.

Då konsulenten anlitas av annan än Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelse eller vägingenjör, skall konsulenten meddela uppdragsgivare, att denne har att till Samfundet inleverera vad som till konsulenten utgått i resekostnader, ävensom tillse, att uppdragsgivaren tillställs räkning på beloppet och att denna vederbörligen gäldas.»

Av ovanstående framgår således *dels* att konsulenten kan anlitas av enskilda organisationer och personer, *dels* att han skall vända sig till sådana med förslag om frivilliga insatser till förskönande av landskapet och vägen. Det är kanske särskilt på detta område som frågan intresserar föreningens medlemmar. Många uppgifter av denna art vänta på sin lösning. Tänk bara på vilka sår som tillfogas naturen kring ett vägbygge! Årtionden fordras för att de skola läka sig själva, men det kan gå relativt fort, om man hjälper till på rätt sätt.

Vägbyggaren disponerar blott den markremsa, som vägbygget fordrar rent tekniskt. Landskapsestetiskt sett kan man på många håll inte uppnå ett fullgott resultat utan att gå ut i den omgivande terrängen. Ibland gäller det att gallra trädvegetationen eller att komplettera den, ibland att hugga utsiktlinjer, en annan gång åter att förplantera störande grusgropar, bebyggelse eller dylikt. Allt detta är sådant, som fordrar markägarens förstående medverkan. Denna landskapsvårdande verksamhet fordrar ett förtroendefullt samarbete mellan vägmän, markägare och andra intresserade — ett samarbete, som vi få hoppas blir allt vanligare och självklarare.

SVEN A. HERMELIN.

L I T T E R A T U R.

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 29
1938. 206 sid. med 77 illustrationer i texten. Pris 7: — kr.

Även 1938 års årgång av »Sveriges Natur» erbjuder mycket av intresse för såväl dendrologer som parkvårdare. INGMAR FRÖMANS »Karlsöarnas blomsterskatter» ger i ord och bild den rätta föreställningen om den verkliga skattkammare, vi ej minst botaniskt sett äga i öarna i fråga. De utomordentligt vackra bilderna av »*Orchis sambucina* — Adam och Eva — i full blom på Stora Karlsö», »gullvivorna i Hassli», »*Anemone silvestris* — tovsippan — på hjässan av Stora Karlsö», »*Adonis vernalis* — en av de tusen solarna» och »*Phyllitis scolopendrium* — hjorttungan — på Lilla Karlsö» visa här huru dessa av våra parkvårdare särskilt omhuldade arter te sig som allra bäst i sin naturliga omgivning. Med trenne utmärkta bilder illustrerar FRÖMAN den målande skildring han i sin uppsats ger av sitt högintressanta fynd av Karlsösallaten, *Lactuca quercina*, vid Älmar på Stora Karlsö. De dendrologiska inslagen på Storön illustreras av tre instruktiva bilder: »de fyra urgamla almarna ovanför Söderslätt», »*Hedera helix* — 'rinden' — vid Rindhålet i Västerberget» och »*Prunus mahaleb* — weichseln — som från början inplanterades av WÖHLER vid Svarthällar. Den har nu genom fåglarna spritts i stor mängd över hela ön och blivit en inhemska art, praktiskt taget omöjlig att utrota.» — HJALMAR BJURULF berättar om »Bondberget vid Jönköping — ett lund- och lövängsområde med natur- och kulturminnen, som böra skyddas.» — En uppsats av stort floristiskt intresse är ERIK RUNQUISTS: »Är den helbladiga vandelroten (*Valeriana baltica* Pleijel) i fara att utrotas i Sverige?» — ERIK GEETE: »Den danska heden och naturskyddet», ger ett välkommet referat av en synnerligen intressant uppsats i ämnet i »Hedeselskabets Tidsskrift», nr 5, 1937, författad av ALB. DORNONVILLE DE LA COUR, »1:ste vice Formand» i Danmarks Naturfredningsforening. — I »Fardume träsk — en fridlyst fågelsjö» av VALTON JOHANSSON möta värdefulla floristiska notiser, så exempelvis meddelanden om de på Gotland sällsynta lignoserna skvattram (*Ledum*

palustre), rosling (*Andromeda polifolia*) och *Sorbus fennica* × *aucuparia* från Storholmen i Fardume träsk. — Den kände naturentusiasten LARS-GUNNAR ROMELL ger i en vackert illustrerad uppsats om »Götlandsänget och dess framtid» en historisk återblick över de götländska lövängarna och åtgårderna för deras skyddande. På förslag av stiftsjägmästare NILS EKBERG gav stiftsnämnden den 23 april 1937 honom och författaren i uppdrag att göra en inventering av stiftets lövängar att tjäna som grundval för nya åtgärder. I uppsatsen tecknar förf. i korthet den bild, som utredningen givit. — Uppsatsernas rad avslutas av CARL FRIES med en skildring av »Stora och Lilla Sandböte — ett nytt naturskyddsområde i Stockholms skärgård». — I anslutning till uppsatserna följer avdelningen »In memoriam», vari EDVARD WIBECK tecknar en dödsruna över den 1938 d. 27/1 bortgångne botanisten och naturskyddsvännen ANDERS SEBASTIAN TROLANDER, välkänd även för »Lustgårdens» läsare såsom författare till ett flertal i »Lustgården» publicerade dendrologiskt intressanta »meddelanden från Kronobergs läns naturvetenskapliga förening».

I årsskriftens »smärre uppsatser och meddelanden» möta ävenledes meddelanden av intresse för svensk dendrologisk läsekrets. HARRY G. SVENSSONS berättelse om »biologilärarnas förenings exkursion till Jämtland 28/6—2/7 1937» är just nu av aktuellt intresse, då i densamma ingår en skildring av exkursionens besök å Skurdalshöjden, som den 16 juli i år besöktes av deltagarna i Föreningens för dendrologi och parkvård senaste sommarexkursion. EINAR CARLSSON meddelar ett tidigare obeaktat småländskt idegransbestånd på ömse sidor om Badebodaån i Handbörds härad, Kalmar län. LARS-GUNNAR ROMELL redogör för »natur- och landskapsvård på Höjentorps kungsgård» å Billingen, Västergötland. »Västkustens naturskatter måste bevaras!» utropar här PAUL ROSENIUS. »Linnés ask på Stora Karlsö» avbildas och beskrives av EINAR ÅSTRÖM. Under rubriken »en av Stockholms-traktens och Sveriges största ekar» berättar EDVARD WIBECK om en mellan jul och nyår 1938 eldhärjad jätteek på Kersön i Mälaren om ej mindre än 8,10 m:s brösthöjdsomkrets och lämnar i samband därmed en redogörelse för övriga svenska jätteekar av större dimensioner än denna; i anslutning härtill erinras om att Danmark i sin »Kungsek» i Nordskogen vid Jægerpris med en brösthöjdsomkrets på ej mindre än 14,4 m. alltjämt håller det skandinaviska storleksrekordet. — »Litteraturanmälningar», »av Vetenskapsakademien och Domänstyrelsen under år 1937 handlagda viktigare naturskydds-

ärenden», »Naturskyddslitteratur tryckt i Sverige år 1937 (jämfte äldre tillägg)» jämte föreningsmeddelanden avsluta den förnämliga årsskriften.

N. SYLVÉN.

Skånes Natur. Skånes Naturskyddsförenings årsskrift 1938. XXV. 95 sid. med 2 planscher och 24 illustrationer i texten. Pris 3:— kr.

»Skånes Natur» 1938 lämnar liksom föregående årgångar intressanta såväl dendrologiska som floristiska bidrag till utökad kännedom om landskapet Skåne och dess flora. I ett i årsskriften återgivet »tal vid Skånes Naturskyddsförenings vårutflykt och årsstämma den 23 maj 1937» å Rösjöholm omnämner föreningens sekreterare, docent OTTO GERTZ, bl. a. de i Rösjöholms-trakten gjorda fynden av idegran, *Taxus baccata*, småbladig masurbjörk, *Betula verrucosa* var. *arbuscula*, samt den inom Skåne allenast här påträffade hybriderna mellan dvärgbjörk och masurbjörk: *Betula verrucosa* × *nana*. I en uppsats om »Trapa natans i Immeln — några minnesord» redogör samme författare för den nu utgångna sjönötens sorgligt ändade skånska levnadssaga. »Om lövängar och lövängsfragment på Linderödsåsen» berättar NILS NILSSON och ger härvid en fyllig skildring av lövängarna sådana de varit för en 15 å 20 år sedan och hurudana de till största delen nu blivit genom naturmänniskans kalhuggningar och s. k. moderna betesanläggningar. Docenten GERTZ' namn möter som författare till ytterligare tre i årsskriften ingående intresseväckande uppsatser: »Några äldre uppgifter om vårdträd, deras plantering och öden», »Bilder från Hallands Väderö» och »Anderstorpsenarnas ålder», den sistnämnda ett supplerande tillägg till en tidigare redogörelse för Anderstorps enskog i »Skånes Natur» 1935. Under rubriken »Vandaliserad landsväg — allén fälldes trots förbön av vägstyrelsen» går G. RUDEBECK till rätta med den alltför ofta inträffade meningslösa skövlingen av våra landsvägsalléer. »Viktigare av föreningen handlagda naturskyddsärenden 1937—1938» och övriga föreningsmeddelanden avsluta den värdefulla årsskriften.

N. SYLVÉN.

Dansk Naturfredning. Danmarks Naturfrednings forenings Aarsskrift 1937—38. 160 sid. med 86 illustrationer i texten. 1938—39. 176 sid. med 101 illustrationer i texten.

De två senaste årgångarna av »Dansk Naturfredning» äro värdiga efterföljare till sina förnämliga, tidigare i »Lustgården» anmälda

föregångare. Det rika bildmaterialet är som alltid underbart vackert. I de nu föreliggande årgångarna av »Dansk Naturfredning» ha under årens lopp hopförts ett i sitt slag enastående bildgalleri över dansk natur.

I 1937—38 års årgång är det framförallt danska slott och parker samt Skagen och Danmarks nordspets Grenen, som passera revy. Gram Slot, Valdemars Slot, och Katholm företrädas av en mängd vackra och instruktiva bilder, visande flygbilder över parker och anläggningar, parkinteriorer och solitärträd etc. I texten möter en utförlig skildring av »Gram Slotspark», som nu fridlysts, samt en särskild uppsats om »Gram-Fredningernes naturvidenskabelige Værdi». En intressant »Enquete vedrørende den nye Naturfredningslov» upptager 30 av årsskriftens 160 sidor.

1938—39 års årgång framvisar bl. a. en serie förtjusande danska växt- och vegetationsbilder, av vilka framför andra de av blommande *Stellaria holostea*, *Primula elatior*, *Stachys silvatica*, *Iris pseudacorus*, *Campanula Trachelium*, *Sedum acre*, *Corydalis cava*, *Nymphaea alba* och *Prunus spinosa* fästa sig i minnet. Av speciellt intresse för svensk läsekrets är i denna årgång JOHN KNOX' kommenterade redogörelse för »Svensk Kommissionsforslag om Strandbebyggelse», illustrerad med en del vackra svenska västkustbilder. C. BLIXENCRONE-MØLLERS utförliga framställning av »Københavnsegnens Fredningsplan» är här även värd särskilt beaktande.

N. SYLVÉN.

Skärälid. AV TORSTEN HALLENBORG. Sundqvist och Emond, Lund, 1939.

151 textsidor + ett 50-tal bildsidor med 88 bilder. Pris 8: 75 kr.

»När skåningen besöker Skärälid är han som hemma hos sig. Men liksom hans geografiska kunskaper enligt malicen ej brukar sträcka sig norr om Hässleholm, så har uppsvensken ofta också en ganska bristfällig kännedom om den sydligaste landsändan. Skåne förmenas ej sällan vara ett överkultiverat slättland med allenast åkrar, betesvallar och pilalléer utan vare sig skog, sjöar eller berg. Skärälid torde för de allra flesta i mellersta och norra delarna av landet vara antingen fullständigt okänt eller på sin höjd bekant endast till namnet.» — Så börjar författaren sin monografi över Skärälid.

Det är onekligen ett särdeles intressant stycke svensk natur, som här skildras i ord och bild. Det rika materialet har delats upp på

sådant sätt, att läsaren efter en geografisk orientering i kapitlet »Söderåsen och Skäralid» blir insatt i Skäralids geologi och utvecklingshistoria. Ett särskilt kapitel ägnas åt de mäktiga rasbranterna. Så kommer turen till skogen sådan den utvecklats i dalen och på dess branta sidor.

Måhända är det skildringen av de gamla träden, som mest intresserar en dendrolog. Låt oss citera följande ur skildringen av Kloster-eken, Snapphaneeken eller Kungseken, som befolkningen med olika namn kallar den märkliga eken vid Herrevadskloster (8,30 meter i omfång vid brösthöjd). »Eken i Klosterhagen är däremot ännu i sin fulla livskraft och troligen Sveriges stoltaste ek, även om den som sagt ej är den största. Det är en sådan urkraft, som strålar ut från trädet, att man stannar i beundran och låter blicken fara över stammens stora grå ytor, som äro ovanligt släta och fria från de knutar och utväxter, som annars äro vanliga på stora ekar. Man följer grenarnas knotiga virrvarr, mäter kronans vidd och fröjdas över bladverkets friska grönska.

Det susar historia genom kronan på denna nära tusenåriga ek på klostrets gamla mark. Här i ekens skugga kunde gudedliga cisterciensermunkar under klostrets allra första tid läsa sina heliga skrifter i allsköns ro. Här drogo bålde riddare förbi, när de skulle ut på jakt efter skogens hjortar och andra vilda djur, och här dinglade flera hundra år senare rader av upphängda snapphanar i de väldiga grenarna.»

En uppgift om den väldiga granen i Risebergagårdens trädgård föranledde en korrigerings av korrekturet till artikeln om inventeringen av trädjättarna i denna årsbok. Hallenborg lämnar nämligen uppgiften att Risebergagranen i stamomkrets mäter 533 cm., vilket är rikrekordet för en gran.

Särskilda kapitel ha ägnats åt dalens örtflora, åt den stora murgrönan vid Lia mad, Evonymusdungen och ormbunkarna. Sedan också dalens djurliv skildrats, övergår författaren till ett kapitel om naturskydd i Skäralid, där han gör sig till tolk för den säkert ganska allmänt omhuldade önskan att avsätta Skäralid som naturreservat. Den som läst boken kan väl knappast tveka om att en sådan åtgärd vore befogad. Icke minst övertygande verkar författarens bildmaterial, som är värt en särskild eloge.

SVEN A. HERMELIN.

FÖRTECKNING ÖVER UNDER ÅR 1937 UTKOMMEN LITTERATUR RÖRANDE DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Utarbetad av HELLEN AMÉEN-MALMSTRÖM.

I. SJÄLVSTÄNDIGA ARBETEN.

- ANSON, E. R., *The owner gardener*. London. 276 s. John Murray. Pris 2 s. 6 d. net.
- AUCHTER, E. C. & KNAPP, H. B., *Orchard and small fruit culture*. 3. ed. New York & London. 21 + 627 s. Chapman & Hall, Ltd., London. Pris 25 s. net.
- AUER, A. V., *Muhkurin kasvista*. — *Die Flora des Eichenwaldes von Muhkuri*. Helsinki. 36 s. (*Silva fennica*. [Utg. av] Finska forstsamfundet. 41.)
- BAILEY, L. H., *The garden of Gourds*. New York. 7 + 134 s. + 42 pl. The Macmillan Co. Pris 12 s. 6 d. net.
- BINDSEIL, W., *Die Pflege der Formenschönheit im Walde*. Neudamm 19 s. (Flugschriften d. Reichsstelle für Naturschutz. 20. — Aus: Naturschutz. Jahrg. 18.) Pris 0:15 RM.
- BLATTER, E. & MILLARD, W. S., *Some beautiful Indian trees*. London. 10 + 110 s. + 68 pl. John Bale Sons & Curnow, Ltd. Pris 21 s. net.
- BOULTON, E. H. B., *A pocket-book of British trees*. London. 182 s. A. & C. Black, Ltd. Pris 5 s. net.
- BRETT, WALTER, *Pictorial gardening*. London. 295 s. C. Arthur Pearson, Ltd. Pris 7 s. 6 d. net.
- , *The book of garden improvements: over 1.000 ideas and plans for amateur gardeners*. London. 256 s. C. Arthur Pearson, Ltd. Pris 6 s. net.
- BÖTTNER, JOHS., *Gartenbuch für Anfänger*. 20. Aufl. [neubearb.] von Johs. Böttner d. J. & Walt. Poenicke. Frankfurt. 494 s. + 16 tavl. Verlagsanstalt Troitzsch. Pris 7:50 RM.
- CLAY, SAMPSON, *The present-day rock garden*. Being a complementary volume to Farrer's »English rock-garden». London. 706 s. T. C. & E. C. Jack, Ltd. Pris 31 s. 6 d. net.
- DAHL, CARL G., *Beskärning av fruktträd*. 4:e omarb. uppl. Stockholm. 72 s. (Sv. pomol. fören. ströskrifter. 1.) Sv. pomol. fören. förlag & Seelig. Pris 1:— kr.
- DAHL, CARL G. & JOHANSSON, EMIL, *Besprutning av fruktträd*. 9:e omarb. uppl. Stockholm. 55 s. (Sv. pomol. fören. ströskrifter. 2.) Sv. pomol. fören. & Seelig. Pris 0:50 kr.
- DAY, HARRY A., *Rosecraft: a guide to rose growing*. London. 11 + 84 s. Methuen & Co., Ltd. Pris 2 s. 6 d. net.
- DUCHÊNE, J., *Les jardines de l'avenir, hier, aujourd'hui, demain*. Paris. Vincent, Fréal & Cie.

- DULLUM, NILS, Frugtudynding. København. (Særtr. af Tidsskrift for Planteavl. Bd 42. — Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. 308.) Gyldendal. Pris 0:50 kr.
- Form og flora. Årsskrift utg. av Norsk hagearkitekt- og anleggsgartnerlag. 1 (1937). Oslo. 64 s. Grøndahl & Søn. Pris 2:50 kr.
- Gartnerforening, Alm. dansk, 1887—1937. Jubileumsskrift. Gartneriet gennem de sidste 50 Aar. Red. af ALFRED M. DANVIG. København. 228 s. Alm. dansk Gartnerforening. Pris 2:— kr.
- GOLDSMITH, MARGARET O., Friday-to-Monday gardening. New York & London. 16 + 195 s. McGraw Hill Book Co. Pris 10 s. 6 d.
- GRAM, ERNST, Havedoktoren. København. 64 s. Østifternes Haveselskab. Pris 0:50 kr.
- GRAM, ERNST & WEBER, ANNA, Bekæmpelse av Haveplanternes Sygdomme. København. 184 s. Alm. dansk Gartnerforenings Forlag. Pris hæft. 1:35, inbund. 2:— kr.
- GRAM, K., JENSEN, HJ. & MENTZ, A., Nytteplanter. København. 512 s. Gyldendal. Pris hæft. 9:75, inbund. 15:75 kr.
- GRÈEN, SVEN, Perenna växter. Stockholm. 211 s. (Allm. sv. trädgårdstidn. handböcker.) Nord. Rotogravyr. Pris 2:75 kr.
- , Trädgårdsredskap. Motordrivna. D. 2. Stockholm. 44 s. (Allm. sv. trädgårdstidn. handböcker.) Nord. Rotogravyr. Pris 1:50.
- Hallands natur. Hallands naturskyddsförenings meddelande. 1 (1936). Halmstad 1937. 38 s. Hallands naturskyddsförening. Pris 1:— kr.
- HARLOW, WILLIAM M. & HARRAR, ELLWOD S., Textbook of dendrology: covering the important forest trees of the United States and Canada. New York & London. 541 s. McGraw Hill Book Co. Pris 25 s.
- HAUCH, L. A., The beech in Denmark. Transl. by BETSY NEERGAARD BRØNDSTED. 1—3. København. 26, 26, 32 s. Gyldendal. Pris 1:75 kr. per hæfte.
- Havebog. Havens Røgt og Pleje Aaret rundt. Praktiske Raad og Anvisninger samlet af Jul. C. København. 32 s. U. A. Carl Rasmussen. Pris 0:50 kr.
- HEATH, FR. G., Our British trees and how to know them. 5 ed., rev. London. 15 + 490 s. Hutchinson & Co. Pris 5 s. net.
- HELLYER, A. G. L., Your new garden. London. 266 s. W. H. & L. Collingridge, Ltd. Pris 5 s. net.
- HERMELIN, SVEN A., Äpplen och päron. 2:a, betydligt utök. uppl. Stockholm. 179 s. (Allm. sv. trädgårdstidn. handböcker.) Nord. Rotogravyr. Pris 2:75 kr.
- HESMER, HERB., Die heutige Bewaldung Deutschlands. Dargestellt an Hand von 17 Karten der einzelnen Holz- und Betriebsarten. Berlin. 52 s. P. Parey. Pris 3:80 RM.
- HJERN, TAGE, Rosor. Stockholm. 179 s. (Allm. sv. trädgårdstidn. handböcker.) Nord. Rotogravyr. Pris 2:75 kr.
- HOBBS, EDWARD, How to make garden structures. London. 88 s. W. Foulsham & Co., Ltd. Pris 1 s. net.
- HOTTES, ALFRED CARL, Book of shrubs. 3. ed. rev. a. enlarged. New York. 438 s. De La Mare. Pris 3:00 doll.
- , Key to a beautiful garden. Three Rivers, Mich. 80 s. R. M. Kellogg Co. Pris 0:50 doll.

- HOUTZAGERS, G., Het geslacht *Populus* in verband met zijn beteekenis voor de houtteelt. (The genus *Populus* and its significance in silviculture.) Wageningen. 266 s. H. Veenman & Zonen. Pris 11: 90 kr.
- JAMES, MARGUERITE, The family garden. London, Bombay & Sydney. 296 s. George C. Harrap & Co., Ltd. Pris 6 s. net.
- Jardins d'aujourd'hui. Paris 250 fotogr. reproduktioner, 70 planer. Société nationale d'horticulture, 84 rue de Grenelle, Paris. Pris 80: — frcs.
- JEKYLL, GERTRUDE, A gardener's testament: a selection of articles and notes. London. 14 + 258 s. Country Life, Ltd. Pris 10 s. 6 d. net.
- JELlicoe, G. A., Gardens of Europe. London, Glasgow & Bombay. 134 s. Blackie & Son, Ltd. Pris 12 s. 6 d. net.
- JENSSSEN'S Lommebog for Gartnere og Havevenner. Ved J. V. IRGENS-MØLLER. Aarg. 28 (1938), København 1937. 272 s. N. C. Roms Forlag. Pris 2: 50 kr.
- JENTYS-SZAFEROWA, J., Z badan' biometrycznych nad zbiorowyn gatunkiem *Betula alba* L. 1. — Biometrical studies on the collective species *Betula alba* L. 1. Warszawa. 57 s. (Instytut badawczy lasów państwowych. — Institut de recherches des forêts domaniales. Travaux et comptes rendus. Ser. A. N:o 26.)
- JESSEN, KNUD & MENTZ, A., Vilde Planter i Norden. H. 1—5. København. 32 s. per hæfte. Gads Forlag. Pris 3: — kr. per hæfte.
- JOHNSON, A. T., A woodland garden. London. 248 s. Country Life, Ltd. Pris 12 s. 6 d. net.
- JOHNSON, MAGNUS, Handbok över vildflor. Södertälje. 96 s. Förf., Bränningstrand, Postfack 77, Södertälje. Pris 1: 75 kr.
- Jordbruksatlas över Sverige. På uppdrag av Kungl. Lantbruksakademiens ekonomiska avdelning utarb. av OLOF JONASSON, ERNST HÖIJER och THURE BJÖRKMAN. Stockholm. 164 s. Lantbrukssällskapet's Tidskriftsaktiebolag. Pris 5: — kr.
- KLIXBÜLL, K. BRANDT, Vor Have. Haandbog for Haveejere. København. 180 s. + Tavl. o. Bil. Hasselbalch. Pris hæft. 4: 50, inbund. 6: — kr.
- KRÜSSMANN, G., Die Laubgehölze. Verzeichnis und Beschreibung der in Deutschland winterharten Laubgehölze. Unter mitw. von KARL FROST. Berl. 380 s. P. Parey. Pris 12: 60 RM.
- KUCK, LORAIN E., One hundred Kyoto gardens. London 15 + 149 s. Kegan Paul & Co., Ltd. Pris 6 s. net.
- KUNDZINŠ, A., Dazū faktorū ietekme uz baltakšna (*Alnus incana* Moench) vegetatīvo atjaunōsanos. — Über den Einfluss einiger Faktoren auf die Verjüngung der Weisserle. Riga. 45 s. (Latvijas mezu pētīšanas stacijas. — Forstliche Versuchsanstalt. Mitteil. 8.)
- LAGERBERG, TORSTEN, Vilda växter i Norden. Bd 1. Polypodiaceae-Caryophyllaceae. Stockholm. 29, 447, 227 s. Natur och kultur. Pris inbund. 62: — kr.
- LAGERBERG, TORSTEN & HOLMBOE, JENS, Våre ville planter. Bd 1. Oslo. 8 + 251 + 130 s. Johan Grundt Tanums forlag. Pris hæft. 32: —, inbund. 40: — kr.
- LANGE, M., Unsere deutschen Eichen: mit Erläuterungen ihrer Schönheit und Eigenart. Dessau. 319 s. Schwalbe Verlag. Pris 8: 50 RM.
- LANGERAK, THS., Skulehagebok. Kristiansand. 46 s. Rekv. fr. förf. adr. Longerak pr Kristiansand. Pris 0: 25 kr.

- LEHMANN, ALFRED, Gartenzierpflanzen. Anleitung zum Bestimmen der Holzgewächse, Stauden und einjährigen Pflanzen unserer Gärten. 2. Neubearb. Aufl. Leipzig. 254 s. Quelle & Meyer. Pris inbund. 5:80 RM.
- LEIBER & MÖRMANN, Saat- und Pflanzschulen, Hrsg. vom Badischen Finanz- und Wirtschaftsministerium, Forstabteilung. Karlsruhe. 39 s. Rekv. fr. Hilfsbüro des Bad. Finanz- und Wirtschaftsministeriums, Forstabteilung, Karlsruhe. Pris 3:— RM.
- LICHTENBERGER, F., Von Blumen und Bäumen. Köln. 131 s. (Vom Leben der Pflanzen. Buch 2.) J. P. Bachem, G. m. b. H. Pris 3:60 RM.
- LYNGE, B., Verdens største tre (*Sequoia gigantea*). Oslo. 16 s. J. W. Cappelen's forlag. Pris 0:45 kr.
- LYSBAKKEN, SIGURD, Havestell. 3:e utg. Oslo 162 s. H. Aschehoug & Co. Pris hæft. 3:80, inbund. 4:85 kr.
- MC FARLAND, J. HORACE, Roses of the world in colour. London ... 320 s. Cassell & Co., Ltd. Pris 21 s. net.
- MATSCHAT, CECILE HULSE, Shrubs and trees. Boston. 80 s. Houghton. Pris 1:00 doll.
- MATTSSON, KARL, Fruktdodling i Norrland. Örnköldsvik. 63 s. Förf. Pris 1:— kr.
- MAYER-WEGELIN, HANS, Das Aufästen der Waldbäume. Grundsätze und regeln. Hannover. 58 s. Verlag M. & H. Schaper. Pris 1:80 RM.
- MEHLISCH, K., Die botanischen Grundlagen der gärtnerischen Praxis. Berlin. 89 s. (Die gärtner. Berufspraxis. 5.) P. Parey. Pris 3:60 RM.
- MERCER, F. A. Gardens and gardening. Lay-outs for small owners. Ed. by ... London. 134 s. The Studio, Ltd. Pris 10 s. 6 d. net.
- MIDDLETON, C. H., Mr. Middleton talks about gardening. Cheap ed. London. 248 s. George Allen & Unwin, Ltd. Pris 3 s. 6 d. net.
- , Winter-flowering plants for outdoors borders: cultural details of trees and shrubs, climbers, herbaceous plants, and bulbs that flower outdoors in the British Isles during the winter months. London & Melbourne. 124 s. + 24 pl. Ward, Loch & Co., Ltd. Pris 3 s. 6 d. net.
- MOTTE, JEAN, *Castanea crenata*, Sieb. et Zucc: esquisse d'un répertoire des variétés japonaises. Paris & Tokyo. 116 s. (Bulletin de la Maison Franco-Japonaise. T. 7: N:o 1.) Paul Geuthner, Paris. Pris 17:— frcs.
- MÜLBERGER, MARIAN H., Bäume unserer Wälder. Laub, Knospen, Blüten, Früchte auf 20 Farbtaf. nach Naturaufnahme. Text von H. SCHUSTER. Ravensburg. 32 s. Maier. Pris 2:25 RM.
- MÜTZE, WILHELM & SCHNEIDER, CAMILLO, Die Rose in Garten und Park. Berlin. 146 s. 104 svarta, 14 färglagda avbild. Verlag der Gartenschönheit. Pris kart. 5:50, inbund. 6:50 RM.
- NOACK, E. & KALLAUCH, W., Rosenkultur unter Glas. Berlin. 82 s. P. Parey. Pris 3:50 RM.
- OLBRICH, ANT., Handbuch der Baumschulen. Praktische Anleitung zu Baumschulenebetrieb. Hannover. 246 s. Verlag M. & H. Schaper. Pris 10:— RM.
- PARDÉ, L., Les conifères. Paris. 294 s. La Maison rustique. Librairie agricole et horticole. Pris 32:— frcs.
- PEDERSEN, A. & THOLLE, JOHANNES, Danske Havebrugskandidater. 1932—1937. Udg. af Foreningen af Danske Havebrugskandidater. København. Tr. Nyborg. 27 s. Foren. af Danske Havebrugskandidater. Pris 0:50 kr.

- RABER, O., Water utilization by trees, with special reference to the economic forest species of the North temperate zone. Washington. 97 s. (U. S. departm. of agriculture. Misc. publ. N:o 257.)
- RIMANN, CARL, Die Praxis der Gartentechnik. Lehr- und Handbuch für Berufsgärtner, insbes. für Landschaftsgärtner, Gartenarchitekten und Gartentechniker. 2. Neubearb. Aufl. Berlin. 376 s. P. Parey. (Pareys Handbücher d. prakt. Gartenbaues. 3.) Pris 15:60 RM.
- SCHMITT, CORNEL, Der Laubwald. Leipzig. 40 s. + 19 pl.
- , Der Nadelwald. Leipzig. 40 s. + 16 pl. (Lebensgemeinschaften der deutschen Heimat. Hrsg. von CORNEL SCHMITT.) Quelle & Meyer. Pris 1:60 RM. per del.
- SCHREINER, ERNST J., Improvement of forest trees. Washington 1938. (U. S. departm. of agriculture. Separate of Yearbook 1937, pp. 1242—1279.)
- SCHWARZ, OTTO, Monographie der Eichen Europas und des Mittelmeergebietes. Textbd. 1: Lief. 1—3/4: Atlas der Blattformen. Lief. 1—2. Berlin—Dahlem 1936—37. s. 1—130, tavl. 1—2. (Repertorium specierum novarum regni vegetabilis. Sonderbeihft.) Verlag des Repertoriums, Fabekstr. 49, Berlin-Dahlem. Pris 10:— RM. per Lief.
- SUNDSTEDT, FREDRIK, Vår trädgård och livet i den. 152 bilder. Stockholm. 246 s. Natur och kultur. Pris häft. 6:—, inbund. 7:50 kr.
- SÖDERBERG, ERIK, Växterna i täppan. Stockholm. 94 s., 48 färgfot. pl. Koop. förbund. Pris 2:— kr.
- TRENKLE, RUD., Dorfverschönerung durch Blume, Strauch und Baum. 2. Aufl. München. 40 s. Reichsnährstand Verlags-Ges., Zweigniederlassung Bayern, München. Pris 0:45 RM.
- Waldverbreitung, Deutschlands. Zusammengestellt u. bearb. im Institut für Forstpolitik an der Forstlichen Hochschule Tharandt. Leitung: F. HESKE. Neudamm. 1 Karte 125×103 cm. 2 bl. Pris 10:RM., uppfordrad som väggharta. 16:— RM.
- WEGNER-HÖRING, ERNST, Pläne für kleine Gärten. Praktische Hinweise für die fachgemässe Anlage eines Gartens. 2. verbess. Aufl. Frankfurt. 37 s. + 27 pl. o. skisser. (Kleinbuch d. Gartenpraxis. 7.) Pris 0:85 RM.
- WETTSTEIN, W. VON, Die Vermehrung und Kultur der Pappel. (Aus dem Kaiser-Wilhelm-Institut für Züchtungsforschung, Müncheberg/Mark.) Frankfurt a. Main. 30 s. Sauerländer's Verlag. Pris 0:80 RM.
- WRIGHT, RICHARDSON, The story of gardening: from the hanging gardens of Babylon to the hanging gardens of New York. Cheap ed. London. 12 + 475 s. George Routledge & Sons, Ltd. Pris 7 s. 6 d. net.

II. UPPSATSER INTAGNA I TIDSKRIFTER, ÅRSBÖCKER¹ ETC.

a. I svenska tidskrifter.

- AHLIN, ERIK, Carl X Gustafs päronträd. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 726.
- , Ympkvistar, ympning och okulering. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 87—89.

¹ Fullständiga titlar å de tidskrifter, årsböcker m. m., som genomgått i och för denna förteckning återfinnas i föregående litteraturförteckningar i Lustgården t. o. m. Arg. 17 (1936). Under år 1937 nytillkomna periodiska publikationer upptagas i avd. I.

- ALMQVIST, GUNNAR, Bland palmer, bananer och jättekaktusar på våra breddgrader. — En visit i Göteborgs trädgårdsförening. — Tappan, 61, s. 223—228.
- ANDERSSON, ERIK, Rosa rouletti. En ros för stenpartiet och klippträdgården. — Tappan, 61, s. 237.
- ANDERSSON, SVEN, Fredriksborgs slott och anläggning. — Viola, 43, N:o 25, s. 8.
- ANJOU, VICTOR, Stenmurar i stället för stenpartier. — Tappan, 61, s. 71—76.
- , Två trädgårdsanläggningar i Hälsingborg. — Tappan, 61, s. 46—49.
- BAUER, WALTER, Bilder från Örgryte, Göteborgs trädgårdsstad. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 331—332.
- , Brev från Steiermark. Viola, 43, N:o 30, s. 8; 31, s. 8; 43, s. 8.
- BAUER, WALTER, Klippträdgården i Göteborgs botaniska trädgård. — Allm. svensk trädgårdstidn., 9, s. 424—431.
- BERGDAHL, ARVID, Två blåtrylokaler [*Lonicera coerulea*] i Närke. — Sv. bot. tidskr. 31, s. 122—125.
- BERGFELDT, GUNNAR, Trädgårdspremieringarna år 1936. — Tappan, 61, s. 21—27.
- BILLBÄCK, BERTIL, Prydnadsbuskar. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 686—694.
- BLOMQVIST, S. G:SON, Ett fynd av jätteasp (*Populus tremula gigas*) i Medelpad. Förelöpande meddelande. — Bot. not., 1937, s. 119—123.
- BOLIN, PEHR, Skogsträdens förädling. Några invändningar emot innehållet i professor Nilsson-Ehles föredrag vid årets skogsvecka i Stockholm. — Skogsägaren, 13, s. 117—120.
- BRAATHEN, ALMA, Trädgårdsskolan i Söråker. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 589—593.
- BRUUN, GUNNAR, »Gräs eller grus i trädgårdsgångar?» — Tappan, 61, s. 171—172. Med anm. av Red. s. 172.
- CARBONNIER, HENRIK, Ett bidrag till granproveniensen betydelse. — Skogen, 24, s. 229—233.
- CARLSSON, EINAR, Märklig rågångstall [i närheten av f. d. soldattorpet Foglabo i Kråksmåla s:n, Kalmar län]. — Sv. natur, 28, s. 152.
- CLAESSON, HILDING, Bilder från en resa. — Viola, 43.
1. Danska kyrkogårdar. — N:o 35, s. 1, 8.
  2. Nordmark. — N:o 38, s. 5.
  3. Den gröna storstaden. — N:o 48, s. 1, 5.
- DAHL, CARL G., Den pomologiska utställningen i Linköping. — Sv. pomol. fören. årsskr., 38, s. 17—45.
- , Iakttagelser i fruktträdgården. — Fruktodl., 8, s. 74—76.
- DAHL, ELSE, Mirabeller. — Fruktodl., 8, s. 55—56.
- DAHLBECK, NILS, Olika stamtyper hos den svenska björken. — Skogen, 24, s. 423—425.
- EMITSLÖF, NILS N., *Dracaena australis*. — Viola, 43, N:o 2, s. 8.
- FORS, AXEL, Klotgran av extrem typ [å Boholm i Norra Sandsjö s:n, Småland]. — Sv. natur, 28, s. 158.
- , Nordligt småländskt bokhult [å Mattarp, Brigetofta s:n, Jönköpings län]. — Sv. natur, 28, s. 157.
- FREDBY, CARL, Ett besök hos en storodlare [i Mariendorf nära Berlin]. — Viola, 43, N:o 12, s. 8.

- FREDBY, CARL, Med Dahlem-studerande på vandring i Berlin-Dahlem. — *Viola*, 43 N:o 16, s. 8.
- GEETE, ERIK, Ornäsbjörken — ett femtioårsminne. — *Skogen*, 24, s. 237—238. Även i *Täppan*, 61, s. 107—109.
- GERTZ, OTTO, Boken på Katedralskolans gård i Lund hundra år. — *Skånes natur*, 24, s. 112—114.
- , Från en exkursion på Hallandsås i höstens färgprakt. — *Skånes natur*, 24, s. 12—17.
- , Pilvallarna — ett säreget drag i provinsens landskapsbild, som håller på att försvinna. — *Skånes natur*, 24, s. 109—111.
- GRANLUND, ROLF, Skydda fruktträden för hararna. — *Viola*, 43, N:o 6, s. 1, 4.
- GRAPENGISSER, S., Den ångermanländska vegetationsgränsen. — *Sv. bot. tidskr.*, 31, s. 400—410.
- , En mindre vanlig *Salix*-hybrid i Stockholmstrakten. — *Sv. bot. tidskr.*, 31, s. 433.
- GRÉEN, JOHN, Juglans cinerea. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 752—753.
- , Årsberättelse från Kungl. Lantbruksakademiens Experimentalfälts Trädgårdsavdelning 1936. — *K. Lantbruksakad. handl. o. tidskr.*, 76, s. 146—153.
- GRÉEN, SVEN, Småländsk fruktodling. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 669.
- GUSTAFSSON, C. E., *Rubus acuminatus* Lgb och *Rubus gothicus* K. Fr. & O. Gel. — *Sv. bot. tidskr.*, 31, s. 19—22.
- HAGLUND, AGDA, Trädgårdsarkitekter på internationell kongress i Paris. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 488—491.
- HAGMAN, OSCAR Y., Tvenne ovanliga barrträd [*Ginkgo biloba* och *Taxodium distichum*]. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 652—654.
- H[ALLANDE]R, Å., Litet om jätteasp. — *Skogsägaren*, 13, s. 120—122.
- , Några vanliga prydnadsbarrträd. — *Skogsägaren*, 13.
1. *Picea pungens*. — s. 272—273.
  2. *Abies concolor*. — s. 303.
- HEDIN, HARRY, Virschatt. Ett nytt Halländskt naturreservat. — *Hallands natur*. 1 (1936), s. 24—27.
- HERMELIN, SVEN A., »Gräs eller grus i trädgårdsgångarna?» — *Täppan*, 61, s. 187—188.
- , Hemmet, trädgården och vi själva. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 81—86.
- , Vackrare vägar. Estetiska hänsyn hand i hand med en perfekt teknik. — *Vägen*, 2, s. 73—78.
- HOLM, SVEN, Säkra frukt- och bärskoriden i tid. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 213—216.
- HOLMGREN, AND., Något om krontypen hos ett tallbestånd i Fulufjäll. — *Norrl. skogsv. tidskr.*, 1937, s. 224—239.
- HORNEY, NILS, Tyresta-skogen. Stockholms nyförvärvade naturpark. — *Sv. natur*, 28, s. 107—114.
- HÜLPHERS, A., Ett krusbärsförsök. — *Sv. pomol. fören. årsskr.*, 38, s. 215—228.
- , Ett körsbärsförsök. — *Sv. pomol. fören. årsskr.*, 38, s. 81—91.
- , Melonäpplet en degraderad äppelsort. — *Sv. pomol. fören. årsskr.*, 38, s. 124—125. Även i *Fruktodl.*, 8, s. 51—52.
- , Några iakttagelser över sorten James Grieve. — *Fruktodl.*, 8, s. 120—121.

- HYLANDER, NILS, Einige Bemerkungen über die Eriophyiden-Cecidien der Birken und deren Bedeutung für die Systematik unserer Betula-Arten. — Sv. bot. tidskr., 31, s. 23—41.
- HÄGER, STEN, »Piggsvinsympning». — Sv. pomol. fören. årsskr., 38, s. 251—254.
- ILVESSALO, YRJÖ, Om Finlands skogstyper. — Norrl. skogsv. tidskr., 1937, s. 14—33.
- JANSSON, ANTON, Väståparken i Örebro förr och nu. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 111—115.
- JOHANSSON, EMIL, Kromosomtäl hos plantor av äpple och päron ur korsningar mellan olika sorter. — Sv. pomol. fören. årsskr., 38, s. 193—204.
- JOHANSSON, EMIL, Vit vinterkalvill, en äpplesort med hög C-vitaminhalt. — Fruktodl., 8, s. 10.
- JOHANSSON, IWAN, Egnahemsträdgården. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 538—539.
- JOHNSON, PEHR, Vårdträd i Göinge. — Täckpan, 61, s. 229—231.
- JONSSON, ELLA, Viktigare naturskyddsärenden behandlade av Vetenskapsakademien 1936. — Sv. natur, 28, s. 173—197.
- JONSSON, GÖSTA T., Bräcke småstugeområde. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 584—587.
- JULIN, ERIK, Ågård, ett sydvästsmäländskt lövängsområde. — Sv. natur, 28, s. 59—70.
- KALDÉN, SAMUEL, Parkbilder från Hindsgavl — föreningen »Nordens» samlingspunkt i Danmark. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 747—750.
- LANGLET, OLOF, Ett exempel på samband mellan härdighet och stamform. — Norrl. skogsv. tidskr., 1937, s. 275—288.
- , Om miljö och ärftlighet samt om förutsättningarna för växtförädling av skogsträd. Några ord med anledning av diskussionen om tallens rasfråga. — Norrl. skogsv. tidskr., 1937, s. 49—99.
- LARSSON, K. D., Fruktodling och väderleksförhållanden i en liten trädgård i nordligaste Halland under år 1936. — Sv. pomol. fören. årsskr., 38, s. 110—112.
- LESSER, LUDWIG & RICHARD, Tyska trädgårdar. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 717—720.
- LINDE, PETER, Blekinge — »Sveriges trädgård». — Sv. pomol. fören. årsskr. 38, s. 176—179.
- LINDQUIST, BERTIL, Studier över skogligt betydelsefulla svenska tallraser. 2. Wretlinds krontypsstudier. — Norrl. skogsv. tidskr., 1937, s. 126—174.
- , Växtförädling av skogsträd för höjande av de svenska skogarnas avkastning. — Skogen, 24, s. 102—103.
- LINNROS, G., Några intryck från dansk fruktodling. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 40—42.
- LJUNGFELT, JOEL, Gammal ek i Norra Rörum. — Skånes natur, 24, s. 115—116.
- LOHAMMAR, GUNNAR, Floran på Värmlandsnäs och i sydvästra Värmland. — Sv. bot. tidskr., 31, s. 221—287.
- LOVÉN, SVEN A., Parkerna i Malmö — pärlor i stadens krona. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 47—50.
- LUNDGREN, ALF, Havtorn. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 761—762.
- LUNDIN, Y., Vilket avstånd bör det vara mellan fruktträden? — Fruktodl., 8, s. 115—116.
- LUNDSTRÖM, E., Ur Stockholmsparkernas historia. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9.

2. Humlegården. — s. 202—205.
3. Kungsträdgården. — s. 494—496, 552—555.
- MALMSTRÖM, CARL, Tönnersjöhedens försökspark i Halland. Ett bidrag till kännedomen om sydvästra Sveriges skogar, ljunghedar och torvmarker. — Medd. fr. Stat. skogsförsöksanst., 30, s. 323—528.
- [NILSSON, FREDRIK], Vetenskapliga fruktträdsundersökningar i England. — Sv. pomol. fören. årsskr., 38, s. 205—211.
- NILSSON, GUNNAR, London i rosprakt. — Viola, 43, N:o 29, s. 8.
- , Odling av drivsyrener. — Viola, 43, N:o 29, s. 1.
- , Planteringen vid de tyska autostradorna. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 178—179.
- , Vår i Kew Gardens. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 333—335.
- NILSSON, HERIBERT, Ein oktonärer, fertiler Salix-Bastard und seine Deszendenz. — Hereditas, 22, s. 361—375.
- NORDIN, ERIK, Nyfunnen idegransförekomst i Halland. — Hallands natur, 1 (1936), s. 28—32.
- OHNÉLL, STIG, En långväga främling [*Citrus aurantifolia*]. — Viola, 43, N:o 46, s. 5.
- PALLIN, H. N., Vägarna och naturskyddet. — Sv. natur, 28, s. 81—100.
- PETERSSON, HELGE, Klotgran [Reijmyre kronopark, Östergötland]. — Skogvakt., 47, s. 380.
- PLEIJEL, KARIN, Anläggningen av den mindre trädgårdens stenparti. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 371—374.
- , Prydnadsväxternas skötsel under sommaren. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 341—344.
- PORAT, [ÅKE] VON, Något om berberis. — Täckan, 61, s. 133—134.
- , Trädgården vintertid. — Täckan, 61, s. 29—31.
- PÅHLMAN, AXEL, Haquin Spegels upplysningar om fruktsorter i Sverige. Ett bidrag till den svenska pomologiens historia. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 714—717.
- QVARFORS, S., *Salix lapponum* L. funnen i Södermanland. — Sv. bot. tidskr., 31, s. 433—434.
- REIMER, CHARLES, Inför fruktskörden. — Fruktodl., 8, s. 71—74.
- , Hur skyddar man bäst fruktträden för sönderfläkning? — Täckan, 61, s. 31—34.
- , Något om trädvård. — Sv. vägfören. tidskr., 24, s. 201—208.
- , Några bilder från en gårdsplantering. Malmgården i Malmö. — Täckan, 61, s. 88—93.
- ROLFF, SVEN, Sofiero trädgård. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 12—16.
- ROSENIUS, PAUL, Vården om landskapet. — Sv. natur, 28, s. 5—27.
- ROST, HELGE, Snabbväxande poppelhybrider. Ett sätt att öka våra råvarutillgångar. Sammanfattning av ett på svenska Teknologföreningen den 22 okt. 1937 hållet föredrag. — Skogen, 24, s. 455—457; Skogsägaren, 13, s. 274—277; Sv. papperstidn., 40, s. 509—527; Tekn. tidskr., 67, Kemi, s. 89—100, 101—107.
- RÖNNBERG, BETTY, En liten trädgård [Stockholms förstäder]. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 596—600.

- SANDBERG, GUSTAF, Handeln med havtorn. En naturskyddsundersökning. — Sv. natur, 28, s. 37—50.
- SCHMIDT, EVA, En enkel vacker inhägnad, en gråstensmur i blom. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 568—570.
- STOY, O., Fruktträdens beskärning. — Täckpan, 61, s. 10—13, 34—38.
- , Fruktträdens rationella gödsling. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 172—175.
- , Några allmänna synpunkter vid anläggandet av fruktträdgårdar. — Täckpan, 61, s. 213—216.
- , Några iakttagelser över fruktträdrotternas utbredning i jorden. — Sv. pomol. fören. årsskr., 38, s. 1—13.
- , Några regler vid omförädling, som ofta ej beaktas. — Täckpan, 61, s. 52—56.
- , Några åtgärder i syfte att stegra fruktträdens bördighet. — Täckpan, 61, s. 113—115.
- , Något om fruktträdens grundstammar. — Täckpan, 61, s. 233—236.
- , Sötkörbärsträdets fordringar på växtplats och vård. — Täckpan, 61, s. 189—195.
- , Viktiga arbeten i fruktträdgården. — Täckpan, 61, s. 76—81.
- SUNDSTEDT, FREDRIK, Kamelian. — Viola, 43, N:o 28, s. 8.
- SUNESON, A. S., Barträd, lärk, cypress och ceder. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 659.
- , Medeltidseken å Fiskebäcks kyrkogård. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, 723—724.
- , Mitt Baldwinäpple. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 594.
- , Vår vita, vackra skog. — Täckpan, 61, s. 131—133.
- SVENSSON, AXEL B., Skövde stad naturskyddar område vid Billingen. — Sv. natur, 28, s. 138—145.
- SYLVÉN, NILS, Berättelse över i samband med utredning rörande praktisk-vetenskaplig växtförädling på skogsbrukets område verkställda rekognosceringsresor genom olika delar av landet. — Sv. papperstidn., 40, s. 300—307, 324—335, 438—441, 578—589.
- , Den mellaneuropeiska (»tyska») granen och dess särkaraktärer. — Skogen, 24, s. 279—281.
- , Några särdrag i Hallands-floran. — Hallands natur, 1 (1936), s. 19—23.
- , Växtförädling av skogsträd. — K. Landtbruksakad. handl. o. tidskr., 76, s. 423—434.
- , Växtförädling i skogsbrukets tjänst. Föredrag. — Sv. papperstidn., 40, s. 154—161.
- SÖDERBLUM, ARVID, Ett blomsterparadis i skogen [Mälarbadens skogsområde]. Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 497—501.
- , Med 400 trädgårdsmän på studiefärd till Sörmländska frukt- och blomsterodlingar. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 558—563.
- THORBURN-BUSCK, MILDRED, I Smålands fruktbygd. — Sv. turistfören. årsskr., 1937, s. 335—350.
- THÖRNELL, BARBRO, Trädgårdsundervisningen vid Sveriges lantungsdomsskolor. — Handlingar till Lantbruksveckan, 1937, s. 205—214.
- TJÄLDAL, O. E:SON, Trädgårdstäppor omkring lantarbetarnas bostäder. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 55—57.

- TOMETORP, GÖSTA, The chromosome numbers of two new giant *Populus tremula*. — Bot. not., 1937, s. 285—290.
- TORÉN, CARL-AXEL, *Salix triandra* L. vid Öre älv. — Sv. bot. tidskr., 31, s. 125—126.
- TUNE, FOLKE, Ett vackert barrträd. [*Abies*-arter]. — Täckan, 61, s. 232—233.
- , *Magnolia*. — Täckan, 61, s. 85—87.
- , Två värdefulla *Viburnum*. — *Viola*, 43, N:o 27, s. 5.
- VALLIN, HERVID, Växtlivet på Råå backar och ängar. — Skånes natur, 24, s. 63—76.
- WETTSTEIN, W. VON, Forstpflanzliche Züchtungsversuche — besonders mit *Populus*. — Bot. not., 1937, s. 272—284.
- WRETLIND, SVEN, Intryck från en studieresa i Tyskland vintern 1937. — Fruktodl., 8, s. 11—14.
- ÅKERHJELM, LARS, I frågan om ras och miljö. — Trävaruindustr., 22, s. 219.
- , Norrlandstallens rasproblem. — Skogen, 24, s. 87, 89.
- , Är tallens barrlängd en rasfaktor? — Skogen, 24, s. 129.
- ÖHRVALL, S., Ett experiment [av harar avskalad stam skyddas med pergamentpapper]. — Fruktodl., 8, s. 81—83.
- ÖSTEDT, R., Med dendrologföreningen på exkursion i Danmark. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 523—531.
- Ö[STLIN], E., Trädvård i Amerika. The Davey Tree Export Company — ett jätteföretag, som bedriver individskötsel av parkträd etc. — Skogen, s. 485—486.
- ÖSTLIND, NILS A., Ett stycke pomologisk historia. [Stenbocksäppet.] — Sv. pomol. fören. årsskr., 38, s. 187; Fruktodl., 8, s. 90—91.

A n o n y m a u p p s a t s e r o c h n o t i s e r .

- Alar med flikiga blad. Av U. R. — Skogsägaren, 13, s. 309.
- Aralia sinensis* L. Av N. H—n. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 682.
- Beskärning av ympkvistar. Av E. L. — Fruktodl., 8, s. 22.
- Bilder från svenska herrgårdar. Av L. U. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9.
1. Baldersnäs. — s. 336—339.
  2. Karlslund. — s. 367—370.
  3. Trolle-Ljungby. — s. 462—465.
  4. Gunnebo. — s. 564—566.
  5. Maltesholm. — s. 655—658.
- »Björntallen» [Ulviks kronopark, Junsele socken]. Av »Masen». — Skogvakt., 47, s. 65—66.
- Blommande buskar. Favoriter i skärt och vitt, orangerött och guldgult. Av L. U. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 303—307.
- Cistus laurifolius*. Av N. H—n. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 588.
- Dadelpalmen i Amerika. Av A. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 8.
- Dendrologföreningens årsmöte. — *Viola*, 43, N:o 12, s. 5.
- Ekhäckar. Av Hortus. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 537.
- En engelsk radhusträdgård [vid Äppelviken]. Av J—n. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 465—467.
- En förädlingsanstalt på fruktodlingens område. Upprättas i Skåne med filial i Urshult. . . — *Viola*, 43, N:o 2, s. 1.

- En liten vacker täppa [Vansbro, Dalarna]. Av H. A—g. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 504—505.
- En trollgran [en km. från Ulfshyttan, Dalarna]. Av S. C. — Skogen, 24, s. 470.
- En trädgård som försvinner. Stockholms stadsträdgårdsmästares förra tjänstebostad, Götgatan 111, Stockholm. — Viola, 43, N:o 16, s. 5.
- En vidlyftig buske [Eleagnus argentea]. Av G. B. — Täppan, s. 142—143.
- En vinterblommande Daphne. Av W. B. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 17.
- En 350-årig gran i Vogeserna. — Viola, 43, N:o 21, s. 8.
- Ett nytt mekaniskt trädband. Av P. S. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 46.
- Fitzroya patagonica. Trädet, som kan bli 3000 år. — Viola, 43, N:o 13, s. 8.
- Fruktar på Paulownia tomentosa. Av N. H—n. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 539.
- Fruktodlarens februari-arbeten. Av Agrikult. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 120—121.
- Fruktodlingens skyddande mot villebråd. — Sv. pomol. fören. årsskr., 38, s. 14—16.
- Från ett par trädgårdar [i Höganäs och Karlskrona]. — Täppan, 61, s. 173—174.
- Grundstammar för fruktträd. — Viola, 43, N:o 48, s. 8.
- Gräs eller grus i trädgårdsgångarna? Av G. — Täppan, 61, s. 151—152.
- Hur ha våra odlade plommon (*Prunus domestica*) uppkommit? Av E. J. — Fruktodl., 8, s. 54—55; Sv. pomol. fören. årsskr., 38, s. 115.
- Jätteasp även i Medelpad. — Viola, 43, N:o 7, s. 8.
- Kan almsjukan betraktas som övervunnen? — Viola, 43, N:o 21, s. 8.
- Kinesisk ask [*Fraxinus Paxiana*]. — Viola, 43, N:o 1, s. 8.
- »Kärret» — det senaste tillskottet till stadsplanteringen i Malmö. Av B. — Täppan, 61, s. 165—166.
- Lättskött villaträdgård. Av Hortus. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 122—123.
- Med pomologerna på utfärd i Blekinge. Av F. L. — Sv. pomol. fören. årsskr., 38, s. 238—245.
- Moderträdet till Filippa-äpplet fridlyst [i Hundstrups skolträdgård på Fyn, Danmark]. — Täppan, 61, s. 203.
- Mose brinnande buske [*Dictamnus albus*]. Av G. B. — Täppan, 61, s. 203.
- Naturens nycker [sex granar på samma »rot», vid Isåsa gård, Nässjö]. — Skogen, 24, s. 72.
- Ny engelsk klubb — »Trädens vänner». — Viola, 43, N:o 21, s. 4.
- Ny, röd syren [Hugo de Vries]. — Viola, 43, N:o 4, s. 5.
- Nytt om Kanadatalen. Av H. — Skogsägaren, 13, s. 168—170.
- Något om sittplatser. Av Hortus. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 536—537.
- Några ord om mispeln. Av N. H—n. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 58—59.
- Några synpunkter på frågan om beskärning. Av E. J. — Fruktodl., 8, s. 21.
- Några synpunkter på frågan om fruktträdsbeskärning. — Viola, 43, N:o 11, s. 5.
- Offertallar [på Övergrans prästskog i Uppsala län]. — Skogen, 24, s. 47; Skogsvakt., 47, s. 21.
- Om förökning av träd och buskar under glas. — Viola, 43, N:o 21, s. 8.
- Ornäsbjörken. Av A. S. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 604.
- Paulownia tomentosa. Av G. B. — Täppan, 61, s. 220—221.
- Phellodendron sachalinense. Av S. R. — Allm. sv. trädgårdstidn., 9, s. 91.
- Pincera fruktträden. Av G. — Täppan, 61, s. 119.

- Planteringarna vid världsutställningen i Rom 1941. — *Viola*, 43, N:o 48, s. 8.
- Pomologiska föreningens årsmöte. [Referat av föredrag av H. Nilsson-Ehle om »Ett framtidsperspektiv för svensk fruktodling genom växtförädling».] Av Håhå. — *Viola*, 43, N:o 12, s. 5.
- Rhododendronpark i Bremen. — *Viola*, 43, N:o 24, s. 8.
- Robinia som drivbuske. — *Viola*, 43, N:o 30, s. 3.
- Rosenodling i Saharaöknen. Av Å. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 637.
- Rosor till häckar. — *Täppan*, 61, s. 231—232 (Efter Haven).
- Schizophragma hydrangoides* [= *Hydrangea scandens*]. Av *Hortus*. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 628.
- Sjätte nordiska trädgårdsutställningen i Köpenhamn. Av W—g. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 615—624.
- Skogsvården och jätteasp. — *Skogen*, 24, s. 277.
- Skyltträdgårdar. Av *Hortus*. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 362—363.
- Stam- eller dvärgträd. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 571.
- Standardlista över för handel lämpliga fruktsorter. Upprättad av Sveriges pomologiska förening och Riksförbundet svensk frukt, 1936. — *Fruktodl.*, 8, s. 5—10.
- »Suptall» [vid vägen mellan Kiruna och Vittangi]. — *Skogvakt.*, 47, s. 248.
- Syrener. Av G. B. — *Täppan*, 61, s. 105—107.
- Sörmländska »jätteträd» [å Asby-Selön i Mälaren]. — *Skogen*, 24, s. 94.
- Trollhassel [*Hamamelis*]. — *Viola*, 43, N:o 21, s. 5.
- Trädgårdsprydnader. Av H. L. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, s. 77—81, 206—209, 273—275.
- Turkiet planterar nötbuskar. — *Viola*, 43, N:o 33, s. 8.
- Tvåbent tall [å hemmanet Rörkullen i Lekvattnets s:n, Värmland]. — *Skogvakt.*, 47, s. 282.
- Två rosenbilder. Av P. S. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 455.
- Utfärden till Danmark. — *Täppan*, 61, s. 199—201.
- Utfärden till Ystad-trakten den 30 maj. Av B. — *Täppan*, 61, s. 162—164.
- Vad en trädgårdsman bör se i Köpenhamn. 1. Offentliga parker och trädgårdar. — *Viola*, 43, N:o 37, s. 5, 8.
- Valnöt i Norrland i bruksägare Seth Kempes trädgård vid Dravle på Hemsön vid Härnösand. — *Viola*, 43, N:o 52, s. 4.
- Valnötsträd växer i Norrland [bruksägare Seth Kempes trädgård vid Dravle vid Härnösand]. — *Norrland i ord o. bild*, 1937, s. 157, 165.
- Viburnum fragrans* var. *nanum*. — *Viola*, 43, N:o 11, s. 8.
- Viburnum lantana*. Av *Hortus*. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 630.
- Vinterhårdiga kamelior? Av E. — *Allm. sv. trädgårdstidn.*, 9, s. 487.
- Världens äldsta träd. — *Viola*, 43, N:o 20, s. 8.
- Åtta nya växtlokaler för jätteasp. — *Viola*, 43, N:o 47, s. 4.

b. I danska, finska och norska tidskrifter.

- ABBORS, B., Något om odlingen av utländska trädslag. — *Skogvakt.*, 7, s. 203—204.
- A[LTAREN], A[RNE], Fra amerikanske forsøk med frukttrebeskjæring. — *Norsk havetidende*, 53, s. 213—216.

- ANDERSEN, SVEND, *Daphne mezereum* L. vildtvoksende i Danmark. — Bot. Tidsskr., 44, s. 202—210.
- APPELROTH, ERIC, Litet om höstplantering av gran. — Skogsbruket, 7, s. 109—111.
- APPELT, O. BRØNS, Danske Æblesorter. — Gartn.-Tid., 53, s. 235—236.
- , For ødling af Foraarsæbler. — Gartn.-Tid., 53, s. 67—68. Bemærkn. af L. JENSEN, s. 115—116; H. NILAUS JENSEN, s. 154—155.
- ASPESÆTER, OLAV, Hage for fabrikkarbeider i Skjeberg. — Selsk. havedyrkn. venner medl.-skr., 15, s. 35—37.
- , Hage for stenhugger i Skjeberg. — Selsk. havedyrkn. venner medl.- skr., 15, s. 72—74.
- BAKER, HUMPHREY, The Commons, Open Spaces and Footpaths Preservation Society's Arbejde i England og Wales. — Dansk Naturfredn., 1936—37, s. 85—88.
- BLÄNDE, AXEL, Trädgårdsskötseln som en gren av lantbruket. Utdrag ur föredrag. — Trädgårdsodl., 31, s. 7—9.
- BORNEBUSCH, C. H., Hvor er Sudeterlærkena blevet af? — Dansk Skovforen. Tidsskrift, 22, s. 67—70.
- , Iagttagelser over Rødgranens Naalefald. — Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, Bd. 14: H. 2, s. 173—176.
- , Sommerplantning af Naaletrær. — Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, Bd 14: H. 2, s. 97—132.
- BORNØ, J., Kirkegaardens Træer. Pyramideelm. — Vore Kirkegaarde, 12, s. 42—46.
- BOYE, GEORG, Kirkegaard vid Risskov Kirke. — Vore Kirkegaarde, 12, s. 65—67.
- BRUEL, I., Ferskentræets Beskæring. — Gartn.-Tid., 53, s. 713—715.
- BRÜEL, J., Undersøgelse af Rødgranens Topskud. — Bot. Tidsskr., 44, s. 214—215.
- BRUUN, SVEN, Gartneriet under Verdenskrigen og den efterfølgende Verdenskrise. — Gartn.-Tidn., 53, Jubilæumsskr., s. 194—197.
- BØTTIGER, EMIL, Fra en Villahave ved Aarhus. — Vore Haver, 3, s. 257—259.
- CARLSEN, A., De kongelige Haver. — Gartn.-Tid., 53, Jubilæumsskr., s. 166—173.
- DALGAS, CHR., Henrik Rehn's Frugtplantage. — Hedeselsk. Tidsskr., 58, s. 17—19.
- DAAE-NEERAAS, CHRISTIANNE, De fredete traers kulturelle betydning. — Naturen, 61, s. 281—286.
- ERIKSEN, B. STENER, Mirabelle-Myrobalan. — Vore Haver, 3, s. 278—279.
- ERSTAD-JØRGENSEN, E., Havekunsten før og nu. — Gartn.-Tidn., 53, Jubilæumsskr., s. 161—165.
- , Ny Vin paa gamle Laederflasker. [Om förändring av en trädgårdsanläggning]. — Havekunst, 18, s. 111—117.
- E[ERSTAD]-JØRGENSEN, E., En Helleruphave. — Havekunst, 18, s. 16—21.
- , Fuglekirsebær, *Prunus avium* Moench. — Havekunst, 18, s. 49.
- , Have i Charlottenlund. — Havekunst, 18, s. 51—53.
- FLOD, KARL, Grefsen Kirkegaard i Aker. — Vore Kirkegaarde, 12, s. 73—76.
- GLÆVER, THV., De nordligeste furutrær? — Tidsskr. f. skogbruk, 45, s. 65.
- GLØERSEN, FINN, Granen og bjerkeskogen. — Tidsskr. f. skogbruk, 45, s. 117—122.
- GRAM, M., Fra Stenhøjen. — Havekunst, 18, s. 4—8.
- GRANIT, A. W., Odlingsförsök [plommon och persikor]. — Trädgårdsodl., 31, s. 258—259.
- G[GRANIT], A. W., Gammal bokskog. — Forstl. tidskr., 54, s. 99.
- , Kauri-granen (*Agathus australis* Salisb.). — Forstl. tidskr., 54, s. 44.

- GRÉEN, JOHN, Något om svensk trädgårdsskötsel. — Gartn.-Tid., 53, s. 547—550.
- GROBSTOK, E., Lenger blomstring i fjellhagen. — Form og flora, 1, s. 19—22.
- HALL, I. WILLOCH, En eiendommelig ek [på gården Kjos vid Kristiansand, Norge]. — Skogbrukeren, 12, s. 38—39.
- HALLBÄCK, JOHANNES, Havebrug paa den 65. Breddegrad. — Dansk Havetid., 20, s. 72—73, 118—119, 136.
- HANSEN, MARTIN, Planter vid britiske Landeveje. — Naturens Verden, 21, s. 405—415.
- HANSEN, POUL, Kaffe træet (*Coffea arabica*). — Vore Haver, 3, s. 228—231.
- , Pandanus — Skruopalme. — Vore Haver, 3, s. 222—224.
- HANSEN, VALDEMAR, Direktør John M. Larsens Have. — Havekunst, 18, s. 117—119.
- HANSEN, WILLY FOLMER, Altanbeplantninger. — Gartn.-Tidn., 53, s. 779—784.
- , Læhuse og Læplanter. — Vore Haver, 3, s. 209—212.
- HANSEN, OLAF, Nokre sermerkete vokstrar kring i landet vårt. — Naturen, 61, s. 55—61.
- HAUGE, MAGNUS, En del lave busker for fjellhager. — Norsk havetid., 53, s. 18—19, 37—41, 59—65.
- HERMELIN, SVEN A., Fransk trädgårdskonst ur svensk synvinkel. — Havekunst, 18, s. 85—91.
- , Hur anlägges en blomstersäng. — Havekunst, 18, s. 22—24. Bemærkn. av EMMA LUNDBERG, s. 27—30; af E. ERSTAD-JØRGENSEN, s. 30—34.
- HERRING, POUL, Den ældste kendte Fremstilling af vilde Roser. — Havekunst, 18, s. 54—55.
- , Gule Vildroser. — Havekunst, 18, s. 55—57.
- , Lawranceana-Roser. — Dansk Havetid., 20, s. 342.
- H[ILDRUM], E., Femti tusen norske roser. Fra et besøk i planteskolen på Grefsheim gård, Nes i Hedmark. — Norsk havetid., 53, s. 209—213.
- HINDHAMAR, H., Grønnanlegg ved boligbygg. — Form og flora, 1, s. 49—52.
- HOLM, FOLKE, Bøgeraser. — Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, Bd 14: H. 2, s. 193—264.
- HØVE, K. M., Beskæringssaar og deres Behandling. — Gartn.-Tid., 53, s. 450—454.
- , Fredning af gamle Træer i Leerbæk Have. — Gartn.-Tid., 53, s. 524.
- , Transportable Stiger. — Gartn.-Tid., 53, s. 151—152.
- JENSEN, HARRY, Ginkgo biloba. — Vore Haver, 3, s. 177—178.
- , Robinia. — Vore Haver, 3, s. 116—118.
- , Tulipantræ, Liriodendron tulipifera. — Vore Haver, 3, s. 97—98.
- JENSEN, H. NILAUS, Brombærter [Rubus] som Prynbuske. — Vore Haver, 3, s. 17—19.
- J[ENSEN], N. P., Blomstrende Hække. — Haven, 37, s. 67.
- , Havens Stedegrønne. — Haven, 37, s. 129—133.
- JENSEN, VALD., Planteavlssarbejdet indenfor alm. Dansk Gartnerforening. — Gartn.-Tid., 53, Jubilæumsskr., s. 46—65. ....
- KALERVO, TOIVO, Finlands Havebrug og Gartneri i vore Dage. — Gartn.-Tid., 53, s. 543—547.
- KAMPP, AAGE H., Lidt om Frugtavlsgеографи. Danmark og Nabolande. — Aarboг f. Gartneri, 19, s. 119—131.
- KIÆR, EIG., Fra en Rækkehuslave i Lyngby. — Vore Haver, 3, s. 113—114.

- KJÆR, EIG., Furesøhave. — Vore Haver, 3, s. 201—204.
- , Nye og gamle Havemøbler. — Vore Haver, 3, s. 6—8.
- , Regelmæssige Vandpartier. — Haven, 37, s. 17—21.
- , Stenpartiet, dets Beliggenhed, Opbygning og Stenmateriale. — Vore Haver, 3, s. 24—27.
- , Stenpartiets Tilplantning. — Vore Haver, 3, s. 49—53.
- KJÆR, A. ANDERSEN, Valg af Frugtsorter til en Privathave. — Haven, 37, s. 147—150.
- KNUDSEN, JOHANNES, Rhododendronhaven i Marselisborg Mindepark. — Havekunst, 18, s. 91—95.
- KRAFFT, KR., Hage for en naturvenn. — Norsk havetid., 53, s. 3—5. (Efter »Deutscher Garten«).
- KRARUP, FR., Sudeterlærk. — Dansk Skovforen. Tidsskr., 22, s. 158—161.
- KRISTENSEN, H. BACH, Plombering av hule og beskadigede træer. — Norsk havetid., 53, s. 189—192.
- KRISTENSEN, JOHAN, Gatebilledet i hagebyen. — Form og flora, 1, s. 5—7.
- KRUSE, FR. VIBDING, Den nye Naturfredningslov. Hvorfor skal man frede? Hvad er det man vil frede? Hvorfor kræves der Lovens Indgriben? — Dansk Naturfredn., 1936—37, s. 89—104.
- LANGE, AXEL, Botaniske Haver i Danmark. — Gartn.-Tid., 53, Jubilæumsskr., s. 177—185.
- , Fredshaven i La Plata som Samlingssted for Jordens Nationalplanter. — Gartn.-Tid., 53, s. 182—184.
- , Vitex agnus castus, Kyskhedstræet. — Vore Haver, 3, s. 260—261.
- LANGE, JOHAN, Principper for Dyrkning af lave Roser. — Vore Haver, 3, s. 131—134.
- LARSEN, C. SYRACH, Anvendelsen af Arter, Typer og Individier i Skovbruget. — Dansk Skovforen. Tidsskr., 22, s. 81—157, 177—259.
- , The employment of species, types and individuals in forestry. — K. Veterinær- og Landbohøjskoles Aarsskr. 1937, s. 69—222. [Även utg. som Akad. avh.]
- LASSILA, I., Midsommerbjörken. — Skogsbruket, 7, s. 101—103.
- LOMBERG, CHR., Plantskoledrift gennem 50 Aar. — Gartn.-Tid., 53, Jubilæumsskr., s. 126—131.
- LUND, ODDVAR, Norges gartneri og hagebruk. — Gartn.-Tid., 53, s. 541—543.
- MICKDAHL, B., Tiltrækning af Rhododendron i Oldenburg. — Gartn.-Tid., 53, s. 62—64.
- MISVÆR, H., Kontroll med grunnstammer. — Norsk havetid., 53, s. 13—14.
- MOEN, OLAV, Hagebruksavdelingen vid Norges Landbrukshøiskole gjennom 50 år. — Norsk havetid., 53, s. 181—186.
- , Urtaktig stikning i benker af treaktige planter. — Norsk gartn. foren. tidsskr., 27, s. 183—185.
- MORSTØL, BREDO, Fra det nordiske hagearkitektstevne i Kjøbenhavn 1937. — Norsk havetid., 53, s. 229—235.
- , Grønnanlegget ved herredshuset i Bærum. — Form og flora, 1, s. 23—24.
- , Grønt, grønt og atter grønt. — Form og flora, 1, s. 12—14.
- NESS, TRYGVE, Om tiltrækning av nye frugtsorter. — Norsk havetid., 53, s. 10—13.
- NIELSEN, VERNER, Gartneriet i Danmark 1937. — Aarboeg f. Gartneri, 19, s. 103—118.

- NIELSEN, WILLY, Danmarks to Birkearter [Betula]. — Vore Haver, 3, s. 129—131.
 —, Takstræet Taxus. — Vore Haver, 3, s. 232—233.
 NORDBGAARD, KNUD., Mitsjurinsorterne [Äpplen och päron]. — Gartn.-Tid., 53, s. 256—257.
 OLSEN, OLE, Korallbusk (Erythrina Christa galli). — Vore Haver, 3, s. 107—108.
 OPSAHL, W., Skogtrærnes frøsetning 1937. — Tidsskr. f. skogbruk, 45, s. 364—367.
 PEDERSEN, A., Graastener [Äpple]. — Gartn.-Tid., 53, s. 273—276. Bemærkn. af
 J. TH. LAURSEN, s. 291; af A. PEDERSEN, s. 291; af E. O. CORTSEN, s. 310.
 REISTAD, KAREN, Almindelige regler ved anlegg av hager. — Form og flora, 1, s. 25—28.
 —, Privathage i Nordbergveien (i V. Aker). — Form og flora, 1, s. 15—18.
 RESVOLL, THEKLA R., Gule bjerker på Dovrefjell i sommer. — Tidsskr. f. skogbruk, 45, s. 390—392.
 ROEN, MAGNUS, Nypetornbusken som kulturplante. — Norsk havetid., 53, s. 172—173.
 RØNØ, HANS, Gravstedenlegg paa 6. nordiske Havebrugsudstilling. — Vore Kirkegaard, 12, s. 76—80.
 —, Petersens Have — og Hansens [Radioforedrag]. — Havekunst, 18, s. 66—71.
 SAARNIJOKI, S., Einiges über die »Pirkkala-Birken» von heute. — Annales bot. Soc. zool.-bot. fennicae Vanamo, T. 9, N:o 7, s. 27—38.
 SASS-NIELSEN, C., Frugtavlens i Danmark de sidste 50 Aar. — Gartn.-Tid., 53, Jubilæumsskr., s. 132—139.
 SJETNE, EYVIND, Prydbusker. — Erindringsliste for hagedyrkere. 1937, s. 3—9. (Bil. til Norsk Havetid. 1937.)
 SKARD, OLAV, Bramley's seedling [äpple]. — Selsk. havedyrkn. venner medl.-skr., 15, s. 1—3.
 —, Litt om verkningen av frukttrebeskjæring. — Norsk havetid., 53, s. 28—29.
 —, Nyplantning af frukthager. — Norsk gartn. foren. tidsskr., 27, s. 128—130.
 —, Tanker omkring frukttrebeskjæringen. — Norsk havetid., 53, s. 1—3.
 SKARD, TORFINN, Park og hage på Boen ved Kristiansand S. — Selsk. havedyrkn. venner medl.-skr., 15, s. 43—54.
 SLETTEN, ÅSMUND, Nyplantning af frukthagar. — Norsk gartn. foren. tidsskr., 27, s. 279—281.
 SONNE, ERNA, Japanske Kirsebær [Prunus Lannesiana] hos Aksel Olsen. — Haven, 37, s. 98—100.
 STAUGAARD-THERKILDSSEN, J. FR., En Amatørhaves Tilblivelse. — Vore Haver, 3, s. 164—169.
 STAUNING, A., Dyrkning af Hassel- og Valnød. — Vore Haver, 3, s. 81—85.
 STEDJE, PER, Beskjæring av fruktræer og bærbusker. — Erindringsliste for hagedyrkere, 1937, s. 45—47. (Bil. til Norsk havetid. 1937.)
 —, Bringebær — Bjørnebær. — Norsk havetid., 53, s. 49—52.
 —, Frukt- og bærsorter for dyrkning till eget bruk. — Erindringsliste for hagedyrkere, 1937, s. 10—15. (Bil. til Norsk havetid. 1937.)
 —, Lane's Prince Albert äpple. — Selsk. havedyrkn. venner medl.-skr., 15, s. 33—35.
 SØRUM, SIGURD, Hagebruket i Vestfold fylke. — Norsk havetid., 53, s. 201—204, 218—223.

- TERMANSEN, V., En Haves Tilblivelse og Betragtninger over Udhugningsarbejdet. — Vore Haver, 3, s. 246—249.
- , En lille Have der synes stor. — Vore Haver, 3, s. 182—189.
- THOLLE, JOHANNES, Danske Kirkegaarde 1887—1937. — Gartn.-Tid., 53, Jubilæumsskr., s. 186—193.
- , Fra Villahaven til Haveboligen. — Bygmesteren, 1937, s. 20—28.
- , Gravsted paa Tibirke Kirkegaard. — Vore Kirkegaarde, 12, s. 58—59.
- , Hos en Kollega i Fremmedland. [Havearkitekt Harry Maasz, Tyskland.] — Gartn.-Tid., s. 744—747.
- , Kalk- og Kridsten til Anlægsgartneribrug. — Gartn.-Tid., 53, s. 104—109. Bemærkn. av LETH-NISSEN, s. 164—165.
- , Klinker paa mange maader. — Gartn.-Tid., 53, s. 796—802.
- , Om Rejser og Rejseindtryk i Almindelighed og om Reichs-Sportfeld i Særdeleshed. — Gartn.-Tid., 53, s. 41—45.
- , Rehberge Folkepark, Berlin. — Havekunst, 18, s. 73—80.
- THORSRUD, ARNE, Havebruksavdelingen ved Norges Landbrukshøiskole gjennom 50 år. — Meldinger fra Norges landbrukshøiskole, 17, s. 375—418.
- TOFFT, A. M., Barnets Have. — Vore Haver, s. 10, 28, 40—43, 56—59, 72—75, 89—92, 102—104.
- TOLLÁN, Ivar, Skoggrenser på Nordmøre. — Meddelse fra Vestlandets forstl. forsøksstation, Bergen. N:o 20, s. 1—143.
- TUNE, F., Tvenne vackra vintergröna buskar. [Viburnum rhytidophyllum Hemsl. och Berberis verruculosa Hemsl. & Wils.] — Trädgårdsodl., 31, s. 234—235.
- TYBJERG, NIELS, ASGEIRSSON, RAGNAR & SIGURDSSON, INGIMAR, Islands Gartneri. — Gartn.-Tid., 53, s. 537—538.
- VAARAMA, ANTERO, Havaintoja koristehavupuupistokkaiden juuruttamisamismahdollisuuksista kasvuainekäsittelyn avulla.— Referat: Beobachtungen über die Bewurzelungsmöglichkeiten von Ziernadelholzstecklingen mittels Wuchsstoffbehandlung.
- VEIEN, O., Prestegaardshaven i Ingstrup, Vendsyssel. — Vore Haver, 3, s. 1—3.
- WANSCHER, J. H., Befrugtningsforholdene hos vore Frugtræer. — Gartn.-Tid., 53, s. 659—662, 698—700, 715—718, 729—733.
- WESTERLUND, A., Några körsbärssorter. — Trädgårdsodl., 31, s. 236—238, 261—265.
- , Plommon- och körsbärsträdens fruktbestånd. — Trädgårdsodl., 31, s. 92—96.
- ÅBERG, GUNNAR, Om kyrkogårdar i Finland. — Vore Kirkegaarde, 12, s. 37—40.
- , En exkursion till danska statens växtpatologiska försöksstation. — Trädgårdsodl., 31, s. 165—168.
- , Fläder. — Trädgårdsodl., 31, s. 177—181.
- , Landbohøjskolens i Köpenhamn nya arboretum. — Trädgårdsodl., 31, s. 136—139.
- ØSTERGAARD, JENS, Plantetider for Naaetræer. — Gartn.-Tid., 53, s. 756—757.

A n o n y m a u p p s a t s e r o c h n o t i s e r .

- Almindelig Dansk Gartnerforening 1887—1937. — Trädgårdsodl., 31, s. 175—177.
- Amerikanske Forsøg med Frugtræbeskæring. — Gartn.-Tid., 53, s. 743.

- Anläggning av fruktträdgårdar. Av T. G. — Trädgårdsodl., 31, s. 37—39, 67—69, 96—99.
- Besøk i Oslo kommunes »plantefabrikk». — Norsk havetid., 53, s. 146—149.
- De gamla fruktträdens förnyring. Av A. S. — Trädgårdsodl., 31, s. 102—103.
- De gamle Frugttræer. — Dansk Havetid., 20, s. 102—103.
- De nordligste grantrær. — Tidsskr. f. skogbruk, 45, s. 64—65.
- De nordligste furuer. — Tidsskr. f. skogbruk, 45, s. 145.
- Dendrologisk plantning på Møretun ved Molde. — Norsk havetid., 53, s. 164—165.
(Efter »Romsdals Budstikke».)
- Den eldste levende trevekst på vår klode [Macrozamia i Australien]. — Tidsskr. f. skogbruk, 45, s. 147. (Efter Sidney W. Jackson i »Walkabout».)
- Dyrk asp. Av Aks. — Skogbrukeren, 12, s. 78—79.
- En kjempe som dør stående. — Skogbrukeren, 12, s. 54.
- En sjælden Frugtbusk, Eleagnus edulis. — Dansk Havetid., 20, s. 230.
- Epledyrkning nordom polarcirkeln. — Norsk havetid., 53, s. 223—224.
- Epletre som blomstrer og bærer frukt samtidig [Nå i Hardanger]. — Norsk Havetid., 53, s. 5.
- Flasketræt (Brachychiton). — Tidsskr. f. skogbruk, 45, s. 67—68.
- Folkeskolens Haver. — Af K. K. — Dansk Havetid., 20, s. 230—231.
- Fredede træer i 1937. — Naturfredn. i Norge, 1937, s. 25.
- Försök med masurbjörk i Danmark. — Forstl. tidskr., 54, s. 82.
- Gode bondehager. — Norsk gartn. foren. tidsskr., 27, s. 216—219.
- Guldregn. — Trädgårdsodl., 31, s. 139—140.
- Havtorn-busken (Hippophaë rhamnoides) skall fredas i Sverige. — Trädgårdsodl., 31, s. 130.
- Hvorledes skal vi best beskytte frukttrærne våre mot grenbrekk. — Norsk havetid., 53, s. 226—227. (Efter »Sandefjords Blad».)
- Idékonkurransen om tegninger till gode bondehager. — Norsk havetid., 53, s. 124—130.
- Japanske Kirsebær. — Gartn.-Tid., 53, s. 4—6.
- Jätteaspen vid Bosjöklöster i Skåne. — Forstl. tidskr., 54, s. 81.
- Kjempeaspen i Sverige — Gigasaspen (Populus tremula gigas). — Skogbrukeren, 12, s. 336.
- Kjempegrenan vid Odals verk [Norge]. — Skogbrukeren, 12, s. 408.
- Kristtorn. — Naturfredn. i Norge, 1937, s. 11—12.
- Landets masurförråd. — Skogsbruket, 7, s. 170—173. (Efter »Metsälehti».)
- Lidt om Beskæring af Træer og Buske. — Dansk Havetid., 20, s. 8—10.
- Litt om gartnerinæringen i Nord-Norge. — Norsk gartn. foren. tidsskr., 27, s. 514.
- Lärkfrö från Ryssland till Sverige. — Forstl. tidskr., 54, s. 103.
- Marmorhaven i Fredensborg. Af J. M. — Havekunst, 18, s. 97—104.
- Masurbjörk — isbjörk — flammig björk. — Skogsbruket, 7, s. 214.
- Naturfredningsarbejdet 1936—37. — Dansk Naturfredn., 1936—37, s. 9—38.
- »Ny vin på gamle læderflasker». [Omläggning av trädgård vid Köpenhamn.] — Norsk havetid., 53, s. 239—247. (Efter E. Erstad-Jørgensen i »Havekunst» 1937.)
- Några synpunkter på frågan om beskärning. Av E. J. — Trädgårdsodl., 31, s. 100—101. (Efter »Sv. pomol. fören. årsskr.» 1937.)

- Om alléträd. — Trädgårdsodl., 31, s. 272—273.
- Philadelphus hybr. Virginal. — Trädgårdsodl., 31, s. 156—158.
- Plantning ved Vejene. — Gartn.-Tid., s. 803.
- Plantskolan. Av F. S. — Skogsbruket, 7, s. 81—86.
- Plukk fra den norske billedsamling av hagekunst på 6. nordiske hagebruksutstilling. — Selsk. havedyrkn. venner medl.-skr., 15, s. 94—100.
- Rhododendron Everestianum. Av C. N. — Trädgårdsodl., 31, s. 244.
- Roser. Av —a—g. — Norsk havetid., 53, s. 74—77.
- Skogen langs riksveien i Finnmark. — Naturfredn. i Norge, 1937, s. 11.
- Skogsförädling ett medel att höja skogarnas avkastning. — Forstl. tidskr., 54, s. 41—43.
- Skogsvården och jätteaspen. — Skogsbruket, 7, s. 148—150. (Efter »Göteborgs Handels- o. Sjöfarts-Tidn.»)
- Slyngrosor. — Dansk Havetid., 20, s. 300—301.
- Saarbehandling paa Træer. Af hort. — Gartn.-Tid., 53, s. 88.
- »Trädens vänner» bilda klubb [i England]. — Trädgårdsodl. 31, s. 132.
- Tynning av blomster og frukt. Av A. A. — Norsk havetid., 53, s. 97—99. (Efter F. Keeble, Hardy fruit growing.)
- Ufrugtbarhed hos Solbærbuske. — Dansk Havetid., 20, s. 241.
- Uregelmæssig Frugtbering hos Æbler. — Gartn.-Tid., 53, s. 188—189.

c. Viktigare uppsatser i andra tidskrifter än nordiska.

- ALLEGRI, ERNESTO, Sulriconoscimento di alcune Cupressacee esotiche. — L'Alpe, 24, s. 331—339.
- AUBERT, SAM., Les cytises. — Journ. forest. suisse, 88, s. 122—125.
- AUSTIN, LLOYD, Forest genetics. — Amer. forests, 43, s. 444—446, 466—467.
- BEATTIE, R. KENT, Tje Dutch elm disease in Europe. — Amer. forests, 43, s. 159—161, 201.
- BORSIG, CONRAD VON, Lärchen in den gräflich Görtzschen Forsten in Schlitz bei Salsschlirf, Oberhessen. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 108—112.
- BROMME, Sind Alléen und Einzelbäume an der Strasse in ihrer Beziehung zum Verkehr, zur Landschaft und zum Ortsbild künftig lebensberechtigt? — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 165—173.
- BUSSE, J., Welchen Einfluss übt das Alter der Mutterkiefer auf die Nachkommenschaft? — Zeitschr. f. Forst- u. Jagdwesen, 69, s. 448—452.
- CHITTENDEN, F. J., The award of garden merit. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 62.
216. *Perowskia atriplicifolia*. — s. 134.
220. *Acer griseum*. — s. 417—418.
224. *Carpenteria californica*. — s. 452.
227. *Berberis Chitria*. — s. 508—509.
- CLEPPER, HENRY, The flowering tree. — Amer. forests, 43, s. 223—228.
- COLLINGWOOD, G. H., A billion elms at bay. — Amer. forests, 43, s. 211—214, 264—265.

- COLLINGWOOD, G. H., Tree series. — Amer. forests, 43.
- Western hemlock (*Tsuga heterophylla* (Rafinisque) Sargent). — s. 28—29.
- Norway pine (*Pinus resinosa*, Solander). — s. 76—77.
- Western red cedar (*Thuja plicata*, Don.) — s. 124—125.
- Red maple (*Acer rubrum*, Linnæus). — s. 176—177.
- Shagbark hickory (*Hicoria ovata* Miller, Britton). — s. 298—299.
- Slash pine (*Pinus caribaea* Morcelet). — s. 352—353.
- Black gum (*Nyssa sylvatica* Marshall). — s. 402—403.
- Mountain hemlock (*Tsuga mertensiana* (Bougard) Sargent). — s. 450—451.
- Pignut hickory (*Hicoria glabra* (Miller) Sweet). — s. 546—547.
- COLPAERT, MARCEL, Le pin de Corse en Campine (*Pinus laricio* Poir. var. *Corsicana* Loud). — Bulletin de la soc. centr. forests. de Belgique, 40, s. 263—273.
- COMTESSE, J. PETER, Races de pin sylvestre. — Journ. forest. suisse, 88, s. 101—102.
- COUTTS, J., Cool greenhouse plants. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 62, s. 181—189.
- DAVY, J. BURTT, The classification of Coniferae. — Forestry, 11, s. 53—56.
- DAYTON, W. A., Fernow Hickory (*Hicoria fernowiana* Sudw.). — Journ. of forestry, 35, s. 859—864.
- DELEVOY, G., Experience internationale sur l'origine du pin sylvestre. Notes sur les resultats obtenus en Belgique. — Bulletin de la Soc. centr. forest. de Belgique, 40, s. 97—124.
- , *Pinus monticola* Douglas à l'Arboretum de Virton. — Bulletin de la Soc. centr. forest. de Belgique, 40, s. 274—276.
- DENGLER, ALFRED, Ueber das Kronenwachstum märkischer Altkiefern. — Zeitschr. f. Forst.- u. Jagdwesen, 69, s. 1—23.
- , Kronengrösse, Nadelmenge und Zuwachsleistung von Altkiefern. — Zeitschr. f. Forst.- u. Jagdwesen, 69, s. 321—336.
- , 52-jährige finnische und märkische Kiefern im Forstamt Eberswalde. — Zeitschr. f. Forst.- u. Jagdwesen, 69, s. 555—566.
- DENING, K., Zur Kenntnis von *Paulownia tomentosa* (Thunbg). Steud. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 127—129.
- DESBOROUGH, A., Some flowering shrubs in a small East Dorset garden. — Journ. of the R. Horticult. soc., 62, s. 229—238.
- DODE, L.-A., Notes à propos de peupliers. — Bulletin de la Soc. dendrol. de France, N:o 101, s. 5—9.
- , Sur la végétation des *Pseudotsuga*. — Bulletin de la Soc. dendrol. de France, 97, s. 8—12.
- , Végétaux ligneux de Corse. — Bulletin de la Soc. dendrol. de France, 98, s. 17—18.
- EBERLE, GEORG, Stelzfichten. — Natur und Volk. [Hrsg. von.] Senckenb. naturf. Ges., Frankfurt a. M., 67, s. 207—300.
- FABRICIUS, WILHELM, Die Exotenwälder bei Weinheim. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 101—108.
- FENAROLI, L., Il larice nelle provincie Venete. — L'Alpe, 24, s. 138—146.
- FIORI, ADR., La vegetazione forestale del Veneto e della Venezia Giulia. — L'Alpe, 24, s. 131—135.

- FISCHER, ED., Nochmals die Schlangenfichten. — Schweiz. Zeitschr. f. Forstwesen, 88, s. 123—125.
- FRANKENBERG, G. VON, Doppelbildung eines Fichten-Zapfens. — Natur und Volk. [Hrsg. von.] Senckenb. naturf. Ges., Frankfurt a. M., 67, s. 255—256.
- FUNK, GEORG, Notizen zur Morphologie und Biologie der Waldbäume. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 86—93.
- GARBERS, FR., Überseeische Hölzer. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 130—141.
- GIORDANO, GUGLIELMO, Cenni monografici sulle principali specie Arboree dell'Etiopia. — L'Alpe, 24, s. 414—448.
- HAAS, PAGL GERHARD DE, Studien über die »Freimachung« an 27-jährigen Birnen- und Apfelbuschbäumen. — Die Gartenbauwissenschaft, 10, s. 610—650.
- HESMER, H., Die Bewaldung Deutschlands. Dargestellt an Hand von Karten der einzelnen Holz- und Betriebsarten. 8—11. — Forstl. Wochenschrift Silva, 52, s. 89—96, 173—178.
- HEYBEY, R., Zur Frage von Wurzelsystem und Leitungsbahnen der Fichte. — Thar. forstl. Jahrbuch, 88, s. 305—336.
- HIBON, G., Excursion dendrologique à Cherbourg. — Bulletin de la Soc. dendrol. de France, 99, s. 25—29. [Tr. 1936.]
- HOBBIE, DIETR., Neue wertvolle Rhododendronwildarten für Garten und Park. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 115—127.
- HÄRDTL, HEINRICH, Der wagrechte Bogenwuchs unserer Pyramideneichen. — Die Gartenbauwissenschaft, 11, s. 54—64.
- JAHN, ADOLF, Weiterer Beitrag zur Frage der Sortenbeschreibung und der Fertilitätsverhältnisse beim Pfirsich. 2. — Die Gartenbauwissenschaft, 11, s. 573—596.
- JAHN, Bemerkenswerte Gehölze im Botanischen Garten der Forstlichen Hochschule in Hann. — Münden. 12. Der Bastard zwischen Els- und Mehlbeere. 13. Der Bastard zwischen Zwerg- und der Ruchbirke. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 158—162.
- JAMES, ROBERT, Old garden roses. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 62, s. 190—194.
- JELLEY, M. E., Eastern Red Cedar (*Juniperus virginia*). — Journ. of forestry, 35, s. 865—867.
- JOHNSTONE, GEORGE H., Trewithen, Cornwall [garden]. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 62, s. 93—99.
- KEMMER, E., Ergebnisse eines zweijährigen Umpfropfversuches. — Die Gartenbauwissenschaft, 10, s. 451—469.
- KEMMER, E. & MARSEILLE, O., Über einige ökologische Ursachen unterschiedlicher Ertragsleistung bei den Apfelsorten »Schöner von Boskoop« und »Goldparmäne«. — Die Gartenbauwissenschaft, 10, s. 557—575.
- KONTNY, PIOTR., Aus der Vergangenheit der Eibe (*Taxus baccata* L.) in Polen. — Acta Soc. bot. Polaniae, Warszawa, 14, s. 57—68.
- KREMP, Bemerkenswerte Bäume der Saarlandschaft als Naturdenkmale. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 174—178.
- LAUBERT, R., Was haben wir vom »Aussterben« der Pyramiden-Pappeln zu halten.

- Natur und Volk. [Hrsg. von.] Senckenb. naturf. Ges., Frankfurt a. M., 67, s. 404—408.
- LEIB, EDM., Über den physiologischen Einfluss schädlicher Baumwaxse auf Pflanzengewebe und dessen Bedeutung für die Veredlung von Obstgehölzen. — Die Gartenbauwissenschaft, 10, s. 256—278.
- LE SUEUR, A. D. C., Notes on Japanese cherries. — Quart. Journ. of forestry, 31, s. 185—188.
- , The care of ornamental trees. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 62, s. 141—152.
- LYNCH, R. S., Gardens of easy maintenance. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 62, s. 377—392.
- LOEWEL, E. L., Die Apfelblüte als Spritztermin. — Die Gartenbauwissenschaft, 10, s. 232—246.
- LOEWEL, E. L. & LÜTTGAU, W., Obstbaumspritzung und Bienensterben im Altländer Obstbaugbiet. — Die Gartenbauwissenschaft, 10, s. 521—536.
- MARSEILLE, ORTWIN, Über die Abhängigkeit der Obsterträge von Temperatur und Niederschlag. — Die Gartenbauwissenschaft, 10, s. 289—353.
- MELVILLE, R., On elm seedlings. — Quart. Journ. of forestry, 31, s. 258—266.
- MEYER, HORST CHR., Holzartenübersicht von Niederschlesien und der Lausitz. — Thar. forstl. Jahrbuch, 88, s. 208—213.
- MEYER, KARL ALFONS, Holzartenwechsel und frühere Verbreitung der Eiche in der Westschweiz. 1. — Mitteil. d. schweiz. Anstalt f. d. forstl. Versuchswesen. Bd 20: H. 1, s. 115—242.
- MIROV, N. T., Application of plant physiology to the problems of forest genetics. — Journ. of forestry, 35, s. 840—844.
- MORTON, FRIEDRICH, Seltsame Baum- und Strauchformen auf Cherso. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 64—66.
- MÜLLER, K. O., Über die Geschlechtsverteilung und den Eintritt der Geschlechtsreife bei der Waldkiefer (*Pinus silvestris* L.) — Zeitschr. f. Forst.- u. Jagdwesen, 69, s. 177—201.
- MÜLLER, R., Die Weymouthskiefer (Weisskiefer) früher und heute. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 5—46.
- MÜNCH, ERNST, Standortsrassen der Kiefer. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 143—148.
- , Versuche über Wege und Richtungen der Stoffbewegungen im Baum. — Forstwissenschaftl. Centralbl., 59, s. 305—324, 337—351.
- NEUBAUER, HANS FRANZ, Untersuchungen zur Ökologie der Photosynthese einheimischer Laubgehölze in Wald und Garten. — Die Gartenbauwissenschaft, 10, s. 380—421.
- [NILSSON-EHLE, H.] & [MÜNTZING, A.], A propos d'une forme geante spontanee de *Populus tremula*. D'après les travaux des professeurs H. Nilsson-Ehle et Müntzing de la station de selection de Svalöf (Suède). (Extrait de »Hereditas» 21 (1936. Traduit par H. NORDVIK & A. QUARIÈRE.) — Bulletin de la Soc. centr. forest. de Belgique, 40, s. 22—26.
- PALMER, ERNEST J., Notes on North American trees and shrubs. — Journ. of the Arnold Arboretum, 18, s. 133—140.

- PASSECKER, F., Ungeslechtliche Vermehrung von Obstsämlingen. — Die Gartenbauwissenschaft, 11, s. 324—328.
- , Versuche über die ungeschlechtliche Vermehrung von Obst und Gemüse. — Die Gartenbauwissenschaft, 11, s. 80—84.
- PHILIPPIS, A. DE, Varietà del »Pinus nigra« e rezione del suola. — L'Alpe, 24, s. 58—64.
- POTTER, J. M. S., Some new apples. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 62, s. 497—500.
- PUDDLE, F. C., Hybrid rhododendrons. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 62, s. 393—398.
- RUDLOFF, C. F., Befruchtungsbiologische Studien an Zwetschen, Pflaumen, Mirabellen und Reineclauden. 2. — Die Gartenbauwissenschaft, 10, s. 669—687.
- SCHENCK, Die Strobe in ihrer Heimat. — Forstl. Wochenschr. Silva, 52, s. 13—16.
- SCHIPPER, Eine besonders früh grünende Fagus silvatica in den Parkanlagen des Schlosses Dyck. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 163—164.
- SCHWARZ, HANS, Der Anbau von Pinus Strobus in Deutschland im Lichte der klimatischen Standortbedingungen in Nordamerika. — Allg. Forst- u. Jagdzeitung, 113, s. 187—191.
- , Die klimatischen und wirtschaftlichen Grundlagen des Anbaus von Pinus Strobus in Österreich. — Forstwissenschaftl. Centralbl., 59, s. 17—28.
- SEALY, J. R. Species of Camellia in cultivation. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 62, s. 353—369.
- SEITZ, Die Kiefernrasenzucht in Theorie und Praxis. 3. — Mitteil. aus Forstwirtschaft u. Forstwissenschaft, 8, s. 330—339, 577—584.
- SPEIR, G., Apples. An amateur's notes and an experiment. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 62, s. 83—86.
- SPIELBERG, R., Die Eiche im Forstamt Pölsfeld. — Zeitschr. f. Forst- u. Jagdwesen, 69, s. 140—168.
- STEINERT, EMIL, Die Gärten von Kornik. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 113—114.
- TRAMPLER, TADEUSZ, Kosodrzewina w Gorganach. — Die Bergkiefer [Pinus montana Mill.] in den Gorganen. — Acta Soc. bot. Poloniae, Warszawa, 14, s. 1—44.
- TRUFFAUT, M. GEORGES, Science progress applied to horticulture. — Journ. of the R. Horticult. soc., 52, s. 100—111.
- UPHOF, J. C. TH., Pinckneya pubens Rich. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1937, s. 1—4.
- WETTSTEIN, W. VON, Individuelle Unterschiede bei Aspensämlingen. — Forstarchiv., 13, s. 149—151.
- WIEDEMANN, E., Die Fichte 1936. — Mitteil. aus Forstwirtschaft u. Forstwissenschaft, 7, s. 1—62; 8, s. 103—248.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Styrelseberättelse 1938.

Föreningens för Dendrologi och Parkvård ordinarie årsmöte avhölls under ordförandeskap av professor ROBERT FRIES på Hotell Rosenbad i Stockholm den 20 mars 1938. Ordföranden hälsade de talrikt församlade föreningsmedlemmarna och gästerna välkomna.

Styrelsens berättelse för år 1937 lades till handlingarna. Revisorernas berättelse upplästes, och i överensstämmelse med revisorernas förslag beviljades styrelsen och skattmästaren ansvarsfrihet för 1937 års förvaltning. I tur avgående styrelseledamöter R. FRIES, N. SYLVÉN, E. CEDERPALM, G. SEDERHOLM och N. SONESSON omvaldes, ävensom styrelsesuppleanterna H. HESSELMAN, A. HÜLPHERS och T. LAGERBERG. Till revisorer valdes professor H. WITTE och direktör B. BILLBÄCK med agronom HANS LANDGREN som suppleant. Styrelsens förslag till exkursion i Dalsland och Värmland godkändes, och tiden för densamma bestämdes till den 18—20 juni. Fil. dr AXEL ULANDER höll ett livligt uppskattat föredrag om »Ett och annat om trädgårdsodlingen i övre Norrland» och baron ERIC ADELSWÄRD visade en vacker färgfilm, som upptagits i Adelsnäs trädgård och park. Slutligen höll agronom A. M. FJÄDERHANE ett föredrag om »Bokföring inom trädgårdsodlingen». Föredragen höllos gemensamt för medlemmar av föreningen och medlemmar av Sveriges pomologiska förening.

Den vägbyrå, som inrättats inom Samfundet för Hembygdsvård under medverkan av Föreningen för Dendrologi och Parkvård och Svenska Naturskyddsföreningen, har under året trätt i funktion och handlagt flera ärenden. En framställning har gjorts till Kungl. Maj:t om medel för anställande vid denna byrå av en konsulent i vägvårdsfrågor.

I samband med årsmötet höll styrelsen ett sammanträde den 20 mars för behandling av diverse löpande ärenden. Till sekreterare efter dr NILS SYLVÉN, som på grund av ökade arbetsuppgifter såg sig nödsakad avsäga sig detta uppdrag, valde styrelsen trädgårdsarkitekt SVEN A. HERMELIN.

Föreningens arbetsutskott sammanträdde den 19 mars.

Den av föreningen beslutade exkursionen till Värmland och Dalsland ägde rum 18—20 juni med Karlstad som utgångspunkt. Första dagen gick färden till Dalsland med besök i Baldersnäs 100-åriga park och Skåpafors nyanlagda trädgård. Efter besök på Lennartsfors fortsattes färden per båt på Stora Le till Töcksfors. Andra dagen — Frykdalsturen — besöktes Stensborgs trädskolor med ståtlig Rhododendronsamling, Apertins park samt trädgårdarna vid Rottneros och Alster. Dagen avslutades med garden party hos konsul NERMAN i Karlstad. Sista dagen gjordes en tur runt Glavsfjorden med besök vid Stömne och Sölje herrgårdar och den renoverade kyrkogården i Glava. Vid Jössefors avslutades det officiella programmet, varefter en del av exkursionsdeltagarna besökte Folkliga Musikskolan i Ingesund. En utförlig skildring av färden kommer att införas i 1939 års årsskrift.

För utgivande av årsskriften har föreningen i likhet med föregående år erhållit 500: — kronor av statsmedel.

Med anledning av att 1937 års »Lustgård», bl. a. genom typografstrejken, blivit så försenad, att den ej kunde utkomma förrän mot slutet av 1938, ansågs det lämpligast att låta den under år 1938 distribuerade årgången gälla även för sistnämnda år, och är det styrelsens förvisning, att följande årgångar utkomma under respektive arbetsår.

Föreningens medlemsantal utgjorde den 31 december 1938 444, varav 7 hedersledamöter och 31 ständiga ledamöter.

Rörande föreningens ekonomiska ställning den 31 december 1938 hänvisas till den i revisionsberättelsen lämnade räkenskapsöversikten. Stockholm i mars 1939.

Föreningen för Dendrologi och Parkvård.

Dess styrelse.

ROB. E. FRIES.

/SVEN A. HERMELIN.

Revisionsberättelse för år 1938.

Undertecknade, av Föreningen för dendrologi och parkvård utsedda revisorer av 1938 års förvaltning och räkenskaper, få härmed efter fullgjort uppdrag avgiva revisionsberättelse.

För revisionen hava varit tillgängliga 1938 års kassabok jämte verifikationer samt föreningens och styrelsens protokoll för samma år.

Föreningens ekonomiska ställning den 31 december 1938 framgår av följande sammandrag.

Ingående behållning.

Kontant i kassan	1 : 35	
Å postgiro	20 : 76	
Å sparkassa	1 : —	
För kyrkogårdshandb. reserverade medel	500 : —	523 : 11

Inkomster 1938.

Årsavgifter	3,320 : —	
Statsanslag	500 : —	
Räntor	305 : 68	
Stödjande medlem	100 : —	
»Lustgården»	82 : —	
Ständiga ledamöters fond	200 : —	4,507 : 68
	<u>Kronor</u>	<u>5,030 : 79</u>

Utgifter 1938.

Årsskriften	2,607 : 58	
Arvoden	1,100 : —	
Tel. och porto	273 : 35	
Skrivmaterial och diverse	254 : 07	
Sammanträden	25 : —	
Överfört till Ständiga ledamöters fond	200 : —	4,460 : —

Utgående behållning.

För kyrkogårdshandb. reserv. medel	500: —	
Å postgiro	10: 06	
Å sparkassa	53: 58	
Kontant i kassan	7: 15	570: 79
	<u>Kronor</u>	<u>5,030: 79</u>

Tillgångar och skulder den 31/12 1938.

Tillgångar:

Icke disponibla medel:

Lager av »Lustgården»	100: —	
För kyrkogårdshandb. reserv. medel	500: —	600: —
Disponibla medel	70: 79	<u>670: 76</u>

Skulder:

Emil Kihlströms Tryckeri A.-B.	<u>930: —</u>
-------------------------------------	---------------

Dessutom disponerar föreningen räntan av

Ständiga ledamöters fond:

Sydsvenska Kraft A.-B. 5 % 1930	1,000: —
Kon. Sveriges Stadshypotekskassas 4½ % 1930	1,000: —
Kon. Sveriges Stadshypotekskassas 3 % 1935	5,000: —
Svenska statens 3½ % 1933	800: —
Å sparkassa	800: —
	<u>Kronor 8,600: —</u>

Intyg från Svenska Handelsbanken om förvaring där av ovanstående obligationer samt sparkasseböcker i samma bank liksom även kontoutdrag från postgirokontoret med ovan angivna inestående belopp hava företetts.

Då revisionen icke givit anledning till anmärkning mot räkenskaper eller förvaltning, få vi tillstyrka, att styrelsen och kassaförvaltaren beviljas full och tacksam ansvarsfrihet för år 1938.

Stockholm den 11 mars 1939.

HERNFRID WITTE.

BERTIL BILLBÄCK.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD STYRELSE 1939.

FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm, *ordf.*
SKOTTSSBERG, C., Professor, Göteborg, *v. ordf.*
ANDERSSON, ERNST, Jägmästare, Uppsala.
COYET, HENRIETTE, Friherrinna, Torup, Bara.
DAHL, CARL G., Fil. D:r, Alnarp, Åkarp.
HESSelman, H., Professor, Djursholm.
LAGERBERG, T., Professor, Mörby.
LINDSTRÖM, ELLEN, Fru, Stockholm.
LÖFVING, G., Direktör, Söråker.
SEDERHOLM, G., Landshövding, Stockholm.
SERNANDER, R. Professor, Uppsala.
SONESSON, N., Byrådirektör, Stockholm.
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Ekebo, Källstorp.
WACHTMEISTER, HARRIET, Grevinna, Hälsingborg.
WALLIS, ELSA, Grevinna, Esperöd, Kivik.

Suppleanter:

BILLBÄCK, B., Trädgårdsdirektör, Stockholm.
HJELM, E., Direktör, Göteborg.
HJORTH, RAGNAR, Byggnadsråd, Stockholm.
HÜLPHERS, A., Trädgårdskonsulent, Skövde.
JUHLIN-DANNFELT, M., Kolleberga, Ljungbyhed.
TAMM, P. H:SON, Ingenjör, Stockholm.
WITTE, H., Professor, Stockholm.

Arbetsutskottet:

FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm, *ordf.*
HERMELIN, SVEN A., Friherre, Stockholm, *sekr., skattm. och red.*
SKOTTSSBERG, C., Professor, Göteborg.
SONESSON, N., Byrådirektör, Stockholm.
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Ekebo, Källstorp.

Revisorer:

LANDGREN, HANS, Agronom, Långängen, Stocksund.
NISSEN, HENRIK, Kansliråd, Stockholm.

Suppleant:

WETTERBERG, S., Redaktör, Stockholm.

ARTFÖRTECKNING.

Nedanstående förteckning upptager allenast i det föregående omnämnda träd och buskar. * vid angiven sida betecknar, att avbildning förekommer.

Se i övrigt sidorna 128—132.

Abies alba 96. A. concolor 56, 96. A. Nordmanniana 96. A. pectinata (tysk silvergran) 56, 57. A. sibirica 56. Acer dasycarpum 57. Acer palmatum 30. A. Pseudoplatanus (sykomorlönn) 56. Achillea 26. Actaea spicata (trollbär) 60, 76. Agropyron caninum 93. Ajuga genevensis 61. Akacia 22. Akleja 22, 58. Al 14, 56, 76, 101, 103, 113. Alm 22, 54, 56, 75, 78, 103, 111. Amelanchier Botryapium (häggmespel) 58, 65*. Ampelopsis quinquefolia (vildvin) 65. Andromeda 26. Anemone Hepatica 60, 92. A. nemorosa 92. A. Pulsatilla 61. Angelica silvestris (ängsslök) 76. Anthericum Liliago 25. Anthriscus silvestris 92. Aquilegia 61. Arabis albida 61. Asarum europaeum 29. Ask 54, 56, 89, 104, 111. Asp jätte- 42, 44. Asp vanl. 44, 54, 76, 111. Asphodeline lutea 30.	Astragalus glycyphyllus (sötvedel) 61. Athyrium Filix femina 93. Avenbok 22, 57, 65. Aubrietia 61. Azalea 26. Backsippa 25. Baldingera arundinacea 58. Baljväxter 6. Bambu 26. Benved 58. Berberis stenophylla 30. B. Thunbergii 96. Bergtall 30. Betula verrucosa 43*, 65. Björnbär 26. Björngräs 30. Björk 14, 40, 44, 56, 65, 75, 76, 82*, 104, 111, 113*. Blodbok 56, 57, 58. Blomsterböna 14. Blomkål 6. Blåklocka 26. Bok 46, 58, 104, 111. Borstnejlika 22. Brakved 26. Brysselkål 5. Buddleia 122. Buxbom 124. Bärbuskar 7. Bönor 6. Calamagrostis 77. Calystegia sepium (snårvinda) 14. Campanula Cervicaria (skogs-klocka) 61. C. latifolia (hässelklocka) 61.

- Caragana frutex 58.
 Carpinus betulus 65*.
 C. betulus pyramidalis erecta nova
 (pyramidavenbok) 68.
 Celastrus scandens 68.
 Centaurea 26.
 Cerastium 61.
 Cirsium heterophyllum 58.
 Chamaecyparis Alumii 89.
 Chamaenerion angustifolium 92.
 Clematis alpina 68.
 C. glauca 58.
 C. paniculata 26.
 C. vitalba 26.
 C. tangutica 68.
 Convallaria majalis (liljekon-
 valj) 61.
 Cornus 26.
 Coronilla 26.
 Cotoneaster divaricata 61*, 62, 68,
 70*, 96.
 C. horizontalis 64.
 C. humifusa 68.
 Crataegus (hagtorn) 26, 96.
 C. nigra 58.
 C. oxyacantha 56.
 Cydonia japonica 68.
 C. Maulei 68.
 Cytisus alpinus (alpgullregn)
 65.
 Dactylis Aschersoniana 58.
 Deschampsia caespitosa 93.
 Dianthus 25.
 D. plumarius (fjädernejlika)
 12.
 Dictamnus 26.
 Diervilla canadensis 58.
 Digitalis purpurea (fingerborgs-
 blomma) 13.
 Dryopteris Linnaeana 93.
 D. Phegopteris 93.
 D. spinulosa 93.
 Edelweiss 28.
 Ek 22, 40, 44, 54, 55, 56, 57, 65, 67*,
 78, 81, 83, 84, 85*, 92, 93*, 104,
 110*, 111, 114*, 115*, 117*, 118,
 133.
 Ekorrhör 76.
 En 22, 24, 30*, 54, 76, 112*, 114.
 Epilobium montanum 92.
 Equisetum spinulosa 93.
 Erica 24, 30.
 Eryngium 25.
 Euphorbia 27.
 Evonymus nana 64, 87*, 89.
 E. radicans 68.
 Exochorda grandiflora 68.
 Festuca glauca 25.
 Fläder 26.
 Fragaria moschata 92.
 F. vesca 92.
 Fraxinus americana juglandifolia 68.
 F. exelsior v. diversifolia (enbla-
 dig ask) 57.
 F. exelsior monophylla 68.
 Fårkummer 76.
 Genista (ginst) 24, 25*.
 Geranium silvaticum (skogsnä-
 va) 77.
 Geum 26.
 G. rivale 92.
 G. urbanum (nejlikekummer)
 76.
 Gran 39*, 40, 41*, 44, 46, 67, 75, 77,
 86, 88, 106, 111, 116*, 118.
 Guckusko 29.
 Gullpudra 77.
 Gullregn 22.
 Hablitzia thamnoides (kaukasisk
 rankspenat) 14.
 Hallon 7.
 Harsyra 76.
 Harris 24, 30.
 Hassel 76, 78, 92.
 Helianthemum 26, 30.
 Helichrysum arenarium 30.
 Hemerocallis flava 64, 77.
 Heracleum 26.
 Hesperis (nattviol) 58.
 Hieracium 92.
 Hyacint 22.
 Hydrangea petiolaris 68.
 Hägg 14, 76.

- Hästkastanj 78, 94, 109.
 Idegran 124.
 Impatiens noli tangere (balsamin) 76.
 Ipomea purpurea (blomman för dagen) 14.
 Iris 27, 28.
 Jordgubbar 7, 8.
 Juglans regia 58.
 Kalmia angustifolia 68.
 K. latifolia 68.
 Kastanj 22, 74.
 Kejsarkrona 22.
 Konvalj 29, 76.
 Krollilja 22, 77.
 Kungsljus 24, 30.
 Kålväxter 5*.
 Lactuca muralis 92.
 Lathraea squamaria (vätterös) 61.
 Linaria cymbalaria 61.
 Lind 14, 54, 56, 76, 77, 106, 111.
 Lingon 29.
 Lilium 61.
 Linum perenne 61.
 Lonicera alpigena (alptry) 65.
 L. pileata 68.
 L. tatarica (rosentry) 65.
 Lupinus polyphyllus (lupin) 26, 58, 61, 75, 77*, 78.
 Luzula nemorosa 58.
 Lycium chinense 58.
 L. halimifolium 26.
 Lysimachia nummularia 61.
 Lythrum 27.
 Lärkträd, 57, 77.
 Löjtnantshjärta 22.
 Lök 6, 7.
 Lönn 14, 56, 74, 75, 92, 106, 108*, 109*, 111.
 L. sykomor- 56.
 L. brokbladig sykomor- 57.
 Magnolia Alexandrina 30.
 Majanthemum bifolium 92.
 Majs 22.
 Melampyrum silvaticum 92.
 Meliandrium rubrum (klättblärra) 76.
 Melica nutans 93.
 Mespilus germanica 68.
 Mimulus 27.
 Missne 77.
 Morus nigra 68.
 Morötter 6.
 Myosotis 27.
 Nattviol 29.
 Nepeta Mussinii 61.
 Nyckelblomster 29.
 Oenothera 25.
 Olvon 26, 76, 92.
 Orangeträd 56.
 Ormbunkar 27*, 29, 30*.
 Ormbär 76.
 Oxalis Acetosella 92.
 Oxel 57, 103*, 108, 111.
 Paris quadrifolia 92.
 Parnassia 27.
 Palsternackor 6.
 Pensée 22.
 Petasites 22, 23*.
 Philadelphus 65.
 P. latifolius 58.
 Phlox 28, 30.
 Picea pungens Kosteri 96.
 P. pungens f. glauca 56.
 Pinus cembra 56, 57, 96.
 P. silvestris lapponica 35*.
 P. silvestris septentrionalis 37*.
 P. Strobis 57.
 Pioner 22, 87*.
 Poa nemoralis 93.
 Poa chaixii 58.
 Polygonatum officinale (getrams) 61.
 Polygonum sachalinense 26.
 Poppel 11*, 22, 26, 14.
 Populus alba 56, 57, 94.
 P. balsamifera 56.
 P. canadensis (canadapoppel) 56.
 P. canescens (gråpoppel) 92, 93*, 94.
 P. certinensis 68.
 P. laurifolia 56.
 P. tremula 45*.

P. tremula erecta 68.
P. tremula gigas (jättea sp) 47*.
Potatis 2, 3, 4*, 5.
Potentilla fruticosa 96.
Primula 27.
Prunus 26.
P. serotina 68.
P. spinosa purpurea 68.
Prästkrage 26.
Ptelea trifoliata 68.
Pteris aquilina 93.
Pterocarya fraxinifolia 68.
Päron 57.
Quercus borealis v. maxima 57.
Q. robur atropurpurea 68.
Q. robur fastigiata 68.
Q. pectinata 68.
Ranunculus repens 92.
Reseda 22.
Rhododendron 26, 27*, 65, 69*, 70*,
71*, 72, 120*.
Robinia 56.
R. Pseudoacacia 57.
Rosor 22, 65.
Rosa 26.
R. alba 22.
R. centifolia 22.
R. gallica 22.
R. rubrifolia 58.
R. rugosa 22.
R. spinosissima 22.
Rotväxter 6.
Rubus nutkanus 58.
Rönn 14, 56, 58, 76.
Sambucus canadensis 68.
S. canadensis fol. luteis 68.
S. nigra 77.
S. racemosa 77.
S. racemosa Hessei 68.
Salix 26, 72, 88.
S. amygdalina (mandelpil) 72.
S. caprea (sälgl) 110.
S. daphnoides (daggvide) 72.
S. nigra (svartvide) 72.
S. pentandra (jolster) 110.
Saxifraga 30, 61.
Sedum 61.

S. album (hällknopp) 61.
S. annuum (småknopp) 61.
S. spurium 58.
Senecio 27.
Skogsfräken 77.
Solidago Virgaurea 92.
Sorbus Aria 57.
Sparris 7.
Spenat 7.
Spiraea 58, 65.
S. van Houttei 96.
S. ulmaria (mjölmilla) 76, 93.
Stachys silvatica 93.
Stinksyska 76.
Stellaria nemorum (lundarv) 76,
93.
Stenbär 76.
Stensöta 29.
Stormhatt 22.
Struthiopteris germanica (strut-
bunken) 10*, 76*, 77, 78, 93.
Svingel 25.
Svärdslilja, sibirisk — 77.
Syrén 14, 21*, 22, 65, 74.
Syringa chinensis 68.
S. japonica 68.
S. Josikaea 58.
S. pekinensis 68.
S. persica 65.
S. reflexa 68.
S. Sweginzowii 68.
S. tomentella 68.
S. villosa 68.
S. Wolfii 68.
Taggaralia 22.
Tall 38*, 40, 44, 87, 105*, 107*, 108,
111.
Tall, berg- 30, 58.
Tall, cembra — 78.
Tall, weymouth — 78.
Tamarix 26.
Taxus 126*.
Thuja 22, 57.
Thymus lanuginosus 25.
T. serpyllum 61.
Tibast 76.
Tilia euchlora 56.

T. platyphyllos 56.
T. platyphyllos var. laciniata
(flikbladig lind) 57.
Tritoma uvaria 30.
Tropaeolum canariense (gulkrasse) 14.
Tulpan 22.
Tulipa silvestris 22.
Ulmus campestris 68.
U. hollandica 56, 57*.
U. montana pendula 56.
Valeriana 27.
V. excelsa 93.
Veronica 26.
V. chamaedrys 93.
Viburnum Carlesii 69.

V. prunifolium 69.
V. tomentosum 69.
Vildvin 14.
Vinbär 7, 76, 92.
Vintergröna 29, 30*.
Viol 22.
Viola canina x stagnina 96.
V. cornuta 61.
V. Riviniana 93.
Wistaria 69, 122.
Vitkål 6.
Vitsippa 76.
Yucca filamentosa (palmlilja)
25, 30.
Äppelträd (vildapel) 110.
Ärter 6.

Rostbrun — svart — grå

skiffer

Ingeniörsfirman **ACO** Grev Tureg. 7, Stockholm

Tel. 62 11 66, 62 11 72

Växthormonet

Belvitan

det epokgörande resultatet av mycket omfattande vetenskapliga forskningar och experiment, ger

kraftigare och snabbare rotbildning hos sticklingar.

Belvitan åstadkommer tillfredsställande rotbildning även hos sticklingar, som eljest endast med svårighet bilda rötter. Kostnaden och tiden för sticklingsförökning nedbringas avsevärt.

Bruksanvisning och receptlista sändes på begäran!

Wilh. Dahl & Co. Aktiebolag

Norrandsgatan 18

Stockholm

"Diana-urnan" komp. av
skulptör Ivar Johnsson

Urnor

Fontäner

Solvisare

Parkbänkar

Parksoffor

m. m.

A.-B. NÄFVEQVARNNS BRUK

NÄVEKVARN

Alla slag av Trädskolealster
och **perenna växter** i högsta
kvalitet! Begär katalog!

A D E L S N Ä S

Telefon 18

Trädgårdar - Åtvidaberg

ERIK LÄCK RÖNNINGE

Fleråriga (perenna) blomsterväxter i rikt sortiment från mina omfattande specialodlingar. Rosor, park- och prydnadsbuskar, fruktträd och bärbuskar.

Katalog på begäran gratis. Tel. Rönninge 130 och 330

1839

100 år

1939

i trädgårdsodlingens tjänst

Från far till son har Ramlösa Plantskola under 100 års tid gått i arv och de erfarenheter, som under denna långa tid har samlats, kommer i dag plantskolans kunder till godo i form av högklassiga produkter

Plantera med växter från

Ramlösa Plantskola

HÄLSINGBORG

TELEFON 16 och 6216

Frö

för trädgården

Begär vår katalog!

**A.-B. NORDISKA
FRÖHANDELN**

45 Mäster Samuelsgatan
Telefon 23 02 85 — STOCKHOLM

A.-B. C. F. LANDSBERG
PÅ ARP

rekommenderar sina specialodlingar av perenna
blomsterväxter.

Begär katalog.

Det finns på **Stensborg**

allt vad Ni behöver av vinter-
hårdiga växter för Er trädgård

Låt oss gratis sända Er vår rikt illustrerade katalog!

STENSBORGS TRÄDSKOLOR

Grundad 1890

KARLSTAD

Tel. 10 801, 12 301

Plantera Bok (*Fagus silvatica*)

från Ekebyhofs Park, den enda plats i mellersta
Sverige, där boken självförökar sig i tusental.

EKEBYHOFS TRÄDSKOLOR

DROTTNINGHOLM

DR.
FRANK

varför låta stubbarna
stå och ruttna ned till
ingen nytta, då Ni
med hjälp av säker-
hetsprängämnet

BEGÄR
ILLUSTRERAD
HANDLEDNING

NITROLIT

kan få upp dem fort och billigt

NITROGLYCERIN A.-B.

I

GYTTORP

Pris 100 kronor

Emil Kihlströms Tryckeri A.-B. Stockholm 1939